

UKRAINE – ROMANIA:

Enhancing Trust, Cooperation and Mutual Support

УКРАЇНА – РУМУНІЯ:

шляхом зміцнення довіри, співпраці і взаємопідтримки

UCRAINA – ROMÂNIA:

consolidarea încrederii, cooperării și sprijinului reciproc

Romania - Ukraine Civil Society Forum - 2020

Громадський Форум Україна-Румунія – 2020

Forum Civic Ucraina-România - 2020

Project «Romania - Ukraine Civil Society Forum for Dialogue and Cooperation»

Strategic and Security Studies Group (SSSG; Kyiv, UKRAINE)

Experts for Security and Global Affairs (ESGA; Bucharest, ROMANIA)

Foreign Policy Council "Ukrainian Prism" (FPC-UP; Kyiv, UKRAINE)

ANALYTICAL REPORT

«Ukraine – Romania: Enhancing Trust, Cooperation and Mutual Support»

TEAM OF AUTHORS:

Sergiy GERASYMCHUK	Strategic and Security Studies Group (Kyiv, UKRAINE)
Yaroslav MATIYCHYK	Strategic and Security Studies Group (Kyiv, UKRAINE)
Angela GRAMADA	Experts for Security and Global Affairs (Bucharest, ROMANIA)
Hanna SHELEST	Foreign Policy Council "Ukrainian Prism" (Odesa, UKRAINE)
Catalin-Gabriel DONE	Experts for Security and Global Affairs (Bucharest, ROMANIA)
Alexandru HINCUI	Experts for Security and Global Affairs (Bucharest, ROMANIA)

**Opinions expressed in this publication do not necessarily represent those of the Black Sea Trust or its partners.*

Content

	INTRODUCTION	3
Chapter 1.	Analysis of the Domestic Political Situation in UKRAINE and its Impact on the Bilateral Relations <i>Yaroslav MATIYCHYK</i>	4
Chapter 2.	Analysis of the Domestic Political Situation in ROMANIA and its impact on the bilateral relations <i>Catalin-Gabriel DONE</i>	11
Chapter 3.	The Impact of the International Situation on the Bilateral Ukraine-Romania Relations	17
3.1.	View from Kyiv <i>Yaroslav MATIYCHYK</i>	17
3.2.	View from Bucharest <i>Alexandru HINCUI</i>	21
Chapter 4.	Forum Ukraine-Romania 2019 Recommendations Implementation Analysis	28
4.1.	View from Ukraine <i>Hanna SHELEST</i>	28
4.2.	View from Romania <i>Angela GRAMADA</i>	31
	RECOMMENDATIONS FOR 2021	34
	Україномовна версія Аналітичної доповіді	36
	Versiunea în limba română a Raportului analitic	71

INTRODUCTION

Sergiy GERASYMCHUK (Kyiv, UKRAINE)

Ukraine-Romania relations play a significant role in the Wider Black Sea region. The year 2020 was an active year in terms of the bilateral dialogue, even if it took place in conditions of uncertainty caused by the COVID-19 pandemic. The diplomatic interactions have not been affected. On the contrary, they were more vivid than usual. Minister of Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba and Minister of Defence of Ukraine Andriy Taran visited Bucharest. The technical-military cooperation agreement was signed. Discussions on joint initiatives in the energy field (a working group, which will include experts from both states) were launched as well as discussions in several bilateral commissions on the content of the protocols to be signed. Romanian-Ukrainian border crossing point at Isaccea was opened. Strategic communication on development and humanitarian assistance in the context of the COVID-19 pandemic took place. All these elements once again demonstrate that, despite challenges of different origins, the potential of bilateral dialogue deserves to be explored to achieve common objectives and benefits for citizens of the two states.

Both countries share concerns regarding the growing competition of the global and regional actors in the region, the militarization of the Black Sea, and the Russian aggressive steps. Strengthening the expert communities in both countries and empowering them to contribute to developing Ukraine and Romania's relations into a strategic partnership is an important and ambitious goal in this regard. In this context, the Romanian-Ukrainian Forum for Dialogue and Cooperation of Civil Society remains an open platform, where experts from civil society, academia, journalists, officials from Romania and Ukraine, but also the Republic of Moldova, as well as other stakeholders interested in promoting an open dialogue towards cooperation, can discuss common issues, provide recommendations and solutions to improve and encourage interaction in multilateral formats. The Forum is also a source of expertise for the Romanian and Ukrainian authorities. The growing interest in the Forum and the variety of the issues discussed prove a mutual interest both in the bilateral relations and the Forum's format.

Deepening the subjects, identified as relevant both during the Civil Society Forum and the trilateral meetings of experts, aimed to explore several opportunities and solutions previously omitted due to sensitivities or overly ambitious objectives. The current context allows a profound reflection on the leadership that each of the two partners, Romania and Ukraine, want and can assume to become credible and relevant actors for the international relations system.

The proposed study will present the most important events, processes, and political decisions of the year 2020 that influenced the Romania-Ukraine bilateral dialogue. Also, this study will include a brief analysis of the recommendations proposed by Romanian and Ukrainian experts in 2019. This retrospective and critical at the same time approach will contribute to better monitoring of the assumed results and also will highlight the future priorities of the bilateral dialogue between the two countries.

The opinions of the authors do not necessarily reflect the views of the Strategic and Security Studies Group, the Foreign Policy Council "Ukrainian Prism," and the Experts for Security and Global Affairs. Moreover, in some cases, the authors focus on different priorities and assess the bilateral relations from different angles. This is a step back to some extent since such an approach does not correspond with the goals of a joint search for the opportunities to strengthen the strategic partnership of Ukraine and Romania. However, such an approach is justified because it provides an opportunity to better understand the key stakeholders' mainstream approaches, whereas assuring such understanding is among the Project's key objectives and the critical tasks of the civil society in both countries.

CHAPTER 1.

Analysis of the Domestic Political Situation in UKRAINE and its Impact on the Bilateral Relations

Yaroslav MATIYCHYK (Kyiv, UKRAINE)

The internal political situation in Ukraine is relatively stable. Within the two years, the state went through the presidential and parliamentary elections in 2019 and the local elections in 2020. These elections complied with the international democratic norms and were assessed positively by the OSCE, CoE and the EU. However, the society is not satisfied (compared to the past period) with the governmental policies or reform performance; social tensions remain at the relatively low level; the visible political populism causes certain complaints, and the measures undertaken to prevent the spread of COVID-19 cause the limitations for the business. At the same time, social anxiety and disappointment levels grow slowly. According to the Democratic Initiatives Foundation survey, conducted in November 2020, the absolute majority of the Ukrainians (77,5 %) negatively assess the current political situation in Ukraine, but only 28 % of the interviewees think that serious protests can be expected in their communities; only 2,5% of the interviewees are ready for the radical actions.¹

The situation in Ukraine is, to a large extent, shaped by a number of positive and negative factors:

— **Hybrid war with Russia.** Currently, Russia keeps its positions in the occupied territories of Ukraine. The additional efforts to ensure the seize-fire regime, which have been undertaken since July 22, 2020, are under threat because of the constant shelling by the military units of Russia (occupant's forces), including using weapons prohibited by the Minsk agreements. That causes the requirement to ensure necessary defense and counterintelligence measures in order to counteract Russian aggression both at the national and international levels (it is important to note that since 2014 the UN General Assembly has passed nine resolutions, which have confirmed the territorial integrity of Ukraine and condemned the temporary occupation of the territories of Ukraine by Russia). Also, in this context, it is necessary to remind of more than ten Resolutions of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE)² and numerous sanctions related decisions of the European Union, the U.S., United Kingdom, and Canada, other partners of Ukraine.

At the same time, Kyiv persistently works on ensuring social consolidation and mobilization. The key task in this regard is ensuring the resilience and defense capacities of the state. As it is mentioned in the National Security Strategy of Ukraine (2020), it is grounded on the following key criteria: deterrence – development of the defense and security capacities to prevent military aggression against Ukraine; resilience – the ability of the society and the state to adapt promptly to the changes in the security environment and to ensure sustainable functioning, in particular by minimization of external and internal vulnerabilities; interaction – the development of the strategic relations with the key foreign partners, first and foremost with the European Union and NATO member-states, the United States of America, pragmatic cooperation with other states and international organizations based on the national interests of Ukraine.³

The topical issue is also de-occupation related negotiations with Moscow. However, the Trilateral Contact Group (Minsk Group) activities are blocked by Moscow under different pretexts, and the Russian side rejects to finalize even decisions agreed at the level of experts.⁴ In 2020, Russia also insisted there was no reason for the Normandy Four meeting. Bearing this in mind, in its turn, the

¹ Ukrinform, Дух, що тіло рве до бою: революційні настрої українців на тлі протестів у Білорусі та РФ, 4 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3181958-duh-so-tilo-rve-do-bou-revolucijni-nastroi-ukrainciv-na-tli-protestiv-u-bilorusi-ta-rf.html>

² Permanent Mission of Ukraine to the Council of Europe, Україна і Парламентська асамблея Ради Європи, 16 April 2020, <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayina-v-parye>

³ Official Website of the President of Ukraine, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 <https://www.President.gov.ua/documents/3922020-35037>

⁴ Radio Svoboda, Підсумки дебатів у Генеральній асамблеї ООН щодо окупованих Росією територій України, 24 February 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/pidsumky-debaty-genasambleya-on-agresiya-rosiya/31119583.html>

Ukrainian side, namely Vice-prime-minister for reintegration and temporarily occupied territories Oleksiy Reznikov insisted on the necessity to update the Minsk agreements is obvious. Kyiv also expects to gain additional international support in the hybrid war with Russia by launching the Crimean Platform – the new consultative and coordination format (negotiations platform), initiated by Ukraine for enhancing the efficiency of the international response towards the Russian occupation of the ARC (the Autonomous Republic of Crimea), shaping a response to the new security challenges, enhancing international pressure on Russia, preventing further violations of human rights and protection of the occupant's regime victims, and for reaching the main goal – de-occupation of the Crimean peninsula. The «Crimean Platform» Summit with the participation of the leaders of the foreign states is expected in the second half of 2021. The mentioned initiative of Ukraine has already gained the support of several of Ukraine's partner-states, including the U.S., who called other states to join these efforts to counteract Russian aggression.⁵ The European Parliament also supported the launching of the Crimean Platform and called the high-ranking officials of the EU and the EU member states to provide this initiative with all necessary support.⁶

— **The change of the government, the reforms' policy implementation, and the policy of fighting corruption.** At the beginning of March 2020, the government of Ukraine was changed: the government of Oleksiy Honcharuk had been dismissed, and the new government headed by Denys Shmygal was appointed. The reasons for the dismissal of the Honcharuk's government was the President's and parliament's dissatisfaction with the implementation of the previously announced political priorities and controversies in the pro-Presidential party – Servant of the People. Denys Shmygal was proposed as a candidate by President Volodymyr Zelenskyy. During his presentation, D. Shmygal announced: «Our priorities will be equal to those voiced by the President on August 29, 2019, when the previous government was appointed, and which are not yet reached».

The head of the new government highlighted the following priority challenges: prevention of the economic crisis; a necessity to review the state budget for 2020; paying the debts to the Ukrainian miners; the COVID-19 risk – a new complex system for counterweighing the virus and better informing of Ukrainians has to be launched; the economic policy for ensuring the industry and agriculture growth; a continuation of decentralization reform; big construction; available loans for small and medium businesses, mortgage loans for the population; digitalization and representation of the country's economic development; the end of the war in Donbas and the return of Crimea.⁷

At some segments, the new government managed to move forward; however, there are still serious problems with fighting corruption and oligarchy, enhancing the efficiency of the management of state companies (monopolies), organization of the activities of the new bodies of local self-governance (in the context of the decentralization reform), efficient achievement of the incomes of the state business, support to the development of small and medium business, and finally – countering the spread and ensuring treatment of COVID-19. The majority of these problems has social aspects and is politically sensitive both within the country and abroad. These problems are not exclusively under the competence of the government of Ukraine and to some extent also belong to the agenda of the President and the government of Ukraine, in particular, such national problem as the justice system, anti-corruption bodies and subversive activities functioning. The rather vulnerable issue is personnel politics and human resources. In most of the enlisted cases, Ukraine undertakes insufficient measures – there is a lack of political will and experience. That is why for the resolution of these issues, Kyiv seeks and finds broad and significant international support.

In particular, during the recent Ukraine-EU Association Council, the European Union has welcomed the reformist efforts of Ukraine. The participants agreed on the necessity to enhance Ukraine's efforts to ensure the rule of law and the independent and efficient activities of the anti-

⁵ Ukrinform, США закликали країни ООН приєднатися до Кримської платформи, 11 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3189110-ssa-zaklikali-kraini-on-priednatisa-do-krimskoi-platfomi.html>

⁶ European Parliament, Texts adopted - EU Association Agreement with Ukraine, 11 February 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html

⁷ Hromadske, Відставка уряду Гончарука і призначення уряду Шмигала (НАЖИВО), 7 May 2020, <https://hromadske.ua/posts/perestanovki-ukabimini-pozachergove-zasidannya-radi>

corruption institutions for providing wide public support in the fight against corruption. They also confirmed that comprehensive judicial reform was vitally important. It is noteworthy that the Association Council agreed on the importance of further implementing the reforms in the energy sector. The Association Council welcomed the launching of the Energy Efficiency Fund and highlighted the necessity to ensure the respective contributions to the Fund from the state budget of Ukraine. Both parties agreed on the importance to proceed with the integration of the energy markets and energy systems of Ukraine with the energy market of the EU.

— **COVID-19 pandemic.** As of February 25, 2021, there were 1325841 registered totally with COVID-19. Out of them, 1159311 persons recovered, whereas 25596 were lethal cases.⁸ Fighting the spread of the pandemic caused the necessity to undertake quarantine (limitation) measures, closing of the borders, reduction of the air traffic, these caused a reduction of the internal and international volume of trade, and sales, freezing of some markets (including the closure of some service providing enterprises), the decrease of the profits of the population and bankruptcies, lockdowns, self-isolation and working and studying online etc. The government faces criticism for the excessive or unreasonable quarantine measures as well as for the gaps in these measures, ineffective organization of treatment, and lack of equipment and means, for the inappropriate usage of the big special state fund, and nowadays for the delay with the vaccine purchase and vaccination. Bearing in mind that Ukraine cannot allow itself another lockdown and that vaccination can save economics and people, at the moment, the government undertakes prompt measures to compensate for wasted time and opportunities. Otherwise, the government will inevitably face dismissal, and Ukraine will face a complicated humanitarian, economic, and political situation.

— **Countering the deterioration of the economic situation, significant social and economic crisis.** The government undertakes measures to prevent further deterioration of the economic situation. Still, it has limited capacities, and the successful administrative decisions do not compensate for the existing limit of time. The already weak national economics has been damaged by Russia and the pandemic and now needs international support. Such support is first and foremost expected from the IMF, although the negotiations are stalled due to the inefficient fight with the oligarchy. The pandemic-related crises caused a significant decrease in supplies and demand since many citizens lost jobs and faced a decrease in income. To a large extent, the chances to limit the economic fall depends on Ukraine's cooperation with the IMF. However, at the moment, such cooperation is deadlocked. The recent negotiations regarding the next tranche of USD 5 billion have not been successful. The IMF demands that Ukraine amend the bank's related legislation to ensure the independence of the regulator and the efficient anti-corruption reform⁹. At the same time, in September 2020, the international rating agency Fitch Ratings affirmed Ukraine's Long-Term Foreign-Currency (LTFC) Issuer Default Rating (IDR) at 'B' with a Stable Outlook.¹⁰

The Ukraine-Russia hybrid war and a **joint vision of the threats in the Black Sea Region by Kyiv and Bucharest invigorate strengthening of the Ukraine-Romania cooperation in the security domain.** On September 5, 2020, Minister of Defence of Ukraine A. Taran and Minister of National Defence of Romania N. Ciuca signed the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of Romania on cooperation in the military and technical sphere. The intergovernmental treaty envisages the legal base for the military and technical cooperation between the two states and simplifies state procurement procedure in the respective field and provides opportunities for enhancing cooperation between Ukraine and Romania aimed at strengthening security in the Black Sea region.¹¹

⁸ Ministry of Health of Ukraine, Коронавірус в Україні, <https://covid19.gov.ua/>

⁹ Bloomberg, IMF Ends Ukraine Loan Review With No Deal on Next Tranche, 13 February 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-13/imf-ends-ukraine-loan-review-with-no-deal-on-next-tranche>

¹⁰ Fitch Ratings, Fitch Affirms Ukraine at 'B'; Outlook Stable, 4 September 2020, <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-ukraine-at-b-outlook-stable-04-09-2020>

¹¹ Ukrinform, Україна й Румунія підписали угоду про військово-технічне співробітництво, 5 September 2020, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3094057-ukraina-j-rumunia-pidpisali-ugodu-pro-vijskovotekhnichne-spirobitnictvo.html>

The signing of the intergovernmental documents is supplemented by the practical security cooperation both within the drills under the NATO umbrella and bilateral relations. The noteworthy direction in this context is the last years' cooperation between the naval forces: Naval Forces of Romania and Ukraine have developed cooperation by the participation of the Romanian and Ukrainian sailors in joint maritime drills, as well as in the field of naval education by developing educational cooperation. Also, the regular «Riverine» exercises in the Danube water area deserve attention. The key task for such drills is joint training of the Coast Guard units of the State Border Guard Service of Ukraine and the Romanian Border Police. In 2020, combat trawling for certain sections of the Danube River and air defence to repel an enemy's air attacks under the river navigation's specific conditions were trained.¹²

On November 17, 2020, Minister of Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba participated in the online conference "The Way to the Warsaw Security Forum". During the joint panel with the Minister of Foreign Affairs of Romania, D. Kuleba underlined that there was a necessity «to perceive the Black Sea as a sea of our joint responsibility notwithstanding the length of our coast, capacities of our naval forces and volumes of our trade».¹³ The Minister also said that joining the Bucharest 9 by Ukraine in the format acceptable for all the parties can foster the development of the Central Europe region and enhance security in the Black Sea region. Let us remind that this format (which includes the Baltic States, the V4, Romania and Bulgaria) was launched on the initiative of Poland and Romania - the states that directly faced the threats originating from Russia (for Poland, above all, these are risks associated with neighbouring Kaliningrad Region, while Romania is concerned about Ukraine's Crimean peninsula occupied by Russia and the militarization of the Black Sea region) and tried to improve the security situation in the region by means of regional cooperation and by engaging the global actors, above all the United States into the security affairs of the region. Ukraine, obviously, invests its hopes in developing relations with the initiative, particularly bearing in mind that all the joint statements of the Bucharest Nine contain mentioning of Ukraine and stress on the integrity and inviolability of its borders.¹⁴

Concerning **the implementation of reforms, particularly in the energy sector** and strengthening energy cooperation, Ukraine counts on Romania. During his visit to Bucharest (September 7-8, 2020), Minister of Foreign Affairs of Ukraine D. Kuleba had negotiations with the Prime-minister of Romania L. Orban, and the parties agreed upon the launching of the Working group for the development of cooperation in the energy field.¹⁵ On February 4, 2021, during the telephone call, the Prime-minister of Ukraine D. Shmygal and Prime-minister of Romania F. Cîtu also mentioned the potential of cooperation in the energy sector. One of the Ukrainian energy sector priorities in this regard is full technical synchronization with the European Union energy system.¹⁶

The issue of energy cooperation was also mentioned in the context of the trilateral Ukraine-Romania-Moldova cooperation. During the visit of the President of the Republic of Moldova to Ukraine (January 12, 2021), this issue was discussed by M. Sandu and President of Ukraine V. Zelenskyy. After the negotiations, the parties agreed on the necessity to continue cooperation in the energy sector in order to strengthen energy security in the region and emphasized the importance of enhancing reliability and diversification of electricity and energy supply and to ensure higher transparency of the energy sector. Besides, the necessity to increase the volumes of the Moldovan

¹² Ministry of Defence of Ukraine, В акваторії Дунаю розпочалось двостороннє українсько-румунське навчання Riverine-2020, 8 September 2020, <https://www.mil.gov.ua/news/2020/09/08/v-akvatorii-dunayu-rozpochalos-dvostoronne-ukrainsko-rumunske-navchannya-riverine-2020/>

¹³ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Єдина альтернатива наданню Україні Плану дій щодо членства — це членство України в НАТО, 17 November 2020, <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-yedina-alternativa-nadannyyu-ukrayini-planu-diy-shchodo-chlenstva-ce-chlenstvo-ukrayini-v-nato>

¹⁴ Foreign Policy Council "Ukrainian Prism", Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО?, July 2019, <http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/06/%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>

¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів, 9 September 2020, <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv>

¹⁶ Communications Department of the Secretariat of the CMU, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

natural gas in the Ukrainian storages as well as the project of the European gas transit through the territory of Moldova to Ukraine were mentioned. The parties also discussed the restoration of the electricity supplies from Ukraine to Moldova and the transit of electricity from Ukraine to Romania through the territory of Moldova.¹⁷ However, bearing in mind the high presence of Russia at the energy market of Moldova, at the moment, the probability of the implementation of these initiatives remains unlikely in a short-time perspective. Besides, back in December 2019, LLC Gas Transmission System Operator of Ukraine (LLC Gas TSO) and Romanian «Transgaz» signed the technical agreement between the operators (interconnection agreement) on cooperation based on the European regulations since January 1, 2020. The agreement was signed on interaction at only one connection point. LLC Gas TSO is ready to sign four additional agreements, but the process is delayed since Romania has not reviewed its regulations which limit the export to the countries that do not belong to the EU.¹⁸ At the same time, considering the plans of Romania to increase the production of gas, in particular by using the Black Sea fields, it can gradually play a more important role in the regional trade of energy resources and the diversification of supplies to Ukraine.

Cooperation in the field of fighting corruption also looked optimistic. Back in 2017, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and the National Anti-Corruption Directorate of Romania (Direcția Națională Anticorupție, DNA) signed Memorandum on strengthening cooperation in the area of detection and investigation of the corruption crimes. In 2018, the Protocol between the State Border Guard Service of Ukraine and the Anti-corruption General Department of the Ministry of Interior of Romania on cooperation in the field of prevention and countering corruption was signed. However, the dynamic development of cooperation is limited due to the political problems related to the anti-corruption bodies in Ukraine. These problems prevent cooperation with Romania and caused criticism of Ukraine by the European Union and, as mentioned before, result in troubles in cooperation with the IMF. During the Ukraine-EU summit in October 2020, the President of the European Council Charles Michel, when talking about the gaps in the anti-corruption reform in Ukraine, emphasized that activities of the anti-corruption bodies should be grounded on the principles of independence, which guarantee the effectiveness of fight with corruption; efficiency to achieve concrete results and legal certainty. He explained that he means the Constitutional Court of Ukraine's decision, which claimed that the appointment of Artem Sytnyk as a Director of NABU and norms of the laws that had envisaged that appointment was not in compliance with the Constitution of Ukraine.¹⁹

With regard to COVID-19, it is worth paying attention to the fact that in July 2020, the Romanian side decided to provide humanitarian support worth USD 2 million, which included medicines, disinfectants, and the equipment for personal protection (although by the end of 2020 the decision was not implemented due to the technical reasons).

Romania is also among the EU member states that supported the idea of elaborating the European Commission mechanism that would enable the access of the Eastern Partnership states to vaccines against COVID-19²⁰, which was appreciated in Ukraine.

Bearing in mind the necessity to prevent economic collapse and economic and social hardships, it is worth paying attention to the level of economic cooperation between Ukraine and Romania. At the moment, the positive dynamics of the Ukrainian-Romanian dialogue in the field of

¹⁷ Ukrinform, Зеленський та Санду зробили спільну заяву, 12 January 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3169456-zelenskij-ta-sandu-zrobili-spilnu-zaavu.html>

¹⁸ UA Transmission System Operator, Переосмислення ролі Трансбалканського трубопроводу, 26 October 2020, <https://tsoua.com/news/pereosmyslennya-rol-i-transbalkanskogo-truboprovodu/>

¹⁹ Deutsche Welle, Мішель нагадав Зеленському про принципи боротьби з корупцією в ЄС, 6 October 2020, <https://www.dw.com/uk/mishel-nahadav-zelenskomu-pro-pryntsyru-borotby-z-koruptsiieiu-v-yes/a-55180815>

²⁰ Cabinet of Ministers of Ukraine, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

security and fighting the pandemic, as well as initiatives in the energy sector, are not supplemented with the high activities in the field of economics. The Joint Commission on economic, industrial, scientific, and technical cooperation has met only twice within the 13 years of its existence. The key agreements to develop cooperation between the bank institution, to build business infrastructure and special services, reached during the last meeting of the Commission in 2017, were never implemented. 75 % of the production exported to Romania consists of raw materials and low-tech commodity groups, whereas, from Romania, 60 % of mid-tech and high-tech commodities come.

The potential of the **transborder cooperation** is underestimated, although the parties recognize its importance. That was the subject of the telephone conversation between D. Shmygal and F. Citu on February 4, 2021. In this regard, it is noteworthy that the potential of transborder cooperation is to a large scale underestimated in Ivano-Frankivsk oblast. That is the only oblast in Ukraine that borders another country but has no single state border crossing point. The idea to launch it has been discussed for almost 20 years. In 2008, Ivano-Frankivsk oblast State Administration and County Council of Maramures (Romania) signed a cooperation agreement. In 2010, the Protocol with the annexes to the agreement was signed. It included the paragraph on the opening of the international cross-border Ukrainian-Romanian point Shybene-Poenile-de-su-Munte. Ivano-Frankivsk State Oblast Administration elaborated the technical and economic justification in 2011. The price of building and equipping the cross-border point reaches approximately EUR 4,5 million, while roughly EUR 70 million is needed for building a road from Iltse village.²¹ At the end of 2019, the Ivano-Frankivsk oblast council's deputies addressed President of Ukraine V. Zelenskyy, the Cabinet of Ministers and the Parliament of Ukraine with the appeal regarding the necessity to open cross-border point at the Ukrainian-Romanian border.²² The construction of the road is envisaged by the State Program of the development of the Ukrainian Carpathian Mountains for 2020-2022, however, the project has not been implemented yet.

Assessing **the impact of the internal political situation in Ukraine** on the bilateral relations between Kyiv and Bucharest, it looks favourable. The dynamics of bilateral relations is high enough. The task for the future is to keep it at the respective level and seek new promising areas/issues for the further strengthening of cooperation. There is an increase in the dynamics, the relations are getting more substantial, and new areas of cooperation emerge. However, as noted before, the Ukrainian approach lacks systematic elements, which is also true for the Romania case, although to a lesser extent. There is an impression that the dynamics of the relations with Bucharest is higher in the domains, which Kyiv prioritizes. Bucharest shares the positions related to inviolability of the sovereignty and territorial integrity of Ukraine, shares with Ukraine the perception of threats emerging in the Black Sea region, has common with Kyiv assessments of risks, propelled by the Russian Federation's policies. In this context, the level of trust in the security and defence domains has increased. The joint military exercises and the participation in the drills under the NATO umbrella become regular.

Romania also shows an understanding of the crisis conditions in which Ukraine tries to counter the COVID-19 pandemic. The Romanian government is ready to provide Ukraine with support at the bilateral level and back the EU's initiatives to support the EU's neighbouring states.

The cooperation in the energy sector has become topical, although Ukraine and Romania have to undertake some additional steps for the sake of significant progress. Also, the Republic of Moldova has to show more readiness for cooperation in the energy sector.

²¹ State Fiscal Service of Ukraine, Розбудова кордону з країнами ЄС та міжнародні інфраструктурні проекти, 2019, <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%83%20%D0%B7%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%84%D0%A1.pptx>

²² Ivano-Frankivsk Regional Council, Про звернення обласної ради щодо необхідності відкриття пункту пропуску на українсько-румунському кордоні, 13 December 2019, <https://orada.if.ua/decision/1274-33/>

Concerning such domains as fighting corruption, cooperation in this field is being undermined by the lack of progress in the respective reforms in Ukraine. The potential for economic and transborder cooperation is also underestimated. The number of problems in this field is protracted and not being resolved for decades.

CHAPTER 2.

Analysis of the Domestic Political Situation in ROMANIA and its Impact on the Bilateral Relations

Catalin-Gabriel DONE (Bucharest, ROMANIA)

The trilateral dialogue between Romania, Ukraine, and the Republic of Moldova has been a challenge for national authorities, especially since Romania has preferred to adopt a much more reserved position related to regional bilateral or multilateral relations. The bilateral agenda between Romania and Ukraine brings together topics of maximum interest to the two states. On the side-lines of the 74th session of the United Nations General Assembly, the President of Romania reaffirmed his support for Ukraine's European path and his support for regaining its integrity and territorial sovereignty²³.

Given that the two countries share the longest border of the European Union and North Atlantic Alliance, a constant and sustained dialogue is vital for regional cooperation and economic, political stability and security. In this respect, it should be noted that both the Romanian and the Ukrainian sides sought to revive closer cooperation while finding common solutions to sensitive issues of bilateral relations has become a priority. The political elite in Bucharest began to see Ukraine as a pragmatic partner, able to consolidate its position on specific key issues in the region. Since 1991, the Romanian side has shown openness, although restrained, to bilateral cooperation while avoiding nationalist approaches to the territorial reinstatement of the areas lost after the Ribbentrop – Molotov Pact²⁴.

The events in Eastern Ukraine and attempt to deepen the partnership with the European Union forced Kyiv to maintain a cordial political climate with the Romanian authorities, the joint objectives of security and economic development being the link between the two states.

Both regional structure of bilateral relations and the multilateral structure (including here the Republic of Moldova) are based, generally, on three basic elements:

- a) economic conditions;
- b) interests related to security;
- c) the know-how and socialisation of the politico-social elites.

The three branches of analysis of regional relations are extremely important, as a parallel or independent evolution thereof would definitely influence the cooperation between states.

It is already known that states in transition, especially those in south-eastern Europe (former communist states), as well as those in the Commonwealth of Independent States, are facing certain systemic crises, either political and social, or economic, which "*undermine their ability to face challenges*"²⁵. In this case, the structure of bilateral and multilateral relations is constantly changing, with an explicit focus on interests resulting from the convergence of national political agendas.

The extremely sensitive character of the Romania-Ukraine relationship must be analysed from the perspective of the reductionist theory, of the units within the international system, the interaction between the two states emphasising the characteristics of each, as well as the results of dialogue and cooperation.

²³Romanian Presidency, „Întrevederea bilaterală a Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, cu Președintele Ucrainei, domnul Volodîmîr Zelenski, în marja segmentului de nivel înalt a celei de-a 74-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite”, 2019, <https://www.presidency.ro/ro/media/politica-externa/intrevedere-bilateral-a-cu-presedintele-ucrainei-domnul-volodimir-zelenski>.

²⁴Anatolii Kruglashov, „Troublesome neighborhood: Romania and Ukraine relationship”, *Nova Ukraina*, nr. 11 (2011): 114–24.

²⁵The United Nations Economic Commission for Europe, „The Role of Economic Dimension in Conflict Prevention”, 2001, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/osce/villars1/final_report.pdf.

Political Relations and Strategic Dialogue

The democratisation process of the post-communist and post-Soviet regions allowed Romania and Ukraine to develop a bilateral system of political dialogue, as well as strategic cooperation in various fields.

The case of contemporary cooperation between the two states is extremely complex, the approaches of the successive waves of bilateral *globalism* requiring the creation and consolidation of new communication channels, as well as the change, in part, of the paradigm of the regional system, as well as the joint agenda between Romania and Ukraine.

The political and institutional system of the Romanian-Ukrainian relationship is based on the democratisation of the society and the system of public institutions in Ukraine as part of the Europeanization process. Since the democratisation of society involves the generation of power structures as a result of the relation between the capitalism-democracy-the role of classes²⁶, Romania paid increased attention to the process of democratisation and Europeanization of Ukraine²⁷, especially that the membership of the European Union makes Romania a promoter of human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and human rights, as stated in the Treaty on European Union²⁸. The emphasis on observing these principles has largely influenced the bilateral relations between the two states, the political dialogue taking place within limits set by their leading role. These principles are also included in Romania's official foreign policy documents, transforming them into priorities that require continuous support and allocation of resources.

One of the biggest challenges facing the Romanian-Ukrainian relationship is determining the consequences of strategic decisions. Thus, intergovernmental cooperation acquires corporate values that direct the bilateral relationship towards achieving mutual satisfaction, i.e., generating mutual benefits. To this end, mutual solidarity is extremely important. The logic of the dynamics of bilateral dialogue is found in the two sides' advocacy campaigns through bureaucracy (public institutions) or civil society. Subsequently, these initiatives are supported by the business environment through economic and financial interactions.

The Status of National Minorities – an Alternative Approach to Political Dialogue

The socio-political basis of the bilateral relations between Romania and Ukraine has been represented, over time, by the status of ethnic minorities (Romanian and Ukrainian) within the two states, both Bucharest and Kyiv paying close attention to their political, cultural, and socio-professional particularities.

Since, as seen throughout history, on the Ukrainian territory lives the largest community of Romanian ethnics²⁹, the Romanian authorities have constantly made efforts to improve the status of the Romanian minority, the Romanian ethnics being the subject of several bilateral negotiations or even the basis for conditioning for the evolution of political dialogue at the highest level. Moreover, the authorities in Bucharest have repeatedly expressed their concern about the "denationalisation policy" from a social and cultural point of view.³⁰ Especially since its independence in 1991, Ukraine has chosen to divide Romanian speakers into *Romanians* and *Moldovans*, essentially in order to reduce as much as possible the share of the minority in the national population.

The initiation and promulgation of the bill restricting education in the mother tongue of ethnic groups in Ukraine led to even greater tension in the Romanian-Ukrainian dialogue, which culminated in the cancellation of the Romanian president's visit to Kyiv in the fall of 2017³¹ and the cease of dialogue on the highest level. Despite these issues, the interaction between the two partners was

²⁶Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, 1. paperback print, The Julian J. Rothbaum Distinguished Lecture Series 4 (Norman: Univ. of Oklahoma Press, 1993).

²⁷The Romanian Embassy in Ukraine, „Relații politice”, f.a., <http://kiev.mae.ro/node/167>.

²⁸The Romanian Embassy in Ukraine, „Relații politice”, f.a., <http://kiev.mae.ro/node/167>.

²⁹Cristian Barna and Dragoș-Mircea Păun, „Romanians from Ukraine - Realpolitik and Identity”, *International Conference RCIC'18*, 2018, 107–10.

³⁰Victor Spinei, ed., *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, *Historica* 12 (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997).

³¹Digi24, „Iohannis își anulează vizita în Ucraina. «E un semnal extrem de puternic»”, 2017, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/iohannis-isi-anuleaza-vizita-in-ucraina-e-un-semnal-extrem-de-puternic-797543>

provided by bilateral dialogue mechanisms – delegations for ministries, public agencies, and other institutions. Experts from both partner countries contributed to explaining and highlighting issues relevant to Romania and Ukraine.

In this context, since the adoption of the Education Act by the Ukrainian parliament and up to date, the Romanian authorities have asked the Ukrainian side to observe its commitments to comply with international provisions in the field of national minorities protection. Moreover, without showing solidarity with Hungary but making constant efforts for the normative act to be revised, Romania reiterated the importance of mutual respect, emphasising aspects of Romania's domestic legislation on strengthening the rights of national minorities.

The status of the Romanian minority plays an essential role in formulating bilateral strategic objectives, Romania being highly consistent in addressing the issue. Not infrequently, the specialised commissions of the Romanian Parliament have raised the issue of the Romanian minority in Ukraine during hearings of the candidates for the position of the Minister of Foreign Affairs, the MFA always having a firm and coherent positions on this issue³².

In the same context, it is relevant to emphasise the role of the representatives of the Romanian national minority in Ukraine. They have constantly organised public interventions³³, where they reminded both parties of the commitments made and the role of guarantors of respect for the rights of ethnic minorities. These public outings were appreciated differently, both in Kyiv and in Bucharest. However, neither side could omit their relevance for drawing the bilateral agenda. Moreover, the situation of the Romanian minority in Ukraine was an important part of the domestic policy discourse. We can mention here the hearings of Bogdan Aurescu for the commissions of Foreign Affairs in the Parliament of Romania, where the topics stated above have been brought back to public attention³⁴. Representatives of different political parties appreciate the relationship with Ukraine differently. However, each time the issues addressed, it refers to human rights and the Ukrainian authorities' policy in relation to national minorities. Romania's domestic political discourse is firm, but it cannot be considered as a radical one in regard to the Ukrainian partners. Every time Bucharest's position emerges from the perception of the region's risks and challenges, not only the bilateral dialogue.

The Ukrainian side acknowledges the importance of reopening the discussion channels on the highest level, with the Ukrainian Foreign Affairs Minister's visit to Bucharest being an opportunity to emphasise the importance that Kyiv and Bucharest give to bilateral relations³⁵. Thus, *"the visit of the head of Ukrainian diplomacy aims to identify long-term solutions on some relevant issues on the bilateral agenda, with an emphasis on the rights of persons belonging to the Romanian minority in Ukraine"*³⁶.

It is extremely important to understand that the bilateral dialogue between Romania and Ukraine depends, to a large extent, on how the Kyiv authorities will manage the current situation of national minorities, Romania using its status as an EU member state in an attempt to gain as much as possible from the implementation of the mechanisms for implementing the joint agenda. In the same context, for the year 2021, the analysis of new elements of internal policy will become a priority, such as the emergence of new political actors, which became relevant once the electoral threshold was exceeded in the elections of December 6, 2020,³⁷ and whose agenda and objectives differ by a firmer stance towards certain political phenomena and processes. Thus, the foreign policy committees'

³²Agerpres, LIVE UPDATE Parlament: Comisiile continuă audierile miniștrilor propuși în Guvernul Orban, 30 October 2019, <https://www.agerpres.ro/viata-parlamentara/2019/10/30/parlament-comisiile-continua-audierile-ministrilor-propusi-in-guvernul-orban--393818>

³³BucPress, Românii din Ucraina critică legile care lichidează dreptul la învățământ în limba maternă, 07 February 2020, <https://bucpress.eu/politica/romanii-din-ucraina-critica-legile-11310>

³⁴Privesc.eu România. Audierea domnului Bogdan Aurescu, propus Ministrul Afacerilor Externe, 30 October 2019, https://www.youtube.com/watch?v=SIxiwsVeLrA&fbclid=IwAR1vaMjFwYQ-I59hQf17MZe5Z7_72qnO5kFZNoTuz_zlJnecAnXhZoVuDdA

³⁵The Ministry of Foreign Affairs of Romania, *Conferință de presă comună Bogdan Aurescu – Dmytro Kuleba*, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=i5hTB3hv5F0>

³⁶The Ministry of Foreign Affairs of Romania, „Consultări ale ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean Dmytro Kuleba, în marja RADR 2020”, 7 September 2020, <http://www.mae.ro/node/53543>

³⁷Mediafax, Rezultate finale alegeri parlamentare 2020. Cinci partide intra in parlament. AUR ias peste9% dinvoturi, Pro Romania si PMP nu trec pragul electoral, 09 December 2020, <https://www.mediafax.ro/alegeri-parlamentare-2020/rezultate-finale-alegeri-parlamentare-2020-cinci-partide-intra-in-parlament-aur-ia-pest-9-din-voturi-pro-romania-si-pmp-nu-trec-pragul-electoral-19770461>

debates³⁸ will also be influenced by the parties' own agendas and the benefits they can achieve by maintaining topics covered over the next four years.

Security, an Essential Theme of the Bilateral Agenda

The two states fully understand their geostrategic status in the wider Black Sea region, which is why security and limiting any threats are an essential part of the bilateral dialogue. Following the Russian Federation's armed intervention in eastern Ukraine and the illegal annexation of Crimea, the regional security environment has changed profoundly, forcing Ukraine to reconsider its position related to its strategic partners³⁹. In summary, Romania has fully understood that *"destabilising actions in the eastern neighbourhood create major challenges for security of the Euro-Atlantic area"*⁴⁰, a reason for which it is vital to consolidate the bilateral security agenda.

The NATO membership obliges Romania to adopt a concrete plan to respond to the legitimate needs of protection against systemic risks. Ukraine is playing the determining factor in building national strategies. If the issue of minorities raises serious issues of bilateral dialogue, security and defence, as strategic elements of Romania, manage to give coherence to bilateral relations and provide emergence to joint actions. Thus, Romania manages to carry out its national security and defence plan, offering to both its citizens and the Euro-Atlantic structures coordination and cooperation mechanisms. For this reason, Romania needs an increase in regional resilience, the optimisation of the provision of assistance, support, and expertise in the field of defence and security to partners in the eastern neighbourhood, contributing significantly to strengthening response capacity in case of threats, as well as to the development of new strategic partnership options.

It should be noted that in international cooperation, Romania has allocated important resources to strengthen cooperation in the wider Black Sea neighbourhood, the last years being defining for *"preventing and combating risks and threats manifested transnationally and supra-nationally: terrorism, espionage, illegal migration, smuggling, drug trafficking, tax evasion, money laundering, illegal arms trafficking, cyber threats, etc."*⁴¹. In this regard, the signing of the technical-military cooperation agreement in September 2020 not only has contributed to the implementation of Romania's desideratum in terms of comprehensive national security but also to the consolidation of security in the Black Sea region⁴². This positioning emerges from the way in which Romania translates internal priorities in the region, which refers to the need to strengthen mechanisms and tools to ensure greater coherence in terms of security priorities.

The support of the bilateral dialogue in the field of security reflects the depth of the approach between the two states, the reconfiguration of geostrategic perspectives requiring the increase of the capacity to jointly manage security challenges, as well as the support of regional political stability.

Although the future prospects of strategic cooperation between Romania and Ukraine are kept away from the large public, the Bucharest authorities fully express their extensive action plan in its vicinity, the adoption of the new National Defense Strategy emphasising that the major goal for the next four years is represented by *"continuation of support policies in relation to the states of the Western Balkans region and those of the Eastern Partnership"*⁴³. In this regard, Romania assumes the defining role of unconditionally supporting the Euro-Atlantic course of the region, recognising the

³⁸G4media, Cum și-au împărțit partidele cele 23 de comisii din Senat și cine sunt noii președinți, 22 December 2020, <https://www.g4media.ro/cum-si-au-impartit-partidele-cele-23-de-comisii-din-senat-si-cine-sunt-noii-presedinti.html>

³⁹Simon T. Wezeman and Alexandra Kuimova, „Ukraine and Black Sea Security” (SIPRI Paper, 2018), https://sipri.org/sites/default/files/2018-12/bp_1812_black_sea_ukraine_0.pdf.

⁴⁰The Presidential Administration of Romania, „Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019”, 2015, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.

⁴¹The Romanian Intelligence Service, „5 ani de Intelligence în era informațională, 2011-2015”, 2015, https://www.sri.ro/assets/files/publicatii/5_an_i_de_intelligence.pdf.

⁴²The Embassy of Ukraine in Romania, „Ucraina și România au semnat un acord de cooperare tehnico-militară”, 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ukrayina-ta-rumuniya-pidpisali-mizhuryadovu-ugodu-pro-vijskovo-tehnichne-spivrobitnictvo>.

⁴³Romanian Presidency, „Strategia de Apărare Națională a Țării 2020-2024”, 2020, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.

status of partner with enhanced opportunities within NATO for Ukraine,⁴⁴ opening new bilateral negotiation channels and new opportunities for strategic cooperation.

These two progressive orientations of Romania's strategic behaviour towards the eastern neighbourhood aim to limit the effects of the Russian Federation's political actions in the field of national strategic interests. Ukraine is a pillar of stability and a reliable partner for achieving this goal, the defining characteristics of this bilateral relationship being represented by:

- a) avoiding the dissolution of state sovereignty in Romania's eastern neighbourhood,
- b) strengthening democratic principles in Ukraine and the Republic of Moldova,
- c) blocking any attempts to control the Black Sea basin exclusively by the Russian Federation,
- d) favouring the implementation of the decisions adopted in the *Bucharest 9* format with a direct impact on the bilateral relationship, as well as,
- e) strengthening the complementarity of civil security (regardless if fighting against organised crime, pollution or interethnic conflicts).

At this point, it should be noted that Romania is making significant efforts to ensure the interconnection of the extended Black Sea neighbourhood to the Euro-Atlantic system⁴⁵, the bilateral or multilateral cooperation policies providing a continuous growth of the regional economic vector.

The expansion of the bilateral framework for the Romanian-Ukrainian cooperation and the promotion of common security interests are important for the two states, the institutional efficiency of the cooperative framework contributing to the support of political contacts. Thus, the opening of a new border crossing point between Romania and Ukraine, at Isaccea, emphasises the importance of bilateral interaction, as well as that of the mechanisms of implementation for the economic-political agreements, even though under the new national security strategy of Ukraine, Romania does not acquire the status of a strategic partner⁴⁶.

Under these circumstances, regional stability and security can be achieved only by continuing the bilateral dialogue, the reforming policy of relations between Romania and Ukraine depending very much on how the two states will perceive each other- friends or potential enemies. The favourite targets of bilateral relations must focus more on the institutional-political framework, with policymakers having the ability to define the nature of the dialogue between Romania and Ukraine.

Although lately the political platforms of the parliamentary parties in the two states have not been focusing on bilateral dialogue, it should be emphasised that their public agenda has included a number of measures aimed at strengthening relations between the EU and the eastern neighbourhood.

Romania has repeatedly stressed the need for the Ukrainian side to review its position on the political and social rights of minorities, citing international law to which Ukraine is a party. We can stress the fact that the two states try to influence the bilateral relationship by making use of the representatives of national minorities in their national territories, their actions in this regard being identical: when Kyiv pays more attention to the Union of Ukrainians in Romania⁴⁷, Bucharest responds by mimicry, intensifying the contact with the parliamentary representative of the Romanians in Ukraine⁴⁸.

⁴⁴NATO, „NATO recognises Ukraine as Enhanced Opportunities Partner” (2020, f.a.), https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176327.htm.

⁴⁵Iuliana-Simona Țuțuianu, „Alt studiu de caz pentru post-Westphalia: dezvoltarea securității cooperative în complexul de securitate al Mării Negre”, în *Apusul Westphaliei?: Statul național în sistemul relațiilor internaționale în anii post Război-Rece* (București: Editura Militară, 2011), 189–220.

⁴⁶Official Website of the President of Ukraine, „УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»”, 2020, <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

⁴⁷The Union of Ukrainian in Romania it is a representative ethnic organisation in Romania, recognised on the base of the Law 246/2005. According to the Romanian Constitution and electoral code, UUR is a recognised as a political party in Romania.

⁴⁸It should be noted that following the award of the National Order "For Merit", Class III, to the Ukrainian minority deputy in the Romanian Parliament by the President of Ukraine, the President of Romania conferred the Order "Merit for Education" in the rank of Knight to a language teacher and Romanian literature at a school in Chernivtsi. Also, the teacher received the Order "Merit for Education" in the rank of School Officer with teaching in Romanian in Oprișeni village, Hliboca district, Chernivtsi region.

Thus, it is clear that the two ethnic communities play a key role in normalising and even improving the bilateral dialogue. Romania and Ukraine must learn to promote their joint interests and help support the transmission of clear signals on the economic, political, social, and legislative structure of regional relations, contributing greatly to increasing the level of development and well-being.

Romania and Ukraine can provide the optimal institutional framework for those actions with definite effects and a major impact on the regional security pillar, re-launching political cooperation at the highest level being vital for the bilateral relationship.

CHAPTER 3.

The Impact of the International Situation on the Bilateral Ukraine-Romania Relations

3.1. View from Kyiv

Yaroslav MATIYCHYK (Kyiv, UKRAINE)

The relations between Ukraine and Romania in the last years have been marked with positive dynamics. The countries are getting closer, and a constructive approach in their relations has been increasing; there is a visible increase in trust between the parties. For quite a long period, the relations were rather cautious and restrained, which was rooted in history. One of the most decisive/significant problems of the international cooperation in the Black Sea region was the stagnation of Ukraine-Romania bilateral relations, which did not correspond with their strategic interests, the potential of the bilateral cooperation and the historical perspective of good neighbourly relations. Among the key reasons for such a situation was a mutual deficit of knowledge, lack of understanding or false impressions regarding conceptualized essence, priorities, and capacities of the foreign policy of each other.

Because of the gradual development of the political and expert dialogue between the countries (including the bilateral expert forums), trustful and public discussion regarding the sensitive issues of the relations with the possibility of EU engagement to the dialogue, the relations have improved, the influential "groups of friendship" were created. Significant positive shifts occurred in 2013-2014. With Russian assertive behaviour, the relations became constructive and reached the level of strategic partnership (equal to the level of the strategic partnership with the U.S., Germany, the UK, Poland, Turkey, etc.). In the last years, Ukraine and Romania have launched common patrolling of the Ukrainian-Romanian border, organized joint Ukraine-Romania exercises «Riverine» on the Danube, and also interacted in the framework of the NATO exercises, e.g., «Sea Breeze» and «Sea Shield».

At the international level, Romania continues supporting Ukraine and traditionally co-sponsors initiated by Ukraine resolutions of the UN GA, PACE, NATO PA, supports the EU's decisions aimed at assisting Ukraine against Russian hybrid aggression.

In recent years, the international situation at the global and regional levels has seriously deteriorated. The aggressive behaviour of Russia in the region of Eastern Europe, transatlantic debates, an increased presence of China, transformations in the priorities of the European Union raise strategic questions for both Ukraine and Romania. The Romanian position in this regard is important due to Romania's NATO and EU membership, special relations with the U.S., and prioritized role of the Black Sea region by Bucharest itself.

Romania shares Ukraine's approach towards the Russian factor in the region. Romania's National Security Strategy mentions Russian activities in the region and its disrespect towards international law as a security challenge for Romania. Under such circumstances, Romania tries to elaborate on the regional security architecture that will assure Romania's security interests and guarantee the relative stability of the region. Such an approach corresponds with the Ukrainian vision. **The Romanian strategies have to be taken into account by Ukraine both from the bilateral relation perspectives and within the context of its own security and defence policy.**

First, Bucharest invests in enhanced cooperation with the United States, considering the latter to be the key security actor at the global and regional levels. Such an approach is sustainable and does not depend on the personality of the U.S. President and party majority in Congress. In this regard, Romania's and Ukraine's approaches seem to be likely. However, the level of cooperation differs (which is partially caused by the different economic capacities and Russia's hybrid war against Ukraine). Particularly, Romania was the first U.S. ally in NATO who bought the HIMARS rocket launcher system from the U.S. The first shipment of the equipment arrived in Romania in February

2021. The contract signed with Lockheed Martin in 2018 is worth USD 1,5billion.⁴⁹ In 2017, Romania also signed a contract to purchase seven Patriot missile defence systems, and in 2018, Romania negotiated the purchase of three additional systems. The contract is USD 3,9 billion worth. The first shipment of the mentioned equipment arrived in Romania in September 2020.⁵⁰

Romania instrumentalizes its NATO member status and insists on the presence of the Alliance in the region. Currently, it is the deployment of the five-thousand-soldiers brigade (mostly Romanian and Polish troops) placed in Romania (Craiova), the leadership of which held by the representatives of other NATO members. At the same time, the U.S. and Romania biannually organize Saber Guardian exercises aimed at assuring interoperability of the multinational troops. In 2019, it was about eight thousand troops from Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Romania, the U.S., and Hungary.⁵¹

Romania's and Ukraine's interests coincide: both Kyiv and Bucharest seek to increase NATO's presence in the region. The occupation of Crimea, the increase of Russian presence in the Black Sea, Moscow's attempts to ensure its role as a key actor in the region require a reaction. The fact that Russia illegally included Crimea into the Southern military district of the Russian Federation radically changes the situation in the area because it converts Crimea into the main stronghold in the South-Western direction, makes its infrastructure a strategic military component for the operations in Syria and other Mediterranean countries. At the same time, Moscow uses Crimea for the limitation of the maritime transit and navy operations of the NATO member states.

Among the attempts, if not to neutralize, then at least to weaken these factors, there is a Ukrainian wish to create two navy bases in the Black Sea and the Sea of Azov. The Prime-minister of Ukraine D. Shmygal mentioned that during his visit to the NATO HQ. The UK supports Ukraine in this regard and provides consultative and financial support.⁵²

Under such pretext, it is important to **consider Romania's cooperation with the other Black Sea countries.** Joining such regional alliances by Ukraine may have added value. The trilateral format of cooperation of Romania with Poland and Turkey is one such example. Although it is limited to the annual meetings only, Kyiv should instrumentalize a high level of strategic and technical military cooperation with the three mentioned countries and join the format. The inclusion of Georgia into the format would also enhance regional security cooperation.

Romania is extremely sensitive towards the security challenges defined by the U.S. as priorities. The growing geopolitical competition between the U.S. and China has given Romania two choices: keeping the momentum of the security cooperation with Washington or economic cooperation with China. It looks that Romania has prioritized the American direction. In 2019, Romania decided to reject HUAWEI's participation in the development of its 5G network.⁵³ In January 2020, Bucharest also announced the termination of cooperation with Beijing in developing the Cernavoda nuclear power plant. It is noteworthy that instead of the Chinese company, China General Nuclear (CGN), the leading role in the USD 8 billion worth project that aims to build two nuclear reactors and increase the existing capacities, will be provided by AECOM construction and engineering firm.⁵⁴ In January 2021, Bucharest decreased the level of representation at the summit of pro-Chinese 17+1 format, which unites Baltic States, Visegrad Four, Romania, Bulgaria, and the Balkan States on the one side and China on the other.⁵⁵

⁴⁹Romania-Insider, First elements of HIMARS rocket system arrive in Romania, 22 February 2021, <https://www.romania-insider.com/elements-himars-system-arrive-romania>

⁵⁰The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵¹The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵²Stripes, Ukraine plans Black Sea bases as US steps up presence in region, 10 February 2020, <https://www.stripes.com/news/europe/ukraine-plans-black-sea-bases-as-us-steps-up-presence-in-region-1.661679>

⁵³Radio Free Europe/Radio Liberty, Romania Considers Keeping Huawei Out From Its 5G Network, 21 August 2019, <https://www.rferl.org/a/romania-considers-keeping-huawei-out-from-its-5g-network/30121648.html>

⁵⁴Reuters, U.S. AECOM to coordinate \$8 bln Romanian nuclear reactors project, 9 October 2020, <https://www.reuters.com/article/romania-nuclearelectrica-idUSL8N2H057K>

⁵⁵Radio Free Europe/Radio Liberty, Chinese Summit Gets Chilly Reception From Central, Eastern European Countries, 9 February 2021, <https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html>

Nowadays, there is also discussion in Romania regarding the possibility of excluding the companies from non-EU countries that do not have trade agreements with the EU. First and foremost, it will limit the participation of Chinese companies in tenders.⁵⁶

The Ukrainian approaches differ from the Romanian. Ukraine was less sensitive towards the American positions and, in 2017, it signed Ukraine-China Action Plan on the implementation of the "Economic Belt of the Great Silk Road" and "Maritime Silk Road of the XXI century" initiatives. The PRC is also mentioned as an important partner in the National Export Strategy adopted in December 2017. However, since 2020, there is a gradual defusing of the situation in the relations. The National Security Strategy (dated September 14, 2020) mentions the growing competition between the U.S. and the PRC for global leadership. At the same time, China is not mentioned as a strategic partner or any kind of partner. Ukraine's interests related to China are not mentioned. At the same time, in 2020, the PRC remains the main trade and economic partner of Ukraine. There is a record high growth of Ukrainian export to China – more than 90%, which resulted in a significant decrease in Ukraine's negative balance. For the improvement of conditions for tourism development, Ukraine adopted a temporary visa-free regime for Chinese tourists from August 1, 2020 until January 31, 2021. All these factors indicate that Kyiv has taken a more cautious approach towards Beijing. In case J. Biden's administration gets a moderate approach to China compared with D. Trump's administration's approach, Ukrainian policy may be of added value. However, if the U.S. – PRC competition strengthens, **Ukraine will need to choose and, probably, follow the Romanian path.** The first respective step was the Decree of the President of Ukraine #36/2021 «Regarding the Decision of the National Security and Defence Council dated January 29, 2021 "On applying personal special economic and other limitations (sanctions)»», which imposed sanctions against the Chinese investors of the Ukrainian aircraft company «Motor Sich»: Du Tao (the president of the company Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment) and Cheng Huisheng (the general representative of Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment in Ukraine). The sanctions were imposed for three years. Among the restrictions, there is a limitation for the trade operations, a prohibition against passing technologies and intellectual property rights.

Finally, Romania's EU membership and shaping of its national policies according to the European priorities have a significant impact on the bilateral Ukraine-Romania relations. Nowadays, the Romanian policy goes in full compliance with the EU priorities in relations with the U.S., Russia, and China.⁵⁷ However, for elaborating efficient bilateral relations, it is important to consider the other strategic tasks of the European Union, including those related to peace and security, human rights and the rule of law, sustainable development, and climate change.

The international situation, in recent time, has prioritized security issues for Kyiv and Bucharest the agendas in all areas of bilateral relations. The aggression of Russia towards Ukraine caused the increase of national security threats for Ukraine and Romania as well as the threats for the regional security in the Black Sea area. Therefore, the previous trend of the bilateral relations' positive development has gained an additional impetus that accelerated more intense dialogue for finding a common denominator and strengthening rapprochement and mutual trust. Currently, there is a significant increase of military partnership, in the field of implementation of the EU's Strategy for the Danube Region, in fighting smuggling, in developing infrastructure (road, air, maritime, and train connection), and in civil society cooperation (including bilateral expert forums) etc.

Bearing in mind the facts mentioned above, it is fair to admit that, in general, **the international situation is favourable for the development of the bilateral Ukraine-Romania relations.** It makes sense to deeper trust between the parties in sectoral formats, to accelerate activities on strengthening strategic partnership agenda and partnership for security stability and development in the Black Sea basin, launching joint (possibly, multilateral) monitoring of the security situation in the region (where

⁵⁶Romania-Insider, RO Govt. prepares to ban Chinese companies from big infrastructure projects, 4 March 2021, <https://www.romania-insider.com/ro-govt-ban-chinese-companies-march-2021>

⁵⁷The Atlantic Council, Josep Borrell outlines the EU's priorities in a multipolar world, 24 February 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/josep-borrell-outlines-the-eus-priorities-in-a-multipolar-world/>

initiated by Ukraine "Crimean Platform" can be one of the components), holding bilateral political consultations on the sensitive for the parties issues, and arranging economic (sectoral) forums for developing business contacts, trade and joint research, and strategic projects. A separate direction in cooperation between Kyiv and Bucharest is the Russian international hybrid aggression and its assertiveness in the Black Sea. The similarity in approaches can be institutionalized as a political platform (open for the other parties).

Summarizing, it is also important to highlight the following aspects of the multilateral political agenda (integration, economic, social, security, etc.) for the South-Eastern and Eastern Europe: it is necessary to elaborate political dialogue, to unite efforts and counter growing integration pessimism in the EU, to take efforts for the political consolidation. In the coming future, it is necessary to stimulate joint projects and corporate interaction at all levels in order to strengthen efficiency at the horizontal/direct level of participants; to take into account Russia's naval assertiveness in the Black Sea and its destructive approach towards partnership as well as its efforts to discredit the EU's efforts in Southern-Eastern and Eastern Europe (in all formats and at all platforms); it is necessary to initiate the expulsion of Russia from the Danube Commission as a country that does not comply with the Statute's criteria and violates maritime law. In the economic dimension, it makes sense to focus on the energy sector, river transport and infrastructure (mainly focusing on the development of eco-routes), exchange and spreading of information on the project activities and best practices of trans-border cooperation. It also makes sense to develop interparliamentary connections that may assist in the general development of strategic communication, enhancing cooperation and understanding between the parties regarding the possibilities and opportunities caused by the current regional and global situation.

3.2. View from Bucharest

Alexandru HINCUI (Bucharest, ROMANIA)

Fighting the pandemic and its impact on the Romania-Ukraine bilateral dialogue

From the first officially tested cases and up to date, the COVID-19 pandemic has catalysed a series of changes both within the national health services and how the states' foreign policy is carried out. The countries have succeeded in adopting a new model of interstate cooperation, giving strategic dialogue a key role in addressing pressing issues and new global developments. The pandemic has highlighted institutional shortcomings in states that have been subjected to unprecedented challenges. The emergency situation implicitly called for excessive consumption of resources and their redistribution to the health and economic sectors. To minimise the risks and consequences of COVID-19, policymakers have exchanged good practices, thus taking on effective models to fighting against the new virus. On the other hand, weaker states have benefited from economic and humanitarian support from both high-potential countries and international organisations under the treaties they have adhered to. For Romania and Ukraine, domestic policy agendas became a priority, both the regional and bilateral relations falling second. However, a set of effective measures can be identified, these defining the Bucharest-Kyiv bilateral strategic dialogue during the pandemic.

The attestation of the first case of coronavirus on the Romanian territory on February 26 and the subsequent development of the number of infected persons determined the outlining of an exceptional context. That situation conditioned the issuance of Decree #195 of March 16, 2020, based on which President Klaus-Werner Iohannis announced: *"the state of emergency in Romania for a period of 30 days."*⁵⁸ In Ukraine, the first certified case of infection with the new virus was on March 3, 2020. The Ukrainian state experienced the same upward trend related to the number of people infected after the first case was detected. Thus, the head of the Ukrainian state, Volodymyr Zelenskyy, ordered, based on the Decree of the President of Ukraine #87/2020 of March 13, 2020, a set of restrictive measures starting with March 17, 2020, such as: *"closure of the state border points for 2 weeks for the implementation of the regular passenger traffic system; restricting the entry of foreigners and stateless persons on the territory of Ukraine."*⁵⁹

To counteract the negative effects resulting from the restrictive measures adopted, on March 25, 2020, the head of the diplomacy in Bucharest and Kyiv addressed the issues *"regarding the support of Ukrainian citizens in Romania during the transport connection restrictions, as well as regarding the uninterrupted transit of Ukrainian goods on the Romanian territory."*⁶⁰ Romanian Foreign Affairs Minister, Bogdan Aurescu, *"stressed the availability of cooperation regarding the punctual cases of transit of the Romanian territory by the Ukrainian citizens who want to return to Ukraine from third countries, with strict observance of the norms imposed by the Romanian authorities in the context of the effort to manage and prevent the spread of SARS-COV-2."*⁶¹

Following the Bucharest-Kyiv bilateral talks initiated on March 25, 2020, the head of Romanian diplomacy had a new telephone conversation with his Ukrainian counterpart, Dmytro Kuleba, on June 4, 2020. During the talk, they addressed the topic of facilitating the transit of Ukrainian citizens on Romanian territory in order to repatriate.⁶² At the same time, Minister Bogdan Aurescu signaled the openness of the Romanian authorities in relation to granting medical support to Ukraine for the management of the negative effects resulting from the pandemic. Shortly after that

⁵⁸Legislative website, DECRET nr. 195 din 16 martie 2020, București, 16 March 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/223831>

⁵⁹Official Website of the President of Ukraine, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №87/2020, Kyiv, <https://www.president.gov.ua/documents/872020-32741>

⁶⁰The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba: s-a ajuns la o înțelegere cu România cu privire la sprijinul reciproc privind protejarea cetățenilor și tranzitul liber pentru mărfuri, București, 25 March 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ministr-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitro-kuleba-proviv-telefonnu-rozmovu-zi-svoym-rumunskim-kolegoyu-bogdanom-auresku>

⁶¹The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Convorbirea telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 25 March 2020, <http://www.mae.ro/node/52132>

⁶²The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Convorbire telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 04 April, 2020, <https://www.mae.ro/node/52712>

discussion, the Romanian government approved the supplementation of the Ministry of Health's budget from the Budget Reserve Fund. Respectively, according to article 1, p. 2 of DECISION no. 464 of June 11, 2020, the "*Ministry of Health purchases medicines, disinfectants, medical devices, medical equipment and medical supplies that ensure the prevention and treatment of COVID-19 associated diseases, for Romania to provide external humanitarian aid, free of charge, to Ukraine.*"⁶³ The value of that support exceeded the amount of 8 million lei. At the same time, in an interview for AGERPRES, the Minister of Foreign Affairs, B. Aurescu, stated that: "*Romania supported the adoption at European Union financial support packages for the benefit of the Eastern Partnership states, including for the direct benefit of the citizens of the Republic of Moldova and Ukraine in the context of the pandemic.*"⁶⁴

During the crisis, both the coordination of cross-border responses and the strengthening of regional cooperation between neighbouring countries became paramount. In this regard, other measures of mutual support between Romania and Ukraine could be observed consequently.

The bilateral diplomatic dialogue also materialised by providing an Antonov 124-100 aircraft by Kyiv, owned by the Ukrainian Antonov Airlines. The Ukrainian aircraft, part of the NATO Strategic Airlift International Solution (SALIS) international programme, landed at Otopeni Airport on April 7, 2020, carrying medical equipment from China on board, the latter being purchased by Unifarm.

At the same time, as part of the European level commitments, the Agency for International Development Cooperation – RoAid provided the Bucovina Oncology Center with financial resources to purchase the materials needed to stop the spread of COVID-19 infection. Romania continues to support the Ukrainian people in the spirit of special relationship based on the community of language, history, as well as cooperation within the Eastern Partnership, thus contributing to Ukraine's European integration path, the statement said.⁶⁵

In parallel, through a RoAid-funded project, the "Teremok" No. 7 Preschool unit in the Donbas region was re-equipped and provided with modern equipment and teaching materials. Romania's financial aid is part of a project that aims to modernise two preschool units in the Transcarpathian and Donbas regions of Ukraine. The project meets the fourth development goal of the UN 2030 Agenda in order to ensure access to quality education.⁶⁶

The pandemic crisis has given the public interested in analysing the bilateral dialogue between the two neighbouring states the opportunity to see how the bilateral and multilateral legislative framework has enabled sustained action to fight the negative effects of the Coronavirus spread. Romania and Ukraine have been involved in projects aimed at implementing the general objectives of the European Neighbourhood Instrument, aimed at founding a region as prosperous as possible in the spirit of European ideals. In this regard, we identify cross-border cooperation of the two states within the Romania-Ukraine Joint Operational Programme, a project that has adapted to the current needs in a pandemic context. Therefore, the Chernivtsi Regional Clinical Hospital is currently implementing the project "*Improvement of the quality of medical services on minimally invasive procedures in the Romania-Ukraine cross-border area*", which fought the virus on the front line and mitigated its spread. Due to the project funded by the EU within the 2014-2020 Romania-Ukraine Programme, hospital staff improved the ability to face future challenges, and medical equipment purchased will help meet the same objective.⁶⁷

⁶³Portal Legislativ, HOTĂRÂRE nr. 464 din 11 iunie 2020, București, 11 June 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/226735>

⁶⁴Agerpres, INTERVIU/Aurescu: Sprijinul acordat de România Ucrainei este dezinteresat; sunt acțiuni lipsite de orice conotație politică, București, 01 June, 2020, <https://www.agerpres.ro/politica/2020/07/01/interviu-aurescu-sprizunul-acordat-de-romania-ucrainei-este-dezinteresat-sunt-actiuni-lipsite-de-orice-conotatie-politica--532792>

⁶⁵The Romanian Agency for International Cooperation and Development – RoAid, Asistență pentru Ucraina în lupta contra pandemiei cu noul Coronavirus, București, 21 May 2020, <http://roaid.ro/asistenta-pentru-ucraina-in-lupta-contra-pandemiei-cu-noul-coronavirus/>

⁶⁶The Romanian Agency for International Cooperation and Development – RoAid, Finalizarea proiectului de reabilitare a grădiniței "Teremok" din regiunea Donbas (Ucraina), București, 23 November 2020, <http://roaid.ro/finalizarea-proiectului-de-reabilitare-a-gradinitei-teremok-din-regiunea-donbas-ucraina/>

⁶⁷The Common Cross-Border Cooperation Program România – Ukraine, Covid-19 – Speranță și rezistență. Proiecte transfrontaliere în prima linie de luptă, <https://www.ro-ua.net/ro/newsletters/1199-covid-19-speranta-si-rezistenta.html>

From the pandemic to the intensification of the technical-military dialogue

In the context of recent developments in regional security, on September 5, 2020, Nicolae-Ionel Ciucă, Minister of National Defense of Romania and his Ukrainian counterpart Andriy Taran, during a visit to Bucharest, signed a governmental agreement on technical and military cooperation. This agreement is aimed at strengthening defence cooperation, focusing on practical cooperation in large regional formats or international organisations. In parallel, one can note the regulation of the legal framework meant to create appropriate conditions for the relevant institutions vested with the development of joint projects in the technical-military field, this being mentioned by Nicolae-Ionel Ciucă as well: *"I assured Minister Taran of Romania's support in the process of intensifying cooperation within the NATO-Ukraine Partnership and in the field of military education, emphasising in this context the fact that our countries have similar goals in terms of security policy in the region."*⁶⁸

The meeting mentioned joint military exercises, such as "Sea Breeze 2020", held in the territorial waters of Ukraine, the port of Odesa and the international waters of the Black Sea. That annual exercises shall be organised and coordinated by the United States Naval Forces and the Ukrainian Naval Forces under the Partnership for Peace's auspices. *"The success of Sea Breeze is even more remarkable if we consider the extraordinary circumstances arising from the COVID-19 pandemic,"*⁶⁹ said Rear Admiral Manuel Aguirre of the Spanish Navy. The exercises come to strengthen multinational operational cooperation to promote and ensure continued regional security. A series of joint training actions have been undertaken, both on sea, air, and land, to ensure an adapted military presence on the south-eastern flank of NATO, in the Black Sea region, as shown in the official statement of the Romanian Naval Forces Staff.⁷⁰

During the negotiations between the Ministers of Defense, Nicolae-Ionel Ciucă and Andriy Taran, another joint military exercise was discussed, which was to take place the following day after the meeting of the two officials. So, on September 10, 2020, the multinational exercise "Blonde Avalanche 20" was held in the training facilities of Engineering Brigade 10 "Lower Danube" in Brăila: *"The exercise is held annually, on a rotational basis, on the territory of states signatories of the agreement between the governments of Romania, the Slovak Republic, the Republic of Hungary, and the Cabinet of Ministers of Ukraine, our country participating in all exercises carried out since 2002 and until now with engineering structures belonging to the Land Forces."*⁷¹ The purpose of that exercise was to improve the skills in organising, planning and carrying out specific missions to limit and mitigate the consequences of natural disasters.

After three years of diplomatic impasse and lack of highest level mutual visits between the Romanian and Ukrainian officials, Kyiv officials tend to unlock the dialogue. The last meeting of the heads of foreign policy in Bucharest and Kyiv, more precisely between Teodor Melescanu and Pavlo Klimkin, respectively, took place in a sensitive context, against the background of the adoption of the Education Act in Ukraine, that affected the subsequent bilateral dialogue.

During the meetings that Dmytro Kuleba had with Romanian officials on September 6-7, 2020, they discussed several issues that were preeminent officially and also prevented the progress of the dialogue: *"The parties paid special attention to the protection of the rights of national minorities - Romanian in Ukraine and Ukrainian in Romania. The interlocutors agreed that an open dialogue and a constructive approach on Ukraine and Romania's national interests would help overcome the misunderstandings on this subject, which is irritating for both countries."*⁷²

⁶⁸The Official Facebook Account of the Romanian Minister of National Defense, Nicolae-Ionel CIUCĂ, București, 05 September 2020, <https://www.facebook.com/IonelNicolaeCiuca/posts/2789186751304665>

⁶⁹Allied Maritime Command, NATO forces participate in Sea Breeze Exercise in the Black Sea, 21 July 2020, <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-forces-participate-in-sea-breeze-exercise-in-the-black-sea>

⁷⁰Romanian Navy, Exercițiul „Sea Breeze 20” la final, 28 July 2020, <https://www.navy.ro/comunicat.php?id=343>

⁷¹Press Trust of the Ministry of National Defense, Blonde Avalanche 20, <http://presamil.ro/blonde-avalanche-20/>

⁷²The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba: Ucraina și România crează un grup de lucru privind domeniul energetic pentru realizarea proiectelor ambițioase, București, 08 September 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proyektiv>

In parallel, topics related to economic cooperation, trade growth, increased investment were discussed, emphasising energy cooperation plans. The Minister of Foreign Affairs of Ukraine revealed the launch of a new platform for Crimea, in which the Romanian side was invited to participate, taking into account all the benefits that may arise in the situation in which Romania will have the capacity of the founder. The invitation was a time to explore the potential for expanding international support for Ukraine and the external aggression it faces and to generate "empathy". It was also a demonstration of the Ukrainian diplomacy potential to produce tools for dialogue.

During his visit, the Minister of Foreign Affairs of Ukraine met with representatives of the Ukrainian community in Romania and stated the decision to open a new consulate in Sighetu Marmatiei because "*Ukraine needs a new effective policy on what concerns Ukrainians outside borders.*"⁷³ Foreign Affairs Minister Aurescu stressed the urgent need to find a broad consensus on the subject of the Education Act and the laws on language policy in Ukraine. Reference was made to the protocols negotiated over several years, but which remain unsigned by the parties. The Ukrainian side did not say much regarding this issue and avoided outlining the lack of consensus on this document. Nevertheless, the action is intended to encourage socio-economic exchanges. The contribution must also be seen in the light of its potential to contribute to another type of security or stability, namely social security, the goal being not only to promote identical actions.

The way in which this thawing of diplomatic relations was capitalised was different within the two states. Ukraine's approach was to share to the public through the press all the positive aspects; however, the Romanian side did not widely publicise those discussions. The official dialogue with the Ukrainian side was not exactly delimited from the other events of the Romanian Diplomacy's Annual Meeting. However, the visit itself presented a number of positive signals, given that Bogdan Aurescu conferred a special status on his Ukrainian counterpart, and the latter agreed to attend the meeting, thus attesting openness to dialogue on both sides.

The annexation of Crimea in 2014, in parallel with the war in eastern Ukraine, created new security pressures, both at the level of Ukraine and within the European regional security complex. Romania's security is also being questioned by Russia's militarisation of the Crimean Peninsula and the Black Sea basin. The increase of Russian military influence continues to create a climate of instability and tension in the region. To counteract the possible risks, Ukraine tried to get closer to the North Atlantic Alliance structures, and Romania's position was one of support both bilaterally and in international forums.

In this context, the presence of the NATO Secretary-General Jens Stoltenberg and his deputy Mircea Geoana and other permanent representatives of the North Atlantic Council in Ukraine on October 30, 2019, was symbolic. Officials paid a visit aboard the dredger "Lt. Lupu Dinescu", a ship integrated into the NATO SNMCMG-2, stationed in the port of Odesa.⁷⁴ Discussions were held with the Romanian crew regarding the missions that the Romanian Naval Forces are carrying out together with the partners in the Black Sea to ensure security on the eastern flank of NATO. During the same visit, the Deputy Secretary-General, Mircea Geoana, and NATO Ambassadors met with the Speaker of the Parliament of Ukraine, Dmytro Razumkov, the heads of the factions in the legislature. At the same time, the agenda included a dialogue with Dmytro Kuleba, at that time Vice Prime Minister for European and Euro-Atlantic integration. Jens Stoltenberg stressed that: "*The Allies and partners have pledged more than forty million euro to support Ukraine. These will be focused on areas such as command and control, cyber defence and medical rehabilitation. NATO will continue to provide practical assistance and support.*"⁷⁵

⁷³The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba la întâlnirea cu comunitatea la București: Ucraina va deschide un nou consulat în România, București, 07 September 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-na-zustrichi-z-gromadoyu-v-buharesti-ukrayina-vidkrye-nove-konsulstvo-v-rumuniyi>

⁷⁴Romanian Navy, Vizita secretarului general adjunct al NATO la bordul dragorului maritim „Lt. Lupu Dinescu”, București, 30 October 2019, <https://www.navy.ro/eveniment.php?id=727>

⁷⁵North Atlantic Treaty Organization, Комиссия НАТО–Украина проводит заседание в Киеве, обсуждает обстановку в области безопасности на востоке Украины, 31 October 2019, https://www.nato.int/cps/ru/SID-579A9E35-13263643/natolive/news_170407.htm?selectedLocale=ru

The NATO-Ukraine Commission meeting in Kyiv adopted a Declaration,⁷⁶ by which it: *"strongly condemns and does not acknowledge the illegal annexation of Crimea by Russia. At the same time, it condemns Russia's continued and extensive military construction in Crimea, which is part of the wider pattern of aggressive Russian action in the region."* The definition of the joint declaration on Ukraine met with a strong opposition from Hungary, which blocked its adoption through a veto because NATO allies did not include a reference to the Hungarian ethnic minorities living in Ukraine. The head of Hungarian diplomacy, Peter Szijjarto, stated that: *"his country is not prepared to sacrifice the interests of 150,000 Hungarian ethnics from western Ukraine for the sake of geopolitical considerations."*⁷⁷ Szijjarto's statement came in the context of Russian President Vladimir Putin's visit to Budapest, where he met with Prime Minister Orban, addressing topics of extending cooperation between the two countries in the energy field.

At the same time, there are new threats invoked by Hungary in the bilateral Ukraine-NATO relationship. These are caused by the Ukrainian security services' searches to the Hungarian Cultural Association in Transcarpathia and the house of its chairman. The Security Services confirmed carrying out the search, saying they checked *"information about the involvement of foreign fund activities aimed at a breach of Ukrainian sovereignty."*⁷⁸ Accordingly, the Hungarian head of diplomacy would raise the issue at a meeting of NATO foreign ministers as of December 1.

To better perceive the Ukraine-NATO relationship, we would like to highlight the steps taken by official Kyiv in this regard. Therefore, at the NATO-Ukraine Commission meeting in Brussels, Dmytro Kuleba, at that time a Vice Prime Minister for European and Euro-Atlantic integration, asked the North Atlantic Alliance to consider joining the *Enhanced Opportunity Partners* programme. Following the Alliance's deliberations, Ukraine's request was upheld. Thus, as of June 12, 2020, Ukraine is one of the six countries (known as "enhanced capability partners" under the Partnership Interoperability Initiative) that make particularly significant contributions to NATO operations and other Alliance objectives, multiplying opportunities for dialogue and cooperation with allies.⁷⁹

The security issue in the Black Sea basin and the Russian military presence was also addressed by the Minister of Foreign Affairs, Bogdan Aurescu, and his Ukrainian counterpart in a panel discussion at the Road to Warsaw Security Forum international conference, which is held in strategic partnership with NATO. The head of Romanian diplomacy highlighted the importance of NATO involvement and monitoring of security developments in the Black Sea area. He also indicated that the meeting of NATO Foreign Affairs Ministers, which was held at the beginning of December 2020, to be a good opportunity for a substantive debate on security in the Black Sea region. Bogdan Aurescu reiterated the position according to which the political dialogue with Ukraine must be used as strongly as possible by NATO and the EU.⁸⁰

Minister Dmytro Kuleba, when asked at the conference whether Ukraine aspires to an action plan for NATO membership, replied that: *"The only alternative to granting Ukraine an Action Plan for Accession is Ukraine's accession to NATO."*⁸¹ The head of the diplomacy in Kyiv also stated that Ukraine is open to deeper cooperation with NATO instruments and formats to increase allies' presence in the Black Sea area. At the same time, Foreign Affairs Minister Kuleba held a similar position with his Romanian counterpart in the issue of capitalising on the dialogue between Ukraine and NATO to strengthen the eastern flank.

⁷⁶North Atlantic Treaty Organization, Statement of the NATO-Ukraine Commission, Kyiv, 31 October 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_170408.htm?selectedLocale=en

⁷⁷Reuters – ed.David Clarke, Hungary vetoes NATO statement on Ukraine over minority rights: minister, 30 October 2019

⁷⁸<https://www.reuters.com/article/us-hungary-nato-ukraine/hungary-vetoes-nato-statement-on-ukraine-over-minority-rights-minister-idUSKBN1X91ZI>
Radio Free Europe/Radio Liberty, Hungary Summons Ukrainian Ambassador Over Raids On Ethnic Hungarian Charities, 01 December 2020, https://www.rferl.org/a/hungary-summons-ukrainian-ambassador-over-raids-on-ethnic-hungarian-charities/30977679.html?fbclid=IwAR210B_U1LpIVet8sYgwBzv0eGIPy3nBJFzdXqn-1_w9gRKu1_PETQAKaII

⁷⁹North Atlantic Treaty Organization, Relations with Ukraine, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?fbclid=IwAR2jQK4qX3jc6uvHFCw10jrOz-Wxxm4hASyIN8PjvCUenrihIQ3Q85njxLE

⁸⁰The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Participarea ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu la conferința internațională Road to Warsaw Security Forum, București, 17 November 2020, <https://www.mae.ro/node/54195>

⁸¹Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Dmytro Kuleba: Only alternative to NATO MAP for Ukraine is Ukraine's NATO membership, Kyiv, 17 November 2020, <https://mfa.gov.ua/en/news/dmytro-kuleba-only-alternative-nato-map-ukraine-ukraines-nato-membership>

On December 2, 2020, another meeting was held online for the foreign ministers of NATO member countries. In the second session, the head of Georgian diplomacy and the head of Ukrainian diplomacy participated. The NATO Secretary-General stated as follows: *"We discussed their reform programmes and clarified that we are increasing our practical support."*⁸²

A report on the Black Sea area was adopted during the conference, a deed with major implications for Ukraine. The report reveals the military capabilities, both offensive and defensive, the Russian Federation has developed in Crimea, the Black Sea area being the geopolitical competition platform between powers. "Crimea and the Black Sea area are the launch ramp for the Russian Federation to the Middle East, the Eastern Mediterranean and other areas, so there are currently ingredients to give the Black Sea area an even greater significance and this effort will continue,"⁸³ explained the NATO Deputy Secretary-General.

Another issue that could be correlated with security in the region is the Republic of Moldova elections, which have proven to be of great interest to neighbouring states. Considering the opposed orientations of the candidates in the second round of voting, these elections can be characterised as having a regional stake. The fight revolved around the candidate with pro-Western orientations, Maia Sandu, and the competitor with pro-Eastern orientation, Igor Dodon. Monitoring the messages sent by the two candidates, it can be stated that the ballot also had a geopolitical content, although, for the Republic of Moldova, such an approach is not exactly appropriate. The massive presence of the diaspora for the vote was symbolic, considering the restrictions imposed in European states due to the pandemic. This phenomenon could not be predicted or anticipated by the decision-makers in the Republic of Moldova. Voters showed great awareness and unprecedented autonomy.

During the election campaign, both Romania and Ukraine sent signals that saw direct support for Maia Sandu. Kyiv was particularly concerned about the conduct of the elections, as the Republic of Moldova was often used to export various political models for frozen conflicts, and the term "transnistrianization" of Ukraine appeared in the special literature. Ukraine's position has reshaped dramatically since the events of 2014, with the Kyiv authorities beginning to monitor more closely the political processes in the Republic of Moldova. The EU first imposed sanctions on Transnistrian leaders in 2010, after which these were reviewed annually. According to the review of the Council Decision of 2020, the restrictive measures were extended until October 31, 2021, and Ukraine has aligned with this Council Decision.⁸⁴ Kyiv will ensure that national policies comply with this Council Decision and will take measures to adapt them.

Maia Sandu managed to accumulate over 57% of the voters' ballot in the second round, defeating Igor Dodon. This victory sends a series of positive signals to the dialogue between Chişinău and Bucharest or between Chişinău and Kyiv. Both President Iohannis and other Romanian officials sent congratulatory messages to the new head of state, in which they expressed their total openness to the help offered to the Republic of Moldova in the process of approaching European structures and building the rule of law. So Ukraine's President Volodymyr Zelenskyy congratulated Mrs. Sandu, saying that: *"... he is ready to continue a close and mutually beneficial cooperation between Ukraine and Moldova, as established, among others, during Maia Sandu's visit to Kyiv as Prime Minister of the Republic of Moldova, in July 2019."*⁸⁵ The President of Ukraine referred to the fact that it will be much easier to resume a constructive dialogue with the Republic of Moldova since Maia Sandu managed to build her communication channels with Ukrainian decision-makers while as a head of the executive.

⁸²North Atlantic Treaty Organization, Foreign Ministers address NATO 2030, Afghanistan, Russia, security in the Black Sea region, and the rise of China, 02 December 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179805.htm?selectedLocale=en

⁸³Deschide.md, Mircea Geoană: NATO au aprobat un raport referitor la zona Mării Negre, care este rampa de lansare a Federației Ruse către Orientul Mijlociu, Chişinău, 07 December 2020, <https://deschide.md/ro/stiri/externe/76662/Mircea-Geoan%C4%83-NATO-au-aprobat-un-raport-referitor-la-zona-M%C4%83rrii-Negre-care-este-rampa-de-lansare-a-Federa%C5%A3iei-Ruse-c%C4%83tre-Orientul-Mijlociu.htm?fbclid=IwAR3GbSyAnck-Fpvx6EnYDi6W5a2gXwBXChOLRperb9eZ8MjXgvr6agxzSOW>

⁸⁴Council of the European Union, Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain third countries concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Republic of Moldova, Bruxelles, 20 November 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/20/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-third-countries-concerning-restrictive-measures-against-the-leadership-of-the-transnistrian-region-of-the-republic-of-moldova/>

⁸⁵Official Website of the President of Ukraine, Владимир Зеленский поздравил Майю Санду с победой на выборах Президента Молдовы, Kyiv, 16 November 2020, <https://www.president.gov.ua/ru/news/volodimir-zelenskij-privitav-majyu-sandu-z-peremogoyu-na-vib-65109>

On the other hand, the perception of Igor Dodon was opposed; his options for developing partnerships with the neighbours, but also for foreign policy, as a whole, is limited.

To conclude, we can state that we witnessed a strategic communication on COVID-19 related topics in the first phase to notice later a re-launch defined by the special status offered to the Ukrainian Foreign Minister during the Annual Meeting of Romanian Diplomacy. Although it cannot be said with certainty that Romanian officials' meetings with their Ukrainian counterparts will be regular, however, the preceding events define the first opening from both sides. In the period after the annexation of Crimea and the beginning of military aggression in the east, Ukraine tried to internationalise the conflicts and highlight them in international forums. At the same time, Ukraine encourages Romania to be as active as possible in the regional cooperation formats to be launched, inviting it to join the Crimean Platform. Moreover, Kyiv perceives the advantage that the current issue remains on the public agenda and not only within international organisations but also in the neighbouring states. Also, Ukrainian decision-makers perceive the importance of Romanian support within NATO and EU structures, as, without partners, it is difficult to maintain the problem at a high-level.

The Romanian-Ukrainian bilateral dialogue has evolved under the influence of two factors: the fight against the pandemic and the need for regional cooperation in areas such as the technical-military one. Obviously, at the regional level, cooperation has an extended feature but is limited due to the new global conditions. The measures taken by the authorities of the two states to fight the pandemic have contributed to the improvement of the communication strategy at the highest level, previously this aspect being less visible. The signing of the technical-military framework, which has advanced in the last year, results from long-term diplomatic interventions by Kyiv, Romania, understanding that accepting these interactions can strengthen Ukraine's capabilities at the regional level. However, in the face of regional challenges and those generated by the pandemic, the decision-makers have managed to identify opportunities for effective bilateral dialogue.

CHAPTER 4.

Forum Ukraine-Romania 2019 Recommendations Implementation Analysis and Proposals for 2021

In 2019, Ukrainian and Romanian experts analysed the bunch of bilateral relations and possible cooperation between Ukraine and Romania. As a result, recommendations have been proposed by presenting both Ukrainian and Romanian views. The following is a detailed analysis of the state of implementation of those recommendations, what has been done within these two years, and what problems are still in place.

Two factors significantly influenced Ukrainian-Romanian dialogue in 2019-2020, both at the political and experts' level – COVID-19 pandemic, which limited mobility, and a possibility for all-levels meetings and caused concentration on domestic agendas primary; and elections in both Ukraine and Romania (presidential, parliamentary, local). Nevertheless, if the parliamentary diplomacy and media cooperation remained at a low level, the cooperation in the security sphere and high-level political dialogue demonstrated two states' aspirations to increase the cooperation.

4.1. View from Ukraine

Hanna SHELEST (Odesa, UKRAINE)

The recommendations of 2019 were predominantly concentrated around four main topics:

- Increase of political, including interparliamentary, dialogue between Ukraine and Romania;
- Using the possibilities of the Ukrainian Association Agreement with the EU;
- Minority issues resolution difficulties;
- Enhance of security cooperation, first of all within the Euro-Atlantic integration track of the Ukrainian foreign policy.

A Ukraine's parliamentary group on interparliamentary relations with Romania was formed one of the last one, in March 2020, while the new Parliament had started its term in September 2019. Though the group is quite big (36 MPs), they have not been active. Both co-chairs of the previous group (Parliament 2015-2019) are not present in the current Parliament, so there is no continuation of a dialogue with Romanian counterparts.

2020, in general, witnessed an extremely low level of parliamentary diplomacy, almost no engagement of the MPs in the foreign policy issues. The interest of the Ukrainian members of Parliament to Romania (including a request for the experts' briefings) has been largely within three main formats – relations with neighbours in general, security in the Black Sea, and possible formats of Ukraine-Romania-Poland or Ukraine-Romania-Moldova relations.

Unfortunately, despite the experts' recommendations, no visits of the Heads of the Parliament happened in 2019-2020. Hope for unfreezing the parliamentary dialogue did not come true; however, it is difficult to say that only the pandemic was a reason.

At the same time, there were two important high-level meetings at the executive level. In September 2019, President Zelenskyy met with President Iohannis in New York at the UN General Assembly's side-lines, where they agreed on mutual visits. This happened after the cancellation of the Romanian president's previously planned visit to Ukraine in 2017 (due to Ukraine's Law on Education). However, despite the reached September 2019 agreement, it had not received practical implementation in 2020. More effective was the September 2020 visit of the Ministers of Defence and Foreign Affairs to Romania, when few important agreements were signed, including on military-technical cooperation.

Besides, Ukrainian experts recommended the governmental authorities' involvement as speakers and participants of the second edition of the Romania-Ukraine Civil Society Forum for Dialogue and Cooperation. Such a Forum took place in an online format in December 2020. The high-level representatives of the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Territorial Development took part in the event as speakers. It enabled them to discuss the most relevant bilateral Ukraine-Romania cooperation issues with the experts and public activists from Ukraine and Romania.

Also, in 2019, experts recommended enhancing media cooperation, including joint media initiatives, as well as investigative media projects, and civil society joint initiatives aimed at bringing together journalists from both countries. Unfortunately, even if we can see more information about Romania in Ukraine, so Romanian media space is still covering Ukraine only sporadically. Furthermore, it is necessary to mention that Ukrainian coverage is mainly connected with Romanian activities within the EU. No joint projects appeared as media continued working more from a business perspective rather than project implementation. The civil society continued to develop opportunities, including planned mutual visits of the Ukrainian journalists to Romania and Romanian journalists to Ukraine, which have been postponed to March 2021 due to the pandemic travel restrictions.

Minorities' issue discussed in 2019 is one of the few topics that received real attention in the last two years. The Ukrainian-Romanian Mixed Intergovernmental Commission on the Rights of Ethnic Minorities held a meeting in April 2019, including visiting Suceava and Maramures. Also, in April, Deputy Minister of Foreign Affairs of Ukraine V. Bodnar and State Secretary of the MFA of Romania D. Neculaescu took part in political consultations that covered this issue⁸⁶. However, no significant results were achieved. The positive moment is that comparing to the Hungarian track, the Romanian track remains within good diplomatic and political negotiations, staying on the agenda of two countries, without disruption of the Ukrainian European and Euro-Atlantic integration.

Simultaneously, the civil society's recommendations to consider a minority issue wider than just Romania and Ukrainian minorities, but to pay attention to the Crimean Tatars minority, present in both countries, is still not considered. However, there is a chance to raise this issue within the established Crimean platform to which Romania has been invited.

Despite the recommendations to enhance activities of the Joint Intergovernmental Commission on economic, technical, and scientific cooperation, it did not happen in practice. However, during the visit of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine D. Kuleba to Romania in September 2020, the two sides agreed to revitalise the Commission, which has not met for four years. They also agreed to establish a Ukrainian-Romanian working group on energy cooperation to enhance dialogue about the EU Green deal, electricity export, gas transit, production, and transportation of hydrogen.⁸⁷

According to the State Statistics Committee of Ukraine, the trade turnover between Ukraine and Romania in 2019 reached USD 1.65 billion, comparing to USD 1.44 billion in 2018. In 2020, despite pandemic challenges, results demonstrated a 7% increase in Ukraine's goods exports to Romania and a 6% increase in Romanian export to Ukraine compared to 2019⁸⁸. Transborder cooperation projects and financial instruments – ENI joint operational programs are still lacking attention. The year 2020 did not bring any changes to this sphere, which has already been in stagnation and needed, according to the experts' recommendations, a significant audit and reconsideration. The proposed consultations with the expert community and civil society about setting priorities for the next financial cycles have not been launched. Despite the importance of transborder cooperation in both the Romania-Ukraine track and Romania-Ukraine-Moldova triangle, a significant decrease in attention to this topic from both the EU side and countries themselves is observed.

In 2019, experts also looked to the multilateral mechanisms used to increase bilateral cooperation, such as the EU Danube Strategy. The Danube is getting new attention now as the

⁸⁶Romania. Foreign Policy Scorecards 2019. Foreign Policy Council "Ukrainian Prism". <http://prismua.org/en/ukrainian-prism-foreign-policy-2019/>

⁸⁷Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів, Cabinet of Ministers of Ukraine, 9.09.2020. <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv>

⁸⁸Trade in goods with foreign countries. January-October 2020. Ukrainian State Statistics Committee. <http://ukrstat.gov.ua>

Ukrainian representative has been elected to chair a Danube Commission, so it can give a new breath to the Danube cooperation with neighbouring countries. Still, there were no new projects regarding the environment, tourism development, or natural resources protection. At the same time, military cooperation concerning the Danube has increased, as for the third year, Ukrainian and Romanian Navy and coast guards have been conducting exercises "Riverine" on the Danube, which happened in 2020 even despite pandemic.

The long process of PESCO projects' evaluation that the EU has started after the first two rounds of projects' selection postponed a perspective for the joint Romania-Ukrainian projects within PESCO, as proposed by the experts in 2019. Nevertheless, the two countries have increased a bilateral military-technical dialogue, including signing an Agreement on military-technical cooperation during the visit of the Minister of Defence of Ukraine to Romania in September 2020. The intergovernmental agreement that still should be ratified defines the legal basis for military-technical cooperation between the two countries, simplifies public procurement procedure in the respective sphere, and allows expanding the partnership between Ukraine and Romania, aimed at strengthening security in the Black Sea region⁸⁹.

The idea of creating a joint Ukrainian-Romanian battle group or battalion, similar to the existing Ukrainian-Polish-Lithuanian format, proposed by experts in 2019, is not rejected; still, mainly discussed at the experts' level and public events rather than elaborated in a plan. However, as the main idea was to build trust, which is lacking, and to improve operability of forces both for the defence of the Northern Black Sea and the Danube, so cooperation that has been developing within these two years are giving hope for a possible move towards smart defence and smart maritime defence proposed by experts. The delegation of the Armed Forces of Ukraine headed by the Chief of the General Staff and Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, Lt-Gen R. Khomchak, paid an official visit to Romania in November 2019, when the sides discussed security in the Black Sea region, shared experience in reforming and developing the armed forces. The Minister of Defence A. Taran visited Romania in September 2020, discussing the Black Sea security, and signing an agreement on the military-technical cooperation.

It is difficult to separate bilateral cooperation in resilience building from the NATO track, as Romania is an active member of the Alliance trying to attract as much attention to the Black Sea as possible. Considering that the plans to conduct exercises "Coherent Resilience" that should happen in the Black Sea have been made for October 2020 (postponed due to the pandemic to October 2021), it is possible to say that 2019 experts' recommendations are considered. However, the necessity to add this component to the bilateral track of security cooperation still remains topical.

At the same time, the joint efforts to promote drafting a coherent NATO Black Sea Strategy that the experts have been suggesting are not visible yet. Both countries welcome greater NATO involvement and working on this issue, but there were no joint initiatives or statements. All at once, it can be explained by the fact that NATO is in the Reflection process, expecting a New Strategic Concept to be presented, before which the narrow Black Sea Strategy cannot be expected. Still in joint declarations after meetings at the MFA and MoD level, the sides confirm greater attention to the Black Sea and greater NATO involvement necessity.

⁸⁹Ukraine, Romania sign agreement on military and technical cooperation. Ukrinform. 05.09.2020. <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3094040-ukraine-romania-sign-agreement-on-military-and-technical-cooperation.html>

4.2. View from Romania

Angela GRAMADA (Bucharest, ROMANIA)

The evolution of the Romanian-Ukrainian bilateral dialogue depends on several factors. According to the Ukrainian authorities, these factors are involving challenges for national security and territorial integrity. However, for the Romanian side, the bilateral partnership's success is directly influenced by the public policy's implementation, how human rights are respected, and how the Ukrainian authorities address anti-corruption reforms.

In this context, the application of education and language policy laws remains a priority for bilateral dialogue. This is where the civil rights of the Romanian minority in Ukraine come into play. From September 2017, this key topic instantly became a necessary condition to move towards a strategic partnership between our countries. The Romanian authorities will appreciate any improvement regarding the situation of the minorities in Ukraine. Simultaneously, the lack of progress will affect the conclusion of bilateral agreements, while the Ukrainian side being extremely eager to deepen the relationship with Romania. Thus, the resumption of political negotiations in various intergovernmental formats and the progress to a strategic partnership are linked to how Ukraine's domestic law is evolving.⁹⁰

A step back on the bilateral dialogue is a reality. Even if the challenges related to regional security increased in intensity, the minority rights can affect the quality of the political interaction in the future. Encouraging the partnership can exclusively be done in conditions of mutual respect for the interests and priorities.

Security cooperation is more about the technical and legal aspects of cooperation and includes political and institutional support at the domestic (government-to-government) and international (NATO, EU, etc.) levels. Thus, Romania continues to be an active player in our region as a NATO and EU member state. The membership in these two organisations is seen as the catalyst for advancing democratic values and principles. In this context, Ukraine will try to explore the benefits of the relationship with Romania to advance its partnership with the EU and NATO.

Throughout time, the need to overcome the bilateral relationship's technical challenges was a constant subject for international security experts. An important document in this field is the Government Agreement on Technical and Military Cooperation (GATMC), signed in September 2020, after more than a decade of bilateral negotiations. The GATMC provides the necessary legal framework to perpetuate the cooperation dialogue in the military sector and opens up new opportunities to deepen combined efforts in such areas as defence, cybersecurity, the technical benefit for the carrying out of reforms, and the Euro-Atlantic rapprochement. In the next period, the governmental experts and a part of the civil society should focus their expertise on a few key elements:

a) sufficiently explaining the political implications of the Agreement on bilateral dialogue, how it inevitably changes the structure of the contentious negotiations, how it contributes to increasing security opportunities for the region, not just for the signatory states;

b) the accurate reflection on how the Republic of Moldova could benefit from the direct effects of this technical-military cooperation between Ukraine and Romania.

In addition, central public authorities will need to continue the interaction at the highest level to formulate common positions on major issues (security, civil crises, and the resilience of public institutions). Addressing common challenges and finding the right solutions is an obligation of the two states. It should not be forgotten that the experts involved in the analysis of the bilateral dialogue suggested this possibility in some previous materials.

⁹⁰See ESGA. The Romania and Ukraine Bilateral Agenda. Perspectives for a Roadmap on Security and Defense Sector and Economic Cooperation COUNTRY REPORT. ROMANIA Bucharest | 2019, pg. 22, <http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2019/09/Country-Report-Romania-final1.pdf>

In 2020, our societies positively received the joint appearances of the heads of Romanian and Ukrainian ministries of foreign affairs⁹¹. These things typically provided consistency to the dialogue and mobilised decision-makers for more extensive interaction, even if the leaders of the two states did not agree on mutual official visits. Obviously, both sides followed a rather cautious approach. Several aspects of Ukraine's bilateral dialogue with other neighbouring states have generated increased sensitivity among Ukrainian decision-makers, who understand they need Romania's support to move forward on issues related to cooperation with the North Atlantic Alliance and the European Union. Romania has dwelled on a constant in terms of its options and priorities concerning Ukraine. Concurrently, it continued insisting on the diplomatic approach to the bilateral partnership's challenges, with a more modest communication of issues for the general audience.

One of the Romanian experts' recommendations, argued both by documents and official positions, as well as by the analysis of the opinions expressed by the civil society representatives, referred to the inclusion of the Republic of Moldova in the Forum debates. The Republic of Moldova remains, regardless of the political situation in this country, the strategic priority of the Romania's foreign policy agenda.

This reality calls for a significant interest in the intensive promotion of some objectives of Chişinău concerning Kyiv. These concerns relate primarily to regional security objectives, border management, as well as economic stake. When the Moldovan authorities needed support in promoting economic and strategic goals, Romania provided the necessary assistance for the steps taken. Sometimes, the Ukrainian authorities criticised different types of support because they affected Ukrainian economic or even political interests. However, the political events in Chişinău, as well as the main safekeeping issue of the Republic of Moldova — the Transnistrian conflict — have instantly become a determined constant in Ukraine's security agenda, radically changing the approach of decision-makers (after Crimea annexation). Thus, the Ukrainian authorities have repeatedly tried promoting the settlement of the Transnistrian and Donbas conflicts in parallel to increase the level of knowledge and information of the international public about the challenges in the Black Sea region.

Therefore, in most of the discussions promoted, both through Ukraine – Romania Civil Society Forum for Dialogue and Cooperation and in other public meetings or debates, the Republic of Moldova and its dilemmas occupy a significant part of the official speeches. Several challenges need to be addressed trilaterally or even regionally. Otherwise, the singular action goes on inefficient or even useless.

The recommendations regarding commercial interaction, with implications for trade, IT, or energy cooperation, depend on the evolution of political discourses, but also on the will and insistence with which the leaders of national institutions from both countries promote diverse opportunities for their economic agents. Also, a comprehensive analysis of previous suggestions and recommendations shows that the pandemic has affected quite a bit the macroeconomic indicators of both states, the interaction being more in the field of support for the development and humanitarian aid. There are, however, a few moments that need to be mentioned because they got public attention in 2020.

In 2020, the Isaccea – Orlovka border crossing point was launched – a strategic infrastructure objective. Even if, for the time being, only the transport of goods through this point is possible (consequences of the pandemic), the maximum potential can be reached in the subsequent period. The cooperation must also be continued by developing other border infrastructure projects, which can ensure trade between entrepreneurs, who need actions that can contribute to the modernisation of transport capabilities and connectivity to regional projects and initiatives. Various European opportunities are currently being developed, which will benefit central and local public authorities. Representatives of the local authorities, as well as those of civil society, are invited to contribute with their experience and expertise to the identification of new priorities for cooperation not only bilaterally

⁹¹The Casimir Pulaski Foundation. #Road2WSF Day 1 | Ministerial Conversation: Assuring Security in the Black Sea Region, Warsaw Security Forum, https://www.youtube.com/watch?v=1PvOix7Qty0&feature=emb_logo

but also at the regional level in the Black Sea area⁹². Previously, in the period 2014-2020, the development of infrastructure projects related to cross-border cooperation was reduced, below its potential.

New opportunities are also being developed within the Common Maritime Agenda. The EU officials insist that a sustainable approach to the economy, including blue and circular economy perspectives, will be the best option to overcome the pandemic's economic crisis. At the same time, the initiative pays more attention to projects to modernise maritime transport infrastructure, focusing on sustainable development – a moment highlighted as extremely important in the publications of the first edition of the Romania-Ukraine Civil Society Forum for Dialogue and Cooperation. Bilateral interaction in the economic field, the development of consistent projects in terms of the benefits they can generate, must prioritise the digitisation of the economy and public services.

Throughout 2019, civil society experts' attention was focused on the bilateral interaction in the energy field. The experts paid a lot of attention to launching discussions that would generate the necessary conditions for a more consistent dialogue in this area. During the visit of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine D. Kuleba to Bucharest in September 2020, a government initiative was announced: the creation of an active group, comprising experts from the relevant ministries of Ukraine and Romania, to discuss the options of cooperation in the field of energy, technical and judicial issues, as well as the development of the potential of the status of member countries in several international forums, like the European Energy Community. Thus, in the field of energy cooperation, the year 2020 came with relevant initiatives.

The potential for economic cooperation remains untapped by partners in both states. Many of the previous recommendations stay valid for the following period. The approach to these opportunities must be systemic, involving working groups in the bilateral joint commission.

The pandemic had a consistent impact on economic cooperation, and many of the recommendations or suggestions developed in 2019 could not be implemented in 2020. At the same time, it showed that some priorities, especially those related to strategic communication in the civil security field, could not be neglected and required immediate action. Despite that, technical areas, such as technical-military, including mixed exercises in regional formats, have been possible, indicating a high level of understanding of the region's threats and risks.

Recent developments in the bilateral dialogue and the need to advance a bilateral strategic partnership between Romania and Ukraine argue for more monitoring of cooperation prospects to support the authorities' efforts to generate benefits for the citizens of both states.

⁹²Black Sea Basin CBC Public Consultations, 11 January 2021,
<https://www.facebook.com/BlackSeaBasin/photos/a.662726093759402/3979472892084689/>

RECOMMENDATIONS FOR 2021

Most of the recommendations made by experts in 2019 remain relevant for 2021. The following are the priorities stressed during the Ukraine-Romania Civil Society Forum 2020 that should be considered in 2021 to enhance bilateral cooperation at all levels.

1. To enhance interparliamentary dialogue between Ukraine and Romania. To consider the possibility of both a bilateral format and a trilateral format of regular consultations, including Moldova.
2. To establish an institutionalised format of the bilateral dialogue at the level of ministers of foreign affairs and defence with regular annual (semi-annual) meetings.
3. To consider participation of the Romanian Minister of Defence and Minister of Foreign Affairs in the Ukraine-Turkey Quadriga Format meeting (with a status acceptable for all the parties).
4. To propose participation of the Ukrainian Minister of Foreign Affairs in trilateral Romania-Poland-Turkey format of security cooperation (with a status acceptable for all the parties).
5. To have consultations with Romania and other parties involved on engaging Ukraine into Bucharest 9 activities in a format beneficial for all the parties.
6. To encourage Romania to actively participate in the Crimean Platform, including high-level participation in the inaugural summit in August 2021 and following activities at the governmental and expert levels.
7. To study the potential of the bilateral cooperation around the Danube issues and in the framework of the Danube Strategy and the Danube Commission. To broaden annual Riverine exercises to the NATO Danube level. To study the possibility of the joint efforts to expulse Russia from the Danube Commission as a country that does not comply with the Statute's criteria and violates international law.
8. Aiming at deepening trust between the parties in sectoral formats to accelerate activities on strengthening strategic partnership agenda and partnership for security and stability in the Black Sea, by launching, for example, joint (possibly, multilateral) monitoring of the security situation in the region. Georgia and Bulgaria can be invited to such an initiative. Hybrid Warfare response center can also be a part of this initiative.
9. To focus bilateral dialogue on economic opportunities on the connections between financial resources and sustainable development priorities, transport, and energy infrastructure, as well as optimisation of the legal framework, encouraging digitalisation, innovations, and implementation of technological solutions.
10. To promote a bilateral dialogue (both at the governmental and expert levels) on energy security issues. Special working groups, which can also include representatives of the European Commission, NATO Energy Security Centre of Excellence or Energy Community Secretariat, can be an initial step. Without understanding both parties' needs, some economic efforts and decisions may end without an implementation perspective. It is necessary to provide greater coherence and systematisation of outcomes, so consultations should be regular.

- 11. Transborder cooperation projects priorities should be revised considering the negative effects of the COVID-19 pandemic and its consequences to both countries. More active involvement of final beneficiaries in public consultations should be encouraged and not just for the start of a new financial year.**
- 12. To consider a possibility of widening the annual Ukrainian-Romanian civil society forum to the representatives of Moldova with gradual turn it into the trilateral format.**
- 13. To enhance dialogue between the representatives of civil society and governmental agencies, as well as parliaments of two sides aimed at increased state expertise and analysis of issues of bilateral concern, with a simultaneous decrease in disinformation, information manipulation and covert operation initiated by third parties.**
- 14. To develop an advocacy strategy, which can improve the bilateral dialogue between Romania and Ukraine. This document must identify priorities, sensitive topics, tools, and appropriate communication channels.**
- 15. To initiate bilateral Ukrainian-Romanian and trilateral Ukrainian-Moldovan-Romanian dialogue on Transnistrian conflict and its consequences for regional security and stability.**

ПРОЕКТ «Громадський Форум Україна-Румунія – 2020»

Група стратегічних та безпекових студій (SSSG; Київ, УКРАЇНА)

Експерти з питань безпеки та глобальних питань (ESGA; Бухарест, РУМУНІЯ)

Рада зовнішньої політики «Українська призма» (FPC-UP; Київ, УКРАЇНА)

АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

«Україна – Румунія: шляхом зміцнення довіри, співпраці і взаємопідтримки»

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

Сергій ГЕРАСИМЧУК	Група стратегічних та безпекових студій (Київ, Україна)
Ярослав МАТІЙЧИК	Група стратегічних та безпекових студій (Київ, Україна)
Анжела ГРАМАДА	Експерти з питань безпеки та глобальних питань (Бухарест, Румунія)
Ганна ШЕЛЕСТ	Рада зовнішньої політики «Українська призма» (Одеса, Україна)
Кетелін-Габріель ДОНЕ	Експерти з питань безпеки та глобальних питань (Бухарест, Румунія)
Александру ГИНКУ	Експерти з питань безпеки та глобальних питань (Бухарест, Румунія)

Зміст

	ВСТУП	38
Розділ 1.	Аналіз внутрішньополітичної ситуації в УКРАЇНІ та її вплив на розвиток двосторонніх відносин <i>Ярослав МАТІЙЧИК</i>	39
Розділ 2.	Аналіз внутрішньополітичної ситуації в РУМУНІЇ та її вплив на розвиток двосторонніх відносин <i>Кетелін-Габріель ДОНЕ</i>	46
Розділ 3.	Вплив міжнародної ситуації на двосторонні відносини України та Румунії	52
3.1.	Погляд з Києва <i>Ярослав МАТІЙЧИК</i>	52
3.2.	Погляд з Бухареста <i>Александру ГИНКУ</i>	56
Розділ 4.	Аналіз імплементації Рекомендацій Форуму Україна-Румунія 2019	63
4.1.	Погляд з України <i>Ганна ШЕЛЕСТ</i>	63
4.2.	Погляд з Румунії <i>Анжела ГРАМАДА</i>	66
	РЕКОМЕНДАЦІЇ 2021	69
	English version of the Analytical Report	1
	Versiunea în limba română a Raportului analitic	71

ВСТУП

Сергій ГЕРАСИМЧУК (Київ, УКРАЇНА)

Україно-румунські відносини відіграють значиму роль у Чорноморському регіоні. 2020 рік був активним з точки зору двостороннього діалогу, хоча він і відбувався в умовах невизначеності, спричиненої пандемією COVID-19. Проте на дипломатичну взаємодію це не вплинуло – навпаки, вона була активнішою, ніж зазвичай. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба та міністр оборони України Андрій Таран відвідали Бухарест. Підписано угоду про технічно-військове співробітництво. Розпочато обговорення спільних ініціатив в енергетичній галузі (для чого була створена окрема робоча група, до якої увійдуть експерти обох держав), а також відбулися обговорення у кількох двосторонніх комісіях щодо змісту протоколів, які планується підписати. Відкрито румунсько-український пункт пропуску через Ісакчу. Відбувається стратегічна комунікація з питань розвитку та гуманітарної допомоги в контексті пандемії COVID-19. Всі ці елементи ще раз демонструють, що, незважаючи на різного роду виклики, потенціал двостороннього діалогу заслуговує на вивчення для досягнення спільних цілей та переваг для громадян обох держав.

Обидві країни поділяють занепокоєння щодо зростаючої конкуренції глобальних та регіональних гравців у регіоні, мілітаризації Чорного моря та агресивних дій Росії. Зміцнення експертних спільнот обох країн та надання їм можливості сприяти розвитку відносин між Україною та Румунією у стратегічному партнерстві є важливою та амбітною метою в цьому відношенні. У цьому контексті Румунсько-Український Форум громадянського суспільства залишається актуальною платформою, де співпрацюють незалежні експерти, науковці, журналісти, офіційні представники Румунії, України та Молдови та інші зацікавлені сторони. Сприяючи відкритому діалогу щодо співпраці, вони можуть обговорювати спільні проблеми, надавати рекомендації та рішення для вдосконалення та заохочення взаємодії у багатосторонніх форматах. Форум також є додатком джерелом знань для румунської та української влади. Зростаючий інтерес до Форуму та різноманітність обговорюваних питань свідчать про взаємний інтерес як до двосторонніх відносин, так і до самого Форуму.

Поглиблення тем, визначених актуальними як під час Форуму громадянського суспільства, так і на тристоронніх зустрічах експертів, мало на меті вивчити декілька можливостей та рішень, які раніше не були опубліковані через чутливість або надмірно амбіційні цілі. Сучасний стан справ зумовлює потребу у чіткому розподілі керівних завдань щодо певних проектів між партнерами – Румунією та Україною, щоб стати більш надійними та важливими суб'єктами системи міжнародних відносин.

У пропонованому дослідженні будуть представлені найважливіші події, процеси та політичні рішення 2020 року, які вплинули на двосторонній діалог між Румунією та Україною. Крім того, це дослідження включатиме короткий аналіз рекомендацій, запропонованих румунськими та українськими експертами у 2019 році. Цей ретроспективний та водночас критичний підхід сприятиме кращому моніторингу передбачуваних результатів, а також висвітлить майбутні пріоритети двостороннього діалогу між двома країнами.

Думки авторів не обов'язково відображають погляди Групи стратегічних та безпекових студій, Ради зовнішньої політики "Українська призма" та Експертів з питань безпеки та глобальних питань. Більше того, в деяких випадках автори зосереджуються на різних пріоритетах та оцінюють двосторонні відносини з різних сторін. Певною мірою, це крок назад, і це не відповідає цілям спільного пошуку додаткових можливостей зміцнення стратегічного партнерства України та Румунії. Разом з тим, такий підхід виправданий, оскільки надає можливість краще зрозуміти основні підходи ключових зацікавлених сторін, тоді як забезпечення такого розуміння є однією з ключових цілей проекту та найважливіших завдань громадянського суспільства в обох країнах.

РОЗДІЛ 1.

Аналіз внутрішньополітичної ситуації в Україні та її вплив на розвиток двосторонніх відносин

Ярослав МАТІЙЧИК (Київ, УКРАЇНА)

Внутрішньополітична ситуація в Україні є відносно стабільною. Протягом двох років у державі відбулися (у 2019 р.) президентські та парламентські вибори, а у 2020 році – також і місцеві. Усі вибори пройшли у відповідності до демократичних міжнародних норм, зі схвальними відгуками з боку ОБСЄ, РЄ та ЄС. Проте, у їх підсумку суспільство не стало більш вдоволеним (у порівнянні з минулим періодом) урядовою політикою чи політикою реформ; соціальна напруга залишилася на тому ж умовно середньому рівні; нарікання викликає помітний політичний популізм, а також характер заходів з протидії поширенню та лікування SARS Cov-2, як і пов'язане з цим обмеження ведення бізнесу. Разом з тим, соціальна тривога й розчарування зростають незначними темпами. Згідно опитування Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, хоча станом на листопад 2020 р. абсолютна більшість (77,5 %) українців негативно оцінює поточну політичну ситуацію в Україні, лише 28 % опитаних очікують, що в їхніх громадах можуть відбутися серйозні протести; лише 2,5% опитаних готові вдаватися до радикальних дій.¹

На ситуацію в Україні значний вплив має низка як позитивних, так і негативних чинників:

— **Гібридна війна з Росією.** На даний момент Росія зберігає свої позиції на окупованих суверенних територіях України, додаткові заходи щодо посилення режиму припинення вогню від 22 липня 2020 року знаходяться під загрозою через постійні обстріли з боку збройних формувань Росії (окупаційних військ), в тому числі із застосуванням зброї, забороненої Мінськими домовленостями. Це веде до необхідності організації оборонних та контррозвідальних заходів та організації протидії російській агресії як у середині країни, так і на міжнародній арені (примітно, що з 2014-го року Генеральна Асамблея ООН вже прийняла дев'ять резолюцій, які підтверджують підтримку територіальній цілісності України та засуджують тимчасову окупацію Росією територій України). Також, у цьому контексті, необхідно згадати більше десятка Резолюцій ПАРЄ² та низку санкційних рішень Євросоюзу, США, Великобританії і Канади та цілої низки інших держав-партнерів України. Разом з тим, Київ наполегливо працює над посиленням суспільної консолідації і мобілізації. Ключовим завданням є загальне зміцнення стійкості й обороноздатності держави. Як зазначено у Стратегії національної безпеки України (редакція від 2020 р.) вона ґрунтується на таких основних засадах: стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України; стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей; взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.³ Актуальним лишається деокупаційний переговорний процес з Москвою. Щоправда, робота Тристоронньої контактної групи (Мінської групи) блокується Москвою під різними приводами, і російська сторона відмовляється допрацьовувати навіть рішення,

¹ Ukrinform, Дух, що тіло рве до бою: революційні настрої українців на тлі протестів у Білорусі та РФ, 4 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-preshall/3181958-duh-so-tilo-rve-do-bou-revolucijni-nastroi-ukrainciv-na-tli-protestiv-u-bilorusi-ta-rf.html>

² Permanent Mission of Ukraine to the Council of Europe, Україна і Парламентська асамблея Ради Європи, 16 April 2020, <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayina-v-parye>

³ Official Website of the President of Ukraine, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 <https://www.President.gov.ua/documents/3922020-35037>

узгоджені на рівні експертів.⁴ Впродовж 2020 року Російська Федерація при цьому наполягає, що немає предмету для зустрічі у Нормандському форматі. У цьому контексті, – зі свого боку, – українська сторона в особі віце-прем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Олексія Резнікова наполягає – питання модернізації Мінських домовленостей є очевидним. Київ також прагне заручитися додатковою міжнародною підтримкою у гібридній війні з Росією шляхом створення Кримської платформи – нового консультативного та координаційного формату (переговорного майданчика), ініційованого Україною з метою підвищення ефективності міжнародного реагування на російську окупацію АРК (Автономної Республіки Крим), формування відповіді новим безпековим викликам, посилення міжнародного тиску на Росію, запобігання подальшим порушенням прав людини та захисту жертв окупаційного режиму, а також досягнення головної мети – деокупації Кримського півострова. Саміт «Кримської платформи», у якому запланована участь лідерів іноземних держав, планується провести у другій половині 2021 року. Згаданій українській ініціативі висловила свою тверду підтримку група держав-партнерів України на чолі зі США, та закликала інші країни приєднатися до цих зусиль, щоб дати відсіч російській агресії.⁵ Європейський парламент також підтримав заснування Кримської платформи і закликав високопосадовців Євросоюзу та держави-члени ЄС надати цій ініціативі всю необхідну підтримку.⁶

— **Зміна уряду, здійснення політики реформ, політика боротьби з корупцією.** На початку березня 2020 р. в Україні відбулась зміна уряду: у відставку було відправлено уряд Олесія Гончарука, і натомість призначено новий уряд на чолі із Денисом Шмигалем. Причинами відставки уряду Гончарука стало президентське і парламентське невдоволення роботою із втілення раніше проголошених політичних пріоритетів та суперечності всередині пропрезидентської партії – «Службі Народу». Подання на призначення главою уряду Дениса Шмигала вніс президент Володимир Зеленський. Під час своєї доповіді Д. Шмигаль заявив: «Нашими пріоритетами залишається все, що було озвучено президентом 29 серпня 2019 року при призначенні попереднього уряду, але не доведене до кінця». Глава нового уряду наголосив на таких першочергових викликах: недопущення економічної кризи; необхідність перегляду державного бюджету 2020 р.; погашення заборгованості перед українськими шахтарями; загроза коронавірусу, – має бути створена комплексна система з протидії вірусу і підвищення рівня інформування українців; посилення економічної політики задля зростання промисловості та аграрного сектору; продовження реформи децентралізації; велике будівництво; доступні кредити для малого і середнього бізнесу, іпотечні кредити для населення, діджиталізація і представлення економічного розвитку країни, завершення війни на Донбасі і повернення Криму.⁷ На певних ділянках новому уряду вдалося просунутись вперед, однак серйозними проблемами залишається поступ у протидії корупції та поборенні олігархату, підвищенні ефективності менеджменту державних компаній (монополій), організації діяльності нових органів місцевого самоврядування (в рамках реформи децентралізації), ефективного виконання дохідної частини державного бюджету, сприяння розвитку малого і середнього бізнесу, і насамкінець – протидії поширенню та лікуванню SARS Cov-2. Більшість цих проблем мають соціальні аспекти і є політично чутливими як в середині країни, так і за її межами. Ці проблеми не є виключною компетенцією уряду України, а й певною мірою складають порядок денний діяльності президента та парламенту України. Зокрема і такої загальнодержавної проблеми як функціонування судової системи, органів протидії корупції та підривній діяльності. Доволі уразливим питанням в системі державного управління залишається кадрова політика і кадрова робота. У всіх перелічених проблемах Україна вживає непереконливих заходів – бракує політичної волі і досвіду, а також ресурсів. Тому саме в цих категоріях Київ

⁴ Radio Svoboda, Підсумки дебатів у Генеральній асамблеї ООН щодо окупованих Росією територій України, 24 February 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/pidsumky-debaty-genasambleya-onn-agresiya-rosiya/31119583.html>

⁵ Ukrinform, США закликали країни ООН приєднатися до Кримської платформи, 11 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3189110-ssa-zaklikali-kraini-onn-priednatisa-do-krimskoi-platforni.html>

⁶ European Parliament, Texts adopted - EU Association Agreement with Ukraine, 11 February 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html

⁷ Hromadske, Відставка уряду Гончарука і призначення уряду Шмигала (НАЖИВО), 7 May 2020, <https://hromadske.ua/posts/perestanovki-kabimini-pozachergove-zasidannya-radi>

потребує і знаходить широку і значиму міжнародну підтримку. Зокрема, в рамках нещодавно проведеної Ради Асоціації Україна – ЄС Європейський Союз привітав реформаторські зусилля України. Учасники погодилися щодо потреби України в активізації зусиль з метою зміцнення верховенства права та забезпечення незалежного і ефективного функціонування антикорупційних інститутів задля забезпечення широкої суспільної довіри й підтримки у боротьбі з корупцією. Вони підтвердили, що всеохоплююча судова реформа залишається життєво важливою. Примітно також, що Рада асоціації погодила щодо важливості подальшого впровадження реформ в енергетичному секторі. Рада асоціації привітала започаткування Фонду енергоефективності та підкреслила необхідність забезпечення належних внесків з державного бюджету України до Фонду. Обидві сторони домовились щодо важливості продовження співпраці щодо інтеграції енергетичних ринків та енергетичних систем України з енергетичним ринком ЄС.

— **Пандемія SARS Cov-2.** Станом на 25 лютого 2021 р. в Україні зареєстровано загалом 1325841 хворих на Covid-19. З них одужало 1159311 осіб. Ще 25596 – летальні випадки.⁸ Протидія поширенню пандемії спричинила вимушене встановлення карантинних (обмежувальних) заходів, закриття кордонів, скорочення авіасполучення, скорочення внутрішньої та зовнішньої торгівлі, обсягів купівлі-продажів, замороження низки ринків (у т.ч. – закриття цілої низки груп закладів з надання послуг), зниження доходів населення і банкрутств, лок-дауну, самоізоляцію, роботу і навчання в он-лайн режимі тощо. Уряд зазнає критики як за надмірні чи необґрунтовані карантинні заходи, так і за значні упущення у цих заходах, за неналежну організацію лікування і брак обладнання і засобів, за нецільове використання крупного спеціального державного фонду, а тепер – за зволікання із придбанням вакцини та проведенням власне самої вакцинації. Розуміючи, що Україна не може дозволити собі іще одного лок-дауну, що вакцинація може «врятувати економіку і людей», зараз урядом вживаються енергійні заходи аби надолужити упущений час і можливості. Інакше нинішній уряд постане перед невідворотною відставкою, а Україна опиниться у тяжкому гуманітарному, економічному та політичному становищі.

— **Протидія економічному падінню, складна економічна та соціальна скрута.** Уряд вживає заходів з уникнення дальшого економічного падіння, однак можливості для цього є скромними, а наявний цейтнот компенсувати вдалістю рішень не вдається. І без того слабка національна економіка, підірвана війною з Росією, отримала тяжке пандемічне ураження і потребує міжнародної допомоги. Така допомога могла б надійти, передусім, від МВФ, але переговори з цього приводу є підважені, зокрема, обставинами малоефективної боротьби з олігархатом. Криза пов'язана з пандемією призвела в Україні спершу до значного скорочення поставань, а згодом і до скорочення попиту, оскільки значна частина громадян втратила роботу або зіштовхнулася зі зниженням доходів. Значною мірою можливість скоротити темпи економічного падіння залежить від співпраці України з МВФ. Щоправда, наразі така співпраця зайшла у глухий кут. Нещодавні переговори щодо наступного траншу з загальної програми фінансування в \$5 млрд. виявилися безуспішними. МВФ наполягає, що для отримання коштів Україна має внести зміни до банківського законодавства, які забезпечили незалежність регулятора, забезпечити ефективну антикорупційну реформу⁹. Разом з тим, у вересні 2020 р. міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings підтвердило довгостроковий рейтинг дефолту емітента України в іноземній валюті на рівні «В» зі стабільним прогнозом¹⁰.

⁸ Ministry of Health of Ukraine, Коронавірус в Україні, <https://covid19.gov.ua/>

⁹ Bloomberg, IMF Ends Ukraine Loan Review With No Deal on Next Tranche, 13 February 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-13/imf-ends-ukraine-loan-review-with-no-deal-on-next-tranche>

¹⁰ Fitch Ratings, Fitch Affirms Ukraine at 'B'; Outlook Stable, 4 September 2020, <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-ukraine-at-b-outlook-stable-04-09-2020>

Українсько-російська гібридна війна та **спільне бачення Києвом та Бухарестом загроз у Чорноморському регіоні обумовлює поглиблення українсько-румунської співпраці у безпековій сфері**. 5 вересня 2020 р. Міністр оборони України А. Таран, в ході свого візиту до Румунії, разом зі своїм колегою Міністром національної оборони Румунії Н. Чуке підписали Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про співробітництво у військово-технічній сфері. Міжурядова угода визначає правову базу військово-технічного співробітництва між двома країнами, спрощує процедуру здійснення державних закупок у відповідній сфері, а також дозволяє розширити партнерство між Україною та Румунією, спрямовану на зміцнення безпеки у регіоні Чорного моря.¹¹

Підписання міжурядових документів супроводжується налагодженням практичної безпекової співпраці як у ході навчань під парасолькою НАТО так і на рівні двосторонніх відносин. Примітним напрямом в цьому контексті є за останні роки співпраця військово-морських сил: між ВМС Румунії та ВМС ЗС України розвивається співпраця в частині участі румунських та українських військових моряків у спільних навчаннях на морі, а також у сфері військово-морської освіти шляхом розширення навчальних партнерських відносин. Поза тим, заслуговують на увагу регулярні навчання у акваторії Дунаю «Riverine». Основним завданням таких навчань є відпрацювання спільних заходів підрозділів Морської охорони Державної прикордонної служби України та Прикордонної поліції Румунії. У 2020 р. в рамках навчань «Riverine-2020» здійснювалось відпрацювання завдань з бойового тралення окремих ділянок акваторії річки Дунай та навчання з протиповітряної оборони з відбиття повітряного нападу противника в специфічних умовах річкової навігації.¹²

17 листопада 2020 р. у міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба взяв участь в онлайн-конференції «Шлях до Варшавського безпекового форуму». Під час спільної з міністром закордонних справ Румунії панелі Д. Кулеба також заявив про необхідність «сприймати Чорне море як простір нашої спільної відповідальності. Незалежно від протяжності узбережжя, спроможностей військово-морських сил чи обсягів торгівлі».¹³ Міністр також зазначив, що залучення України до формату Бухарестської дев'ятки у прийнятному для усіх сторін форматі могло би сприяти додатковому розвитку регіону Центральної Європи та зміцненню безпеки Чорноморського регіону. Нагадаємо, що цей формат (до якого входять держави Балтії, Вишеградської четвірки, а також Румунія та Болгарія), започаткований з ініціативи Польщі та Румунії – держав, які безпосередньо відчують на собі загрози, що походять з Росії (для Польщі – загрози від сусідства з Калінінградською областю РФ, для Румунії – окупований Росією Крим та мілітаризація басейну Чорного моря) та намагаються посилити безпекову ситуацію в регіоні як шляхом регіональної кооперації, так і залученням у безпекові справи регіону глобальних гравців – передусім, Сполучених Штатів Америки. Україна, вочевидь, сподівається на розвиток відносин з ініціативою, особливо беручи до уваги той факт, що всі спільні заяви Бухарестської дев'ятки мітять у собі згадки про Україну і наголошують на її цілісності та недоторканості кордонів.¹⁴

У частині здійснення реформ, зокрема реформи енергетичного сектору та посилення енергетичної співпраці, Україна також розраховує на Румунію. Під час візиту до Бухаресту 7-8 вересня 2020 р. міністр закордонних справ України Д. Кулеба, зокрема, провів переговори з прем'єр-міністром Л. Орбаном і сторони домовились про створення робочої групи для розвитку

¹¹ Ukrinform, Україна й Румунія підписали угоду про військово-технічне співробітництво, 5 September 2020, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3094057-ukraina-j-rumunia-pidpisali-ugodu-pro-vijskovotehnicne-spirobitnictvo.html>

¹² Ministry of Defence of Ukraine, В акваторії Дунаю розпочалось двостороннє українсько-румунське навчання Riverine-2020, 8 September 2020, <https://www.mil.gov.ua/news/2020/09/08/v-akvatorii-dunayu-rozpochalos-dvostoronne-ukrainsko-rumunske-navchannya-riverine-2020/>

¹³ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Єдина альтернатива наданню Україні Плану дій щодо членства — це членство України в НАТО, 17 November 2020, <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-yedina-alternativa-nadannyu-ukrayini-planu-dij-shchodo-chlenstva-ce-chlenstvo-ukrayini-v-nato>

¹⁴ Foreign Policy Council “Ukrainian Prism”, Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО?, July 2019, <http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/06/%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>

співпраці в енергетичній сфері.¹⁵ 4 лютого 2021 р. у ході телефонної розмови прем'єр-міністра України Д. Шмигала та прем'єр-міністра Румунії Ф. Кицу також згадувалося про потенціал для розвитку співпраці в галузі енергетики. Одним із пріоритетів українського енергетичного сектору, в цьому контексті, є повна технічна синхронізація з енергетичною системою Європейського Союзу.¹⁶

Питання енергетичної співпраці згадувалося і в контексті тристороннього формату Україна-Румунія-Молдова. Під час візиту до Києва президента Республіки Молдова М. Санду 12 січня 2021 р. питання обговорювалось між нею та президентом В. Зеленським. За результатами переговорів сторони констатували необхідність подальшої співпраці в енергетичному секторі з метою посилення енергетичної безпеки в регіоні і наголосили, що вважають за важливе підвищувати надійність та диверсифікувати постачання електроенергії та енергоносіїв, а також забезпечити більшу прозорість енергетичного сектору. Крім того, йшлося про необхідність збільшення обсягів зберігання природного газу молдовської сторони в українських сховищах, проєкт транзиту європейського газу територією Молдови до України, відновлення електропостачання до Молдови і транзиту електроенергії з України до Румунії, який пройде територією Молдови.¹⁷ Щоправда, з огляду на значну присутність Росії на енергетичному ринку Молдови, наразі вірогідність втілення цих ініціатив видається невисокою у короткостроковій перспективі. До того ж ще у грудні 2019 ТОВ «Оператор ГТС України» (ОГТСУ) і румунський «Transgaz» – підписали міжоператорську технічну угоду (interconnection agreement) про взаємодію за європейськими правилами з 1 січня 2020 року. Угоду підписано про взаємодію лише на одній точці з'єднання. ОГТСУ готовий підписати ще чотири, однак процес затримується, оскільки Румунія ще не переглянула свої регулюючі норми, які обмежують експорт до країн, що не є частиною ЄС.¹⁸ Разом з тим, беручи до уваги плани Румунії нарощувати внутрішній видобуток газу, зокрема з морських родовищ Чорного моря, вона може відігравати дедалі більшу роль у регіональній торгівлі енергоресурсами та диверсифікації постачань до України.

Оптимістичним виглядав **напрямок співпраці щодо боротьби з корупцією**. Ще у 2017 р. Національне антикорупційне бюро України та Національний антикорупційний директорат Румунії (Direcția Națională Anticorupție, DNA) ухвалили Меморандум про посилення співробітництва у сфері виявлення і розслідування корупційних правопорушень. У 2018 р. було підписано Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Антикорупційним Генеральним Управлінням Міністерства внутрішніх справ Румунії про співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції. Однак, динамічному розвитку співпраці заважають політичні проблеми пов'язані з антикорупційними органами в Україні. Це стає на заваді не лише співпраці з Румунією, але є й предметом критики України з боку Євросоюзу і, як зазначалося вище, призводить до ускладнень у співпраці з МВФ. Зокрема під час саміту Україна-ЄС у жовтні 2020 р. Голова Ради ЄС Шарль Мішель кажучи про прогалини антикорупційної реформи в Україні наголосив, що діяльність антикорупційних органів має ґрунтуватися на принципах незалежності, бо він гарантує ефективність боротьби з корупцією; ефективності, щоб отримати конкретні результати та юридичної визначеності і уточнив, що йдеться про рішення Конституційного суду України, який визнав невідповідними Основному

¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів, 9 September 2020, <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv>

¹⁶ Communications Department of the Secretariat of the CMU, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

¹⁷ Ukrinform, Зеленський та Санду зробили спільну заяву, 12 January 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3169456-zelenskij-ta-sandu-zrobili-spilnu-zaavu.html>

¹⁸ UA Transmission System Operator, Переосмислення ролі Трансбалканського трубопроводу, 26 October 2020, <https://tsoua.com/news/pereosmyslennya-rol-i-transbalkanskogo-truboprovodu/>

закону призначення директором НАБУ Артема Ситника та норми закону, за яким це було зроблено.¹⁹

У контексті пандемії SARS Cov-2 заслуговує на увагу те, що ще у липні 2020 р. румунська сторона ухвалила рішення про надання гуманітарної допомоги на суму 2 млн доларів США, що включає в себе медикаменти, дезінфікуючі засоби та засоби індивідуального захисту (однак станом на кінець 2020 рішення не було втілене з технічних причин).

Румунія також в числі держав ЄС, які підтримали необхідність розвитку механізму Європейської Комісії щодо доступу країн-учасників Східного партнерства до вакцини проти SARS Cov-2²⁰, що є цінним для України.

На тлі необхідності протидії економічному падінню, складній економічній та соціальній скруті заслуговує на увагу рівень економічної співпраці України та Румунії. На даний момент позитивна динаміка українсько-румунського діалогу у сфері безпеки та протидії пандемії, а також ініціативи у сфері енергетики не супроводжуються високою активністю у економічній сфері. Спільна комісія з питань економічного, промислового, наукового та технічного співробітництва за 13 років офіційного існування збиралася двічі. Ключові домовленості розширювати співробітництво між банківськими установами, розвивати бізнес-інфраструктуру та спеціальні послуги, досягнуті під час останнього засідання комісії у 2017 р., не знайшли практичного втілення. 75% продукції, що експортується до Румунії – це сировинні та низькотехнологічні товарні групи, тоді як у зворотному напрямку надходить продукція, що на 60% складається з середньо- та високотехнологічних позицій.

Не до кінця втіленим є також **потенціал транскордонної співпраці**, хоча сторони визнають її важливість. Про це також йшлося у телефонній розмові Д. Шмигала та Ф. Кицу 4 лютого 2021 р. На цьому тлі варто звернути увагу на те, що не повною мірою використовується потенціал транскордонного співробітництва у Івано-Франківській області. Це єдина серед прикордонних областей України, яка не має жодного пункту перетину державного кордону. Пропозицію його облаштування обговорюють уже близько 20 років. Ще у 2008 році між Івано-Франківською облдержадміністрацією та повітовою радою Марамурешу (Румунія) було підписано угоду про співробітництво. У 2010 р. було підписано протокол доповнень до угоди, в якому йшлося про відкриття міжнародного пункту переходу через українсько-румунський державний кордон Шибене – Поєніле-де-Суб-Мунте. Техніко-економічне обґрунтування розроблено Івано-Франківською ОДА в 2011 році. Затрати на будівництво та облаштування пункту пропуску орієнтовно 4,5 млн. євро, ще приблизно 70 млн. євро необхідно на влаштування 40 км дороги від селища Ільце.²¹ Зі зверненням щодо необхідності відкриття пункту пропуску на українсько-румунському кордоні до президента України В. Зеленського, Кабміну та Верховної Ради депутати Івано-Франківської обласної ради зверталися наприкінці 2019 р.²² Будівництво дороги передбачене Державною програмою розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки, але проєкт наразі не втілено.

¹⁹ DeutscheWelle, Мішель нагадав Зеленському про принципи боротьби з корупцією в ЄС, 6 October 2020, <https://www.dw.com/uk/mishel-nahadav-zelenskomu-pro-prynstypy-borotby-z-koruptsiieiu-v-yes/a-55180815>

²⁰ Cabinet of Ministers of Ukraine, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

²¹ State Fiscal Service of Ukraine, Розбудова кордону з країнами ЄС та міжнародні інфраструктурні проєкти, 2019, <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%83%20%D0%B7%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%84%D0%A1.pptx>

²² Ivano-Frankivsk Regional Council, Про звернення обласної ради щодо необхідності відкриття пункту пропуску на українсько-румунському кордоні, 13 December 2019, <https://orada.if.ua/decision/1274-33/>

Оцінюючи **вплив внутрішньополітичної ситуації в Україні** на двосторонні відносини Києва та Бухареста можна констатувати, що вона є сприятливою. Динаміка двосторонніх відносин є належною. Завдання на майбутнє – утримувати їх на такому ж рівні, і активно шукати інші актуальні і перспективні теми/питання для дальшого посилення співпраці. Спостерігається зростання динаміки, наповнення відносин більшим змістом, поява нових напрямків співпраці. Проте, як і раніше, українському підходу бракує системності, як власне, – однак меншою мірою, – і румунському. Загалом, складається враження, що динаміка відносин із Румунією вища у тих сферах, які є зараз пріоритетними для Києва. Бухарест поділяє позиції щодо недоторканості суверенітету та територіальної цілісності України, має спільне з Україною бачення щодо загроз, які постають у регіоні Чорного моря, суголосно з Києвом оцінює ризики, які актуалізуються політикою Російської Федерації. В цьому контексті суттєво зросла взаємна довіра у безпековій та оборонній сферах. Регулярними стають спільні військові навчання та участь у військових навчаннях під парасолькою НАТО.

Румунія також з розумінням ставиться до кризових умов, в яких Україна намагається протидіяти пандемії Covid-19. Румунський уряд готовий надавати підтримку Україні на двосторонньому рівні так і підтримувати ініціативи ЄС спрямовані на надання допомоги державам-сусідам ЄС.

Активізувалася співпраця на рівні енергетичного сектору, хоча для суттєвого прогресу як Україні так і Румунії ще необхідно вжити додаткових кроків. Так само, більшу готовність до співпраці у енергетичному секторі мала б проявити Республіка Молдова.

Що стосується таких сфер як взаємодія у боротьбі з корупцією, то взаємодія у цій сфері гальмується браком прогресу у відповідних реформах в Україні. Не до кінця використаним лишається потенціал економічної та транскордонної співпраці. Низка проблем у цих сферах має хронічний характер і не вирішується десятиліттями.

РОЗДІЛ 2.

Аналіз внутрішньополітичної ситуації в Румунії та її вплив на розвиток двосторонніх відносин

Кетелін-Габріель ДОНЕ (Бухарест, РУМУНІЯ)

Тристоронній діалог між Румунією, Україною та Республікою Молдова став викликом для національних органів влади – тим більше, що Румунія воліла зайняти набагато стриманішу позицію щодо регіональних двосторонніх або багатосторонніх відносин. Двосторонній порядок денний між Румунією та Україною об'єднує теми, що представляють максимальний інтерес для двох держав. У кулуарах 74-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Президент Румунії підтвердив свою підтримку європейського шляху України та підтримку відновлення її цілісності та територіального суверенітету²³.

З огляду на те, що дві країни мають найдовший кордон між державою Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу та державою поза цими об'єднаннями, постійний та стійкий діалог є життєво важливим для регіональної співпраці та економічної, політичної стабільності і безпеки. У цьому відношенні слід зазначити, що як румунська, так і українська сторони прагнули відродити тіснішу співпрацю, і саме тому пошук спільних рішень щодо делікатних питань двосторонніх відносин став пріоритетом. Політична еліта в Бухаресті почала розглядати Україну як прагматичного партнера, здатного закріпити свою позицію з конкретних ключових питань у регіоні. З 1991 року румунська сторона демонструє, хоча і стриману, але відкритість для двостороннього співробітництва, уникаючи націоналістичних підходів до відновлення територій, втрачених після пакту Ріббентропа-Молотова²⁴.

Події на Сході України та поглиблення партнерства з Європейським Союзом спонукали Київ до дальшої підтримки теплого політичного клімату у відносинах з румунською владою. Спільні цілі безпеки та економічного розвитку стали об'єднуючими для двох держав.

Як регіональна структура двосторонніх відносин, так і багатостороння структура (зокрема та, яка включає в себе Республіку Молдова) базуються, як правило, на трьох основних складових:

- а) економічні умови;
- б) інтереси, пов'язані з безпекою;
- в) соціалізація політико-соціальних еліт.

Усі ці три складові є галузями аналізу регіональних відносин і є надзвичайно важливі, оскільки їх паралельна чи незалежна еволюція безумовно вплине на співпрацю між державами.

Уже відомо, що держави з перехідною економікою, особливо в країнах Південно-Східної Європи (колишні комуністичні держави) та у країнах Співдружності Незалежних Держав, стикаються з певними системними політичними, соціальними, або економічними кризами, які *"підривають їх здатність протистояти викликам"*²⁵. У цьому випадку структура двосторонніх та багатосторонніх відносин постійно змінюється, з чітким акцентом на інтереси, зумовлені зближенням національних політичних програм.

Доволі чутливий характер відносин Румунія-Україна повинен бути проаналізований з точки зору теорії редукціонізму, з точки зору окремих одиниць міжнародної системи, взаємодії

²³Romanian Presidency, „Întrevederea bilaterală a Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, cu Președintele Ucrainei, domnul Volodămar Zelenski, în marja segmentului de nivel înalt a celei de-a 74-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite”, 2019, <https://www.presidency.ro/ro/media/politica-externa/intrevedere-bilaterala-cu-presedintele-ucrainei-domnul-volodimir-zelenski>.

²⁴Anatolii Kruglashov, „Troublesome neighborhood: Romania and Ukraine relationship”, *Nova Ukraina*, nr. 11 (2011): 114–24.

²⁵The United Nations Economic Commission for Europe, „The Role of Economic Dimension in Conflict Prevention”, 2001, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/osce/villars1/final_report.pdf.

між двома державами, що підкреслює особливості кожної з них, а також з точки зору результатів діалогу та співпраці.

Політичні відносини та стратегічний діалог

Процес демократизації посткомуністичних та пострадянських держав дозволив Румунії та Україні розвинути двосторонню систему політичного діалогу, а також стратегічну співпрацю в різних сферах.

Кейс сучасної співпраці між двома державами вельми складний. Підходи послідовних хвиль двостороннього глобалізму вимагають створення та консолідації нових каналів зв'язку, а також часткової зміни парадигми регіональної системи та спільного порядку денного між Румунією та Україною.

Політична та інституційна система румунсько-українських відносин базується на демократизації суспільства та системи державних інституцій в Україні в рамках процесу європеїзації. Оскільки демократизація суспільства передбачає створення владних структур в результаті співвідношення «капіталізм-демократія-роль класів»²⁶, Румунія приділяла підвищену увагу процесу демократизації та європеїзації України²⁷. Членство в Європейському Союзі робить Румунію пропагандистом людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини, як зазначено в Договорі про Європейський Союз²⁸. Акцент на дотриманні цих принципів значною мірою вплинув на двосторонні відносини між двома державами – політичний діалог відбувається в межах, визначених провідною роллю цих принципів. Ці принципи також включені в офіційні документи зовнішньої політики Румунії, перетворюючи їх на пріоритети, що вимагають постійної підтримки та надання відповідних ресурсів.

Однією з найбільших проблем, з якими стикаються румунсько-українські відносини, є прогнозування наслідків стратегічних рішень. Таким чином, міжурядова співпраця набуває корпоративних цінностей, які спрямовують двосторонні відносини на досягнення взаємного задоволення результатом, тобто отримання взаємних вигод. З цією метою надзвичайно важлива солідарність. Логіка динаміки двостороннього діалогу виявляється в адвокаційних кампаніях двох сторін через бюрократію (державні установи) або громадянське суспільство. Згодом ці ініціативи підтримуються діловим середовищем через економічну та фінансову взаємодію.

Статус національних меншин – альтернативний підхід до політичного діалогу

Соціально-політична основа двосторонніх відносин між Румунією та Україною була представлена статусом етнічних меншин (румунських та українських) у межах двох держав. Як Бухарест, так і Київ, приділяють пильну увагу своїм політичним, культурним та соціально-професійним особливостям своїх діаспор.

Оскільки, впродовж історії, на українській території жила найбільша етнічна громада румун²⁹, влада Румунії постійно докладає зусиль для покращення статусу румунської меншини. Питання румун, що живуть в Україні, є предметом кількох двосторонніх переговорів та навіть стали основою для умови розвитку політичного діалогу на найвищому рівні. Більше того, офіційний Бухарест неодноразово висловлював стурбованість "політикою денаціоналізації" з соціальної та культурної точки зору.³⁰ Особливо після проголошення незалежності в 1991 році,

²⁶Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, 1. paperback print, The Julian J. Rothbaum Distinguished Lecture Series 4 (Norman: Univ. of Oklahoma Press, 1993).

²⁷The Romanian Embassy in Ukraine, „Relații politice”, f.a., <http://kiev.mae.ro/node/167>.

²⁸The Romanian Embassy in Ukraine, „Relații politice”, f.a., <http://kiev.mae.ro/node/167>.

²⁹Cristian Bama and Dragoș-Mircea Păun, „Romanians from Ukraine - Realpolitik and Identity”, *International Conference RCIC'18*, 2018, 107–10.

³⁰Victor Spinei, ed., *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, *Historica* 12 (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997).

Україна вирішила розділити носіїв румунської мови на *румунських* та *молдавських*, щоб зменшити частку меншини в національному населенні.

Ініціювання та оприлюднення законопроекту, що обмежує право на освіту рідною мовою етнічних груп в Україні, призвело до ще більшої напруги в румунсько-українському діалозі, який завершився скасуванням візиту президента Румунії до Києва восени 2017³¹ року та припиненням діалогу на найвищому рівні. Незважаючи на ці питання, взаємодію двох партнерів забезпечували механізми двостороннього діалогу – делегації у міністерствах, державних та інших установах. Експерти обох країн-партнерів брали участь у висвітленні питань, що стосуються Румунії та України.

У цьому контексті, з часу прийняття закону про освіту українським парламентом і дотепер, влада Румунії просила українську сторону дотримуватися своїх зобов'язань щодо міжнародних положень у галузі захисту національних меншин. Більше того, не виявляючи солідарності з Угорщиною, але докладаючи постійних зусиль для перегляду згаданого нормативного акту, Румунія знову підтвердила важливість взаємної поваги, наголошуючи на аспектах внутрішнього законодавства Румунії щодо зміцнення прав національних меншин.

Статус румунської меншини відіграє важливу роль у формуванні двосторонніх стратегічних цілей відносин, при цьому Румунія є дуже послідовною у вирішенні цього питання. Не рідко спеціалізовані комісії парламенту Румунії піднімали питання румунської меншини в Україні під час слухань кандидатів на посаду міністра закордонних справ, при цьому МЗС завжди дотримувався твердої та послідовної позиції з цього питання³².

У цьому ж контексті доречно підкреслити роль представників румунської національної меншини в Україні. Вони постійно організовували громадські слухання³³, де нагадували обох сторонам про взяті на себе зобов'язання та роль гарантів поваги до прав етнічних меншин. Ці публічні слухання оцінили по-різному - як у Києві, так і в Бухаресті. Однак жодна зі сторін не могла опустити їх значення для складання двостороннього порядку денного. Більше того, становище румунської меншини в Україні було важливою частиною внутрішньополітичного дискурсу. Тут ми можемо згадати слухання Богдана Аuresку для комісій закордонних справ у парламенті Румунії, де вищезазначені теми були повернуті до громадської уваги³⁴. Представники різних політичних партій по-різному оцінюють стосунки з Україною. Однак кожного разу, коли розглядаються подібні питання, мова йде про права людини та політику української влади щодо національних меншин. Внутрішньополітичний дискурс Румунії є стійким, але його не можна розглядати як радикальний щодо українських партнерів. Щоразу, коли позиція Бухареста впливає із сприйняття ризиків та викликів у регіоні, а не лише двостороннього діалогу.

Українська сторона визнає важливість відновлення дискусійних каналів на найвищому рівні, при цьому візит міністра закордонних справ України до Бухареста є можливістю підкреслити важливість, яку Київ та Бухарест надають двостороннім відносинам³⁵. Таким чином, *"візит глави української дипломатії має на меті визначити довгострокові рішення з деяких актуальних питань двостороннього порядку денного, з акцентом на правах осіб, які належать до румунської меншини в Україні"*³⁶.

³¹ Digi24, „Iohannis își anulează vizita în Ucraina. «E un semnal extrem de puternic»”, 2017, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/iohannis-isi-anuleaza-vizita-in-ucraina-e-un-semnal-extrem-de-puternic-797543>

³² Agerpres, LIVE UPDATE Parlament: Comisiile continuă audierile miniștrilor propuși în Guvernul Orban, 30 October 2019, <https://www.agerpres.ro/viata-parlamentara/2019/10/30/parlament-comisiile-continua-audierile-ministrilor-propusi-in-guvernul-orban--393818>

³³ BucPress, Românii din Ucraina critică legile care lichidează dreptul la învățământ în limba maternă, 07 February 2020, <https://bucpress.eu/politica/romanii-din-ucraina-critica-legile-11310>

³⁴ Privesc.eu România. Audierea domnului Bogdan Aurescu, propus Ministrul Afacerilor Externe, 30 October 2019, https://www.youtube.com/watch?v=SLxiwsVeLrA&fbclid=IwAR1vaMjFwYQ-I59hQf7MZe5Z7_72qnO5kFZNoTuz_zIJnecAnXhZoVuDdA

³⁵ The Ministry of Foreign Affairs of Romania, Conferință de presă comună Bogdan Aurescu – Dmytro Kuleba, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=i5hTB3hv5F0>

³⁶ The Ministry of Foreign Affairs of Romania, „Consultări ale ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean Dmytro Kuleba, în marja RADR 2020”, 7 September 2020, <http://www.mae.ro/node/53543>.

Надзвичайно важливо розуміти, що двосторонній діалог між Румунією та Україною значною мірою залежить від того, як влада Києва буде керувати поточним становищем національних меншин. Румунія використовує свій статус держави-члена ЄС, намагаючись отримати якомога більше від реалізації механізмів реалізації спільного порядку денного. У цьому ж контексті на 2021 рік пріоритетом стане аналіз нових елементів внутрішньої політики, наприклад поява нових політичних суб'єктів, що стало актуальним після перевищення виборчого порогу на виборах 6 грудня 2020 року,³⁷ і чий порядок денний та цілі відрізняються більш твердою позицією щодо певних політичних явищ та процесів. Таким чином, на дебати комітетів з питань зовнішньої політики³⁸ також впливатимуть власні програми партій та вигоди, яких вони можуть досягти, підтримуючи подібні теми протягом наступних чотирьох років.

Безпека – основна тема двостороннього порядку денного

Дві держави повністю розуміють свій геостратегічний статус у Чорноморському регіоні, тому безпека та обмеження будь-яких загроз є важливою частиною двостороннього діалогу. Після збройного втручання Російської Федерації на сході України та незаконної анексії Криму ситуація в регіональній безпеці змінилася, що змусило Україну переглянути свою позицію щодо своїх стратегічних партнерів³⁹. Загалом, Румунія повністю усвідомила, що *"дестабілізуючі дії у східному сусідстві створюють основні виклики безпеці євроатлантичного регіону"*⁴⁰, тому життєво важливою є консолідація двосторонньої програми безпеки.

Членство в НАТО зобов'язує Румунію прийняти конкретний план реагування на системні ризики. Україна грає роль визначального фактору у формуванні таких національних стратегій. Якщо питання про меншини порушує серйозні питання двостороннього діалогу, то саме безпека та оборона, як важливі елементи стратегії Румунії, забезпечують узгодженість двосторонніх відносин та забезпечити появу спільних дій. Таким чином, Румунії вдається виконати свій план національної безпеки та оборони, пропонуючи як своїм громадянам, так і євроатлантичним структурам, механізми координації та співпраці. З цієї причини Румунія потребує підвищення регіональної стійкості, оптимізації надання допомоги, підтримки та досвіду у галузі оборони та безпеки партнерам у східному сусідстві, що суттєво сприяє зміцненню спроможності реагувати на загрози, а також розробляти нові варіанти стратегічного партнерства.

Слід зазначити, що в рамках міжнародної співпраці Румунія виділила важливі ресурси для зміцнення співпраці в регіоні Чорного моря. Останні роки визначаються процесом *"запобігання та боротьби з ризиками та загрозами, що проявляються на транснаціональному та наднаціональному рівні: тероризм, шпигунство, нелегальна міграція, контрабанда, торгівля наркотиками, ухилення від сплати податків, відмивання грошей, незаконний обіг зброї, кіберзагрози тощо"*⁴¹. У зв'язку з цим підписання угоди про військово-технічне співробітництво у вересні 2020 року не лише сприяло здійсненню прагнення Румунії з точки зору всеохоплюючої національної безпеки, а й зміцненню безпеки в Чорноморському регіоні загалом⁴². Це позиціонування впливає з того, як Румунія перекладає власні внутрішні пріоритети на регіон, де йдеться про необхідність посилення механізмів та інструментів для забезпечення більшої узгодженості з точки зору пріоритетів безпеки.

³⁷Mediafax, Rezultate finale alegeri parlamentare 2020. Cinci partide intra in parlament. AUR ias peste 9% din voturi, Pro Romania si PMP nu trec pragul electoral, 09 December 2020, <https://www.mediafax.ro/alegeri-parlamentare-2020/rezultate-finale-alegeri-parlamentare-2020-cinci-partide-intra-in-parlament-aur-ia-pest-9-din-voturi-pro-romania-si-pmp-nu-trec-pragul-electoral-19770461>

³⁸G4media, Cum și-au împărțit partidele cele 23 de comisii din Senat și cine sunt noii președinți, 22 December 2020, <https://www.g4media.ro/cum-si-au-impartit-partidele-cele-23-de-comisii-din-senat-si-cine-sunt-noii-presedinti.html>

³⁹Siemon T. Wezeman and Alexandra Kuimova, „Ukraine and Black Sea Security” (SIPRI Paper, 2018), https://sipri.org/sites/default/files/2018-12/bp_1812_black_sea_ukraine_0.pdf.

⁴⁰The Presidential Administration of Romania, „Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019”, 2015, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.

⁴¹The Romanian Intelligence Service, „5 ani de Intelligence în era informațională, 2011-2015”, 2015, https://www.sri.ro/assets/files/publicatii/5_ani_de_intelligence.pdf.

⁴²The Embassy of Ukraine in Romania, „Ucraina și România au semnat un acord de cooperare tehnico-militară”, 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ukrayina-ta-rumuniya-pidpisali-mizhuryadovu-ugodu-pro-vijskovo-tehnichne-spivrobitnictvo>.

Підтримка двостороннього діалогу в галузі безпеки відображає глибину підходу між двома державами, підтримку регіональної політичної стабільності та реконфігурацію геостратегічних перспектив, що вимагають збільшення спроможності спільно вирішувати виклики безпеці.

Хоча майбутні перспективи стратегічного співробітництва між Румунією та Україною залишаються невідомими широкій громадськості, офіційний Бухарест відкрито комунікує свій розширений план дій, прийняття нової національної оборонної стратегії, підкреслюючи, що основною метою на наступні чотири роки *"продовження політики підтримки стосовно держав регіону Західних Балкан та країн Східного партнерства"*⁴³. У зв'язку з цим Румунія бере на себе визначальну роль безумовної підтримки євроатлантичного курсу регіону, визнаючи статус партнера з розширеними можливостями в рамках НАТО для України,⁴⁴ відкриваючи нові двосторонні канали переговорів та нові можливості стратегічної співпраці.

Ці дві прогресивні орієнтації стратегічної поведінки Румунії щодо східного сусідства мають на меті обмежити наслідки політичних дій Російської Федерації у сфері національних стратегічних інтересів. Україна є опорою стабільності та надійним партнером для досягнення цієї мети. Визначальними характеристиками цих двосторонніх відносин є:

- а) уникнення ослаблення державного суверенітету у східному сусідстві Румунії,
- б) зміцнення демократичних принципів в Україні та Республіці Молдова,
- в) блокування будь-яких спроб контролю басейну Чорного моря виключно Російською Федерацією,
- г) сприяння виконанню рішень, прийнятих у форматі "Бухарест 9", що безпосередньо впливає на двосторонні відносини, а також,
- д) посилення взаємодоповнюваності цивільної безпеки (для боротьби з організованою злочинністю, забрудненням та міжетнічними конфліктами).

На цьому етапі слід зазначити, що Румунія докладає значних зусиль для забезпечення взаємозв'язку розширеного Чорноморського сусідства з євроатлантичною системою⁴⁵, політикою двостороннього або багатостороннього співробітництва, що забезпечує постійне зростання регіонального вектору економіки.

Розширення двосторонньої бази румунсько-українського співробітництва та просування спільних інтересів безпеки є важливими для обох держав. Інституційна ефективність бази співробітництва сприяє підтримці політичних контактів. Таким чином, відкриття нового пункту перетину кордону між Румунією та Україною, в Ісакчі, наголошує на важливості двосторонньої взаємодії, а також на механізмах реалізації економічно-політичних домовленостей, хоча в рамках нової стратегії національної безпеки України Румунія не набуває статусу стратегічного партнера⁴⁶.

За цих обставин регіональної стабільності та безпеки можна досягти лише продовженням двостороннього діалогу та політики реформування відносин між Румунією та Україною, що дуже залежить від того, як дві держави сприймають одна одну – як друга чи як потенційного ворога. Пріоритетні цілі двосторонніх відносин повинні більше зосереджуватись на інституційно-політичних рамках, при цьому політики повинні мати можливість визначати характер діалогу між Румунією та Україною.

⁴³Romanian Presidency, „Strategia de Apărare Națională a Țării 2020-2024”, 2020,

https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.

⁴⁴NATO, „NATO recognises Ukraine as Enhanced Opportunities Partner” (2020, f.a.), https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176327.htm.

⁴⁵Iuliana-Simona Țuțuianu, „Alt studiu de caz pentru post-Westphalia: dezvoltarea securității cooperative în complexul de securitate al Mării Negre”, în *Apusul Westphaliei?: Statul național în sistemul relațiilor internaționale în anii post Război-Rece* (București: Editura Militară, 2011), 189–220.

⁴⁶Official Website of the President of Ukraine, „УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»”, 2020, <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

Хоча останнім часом політичні платформи парламентських партій у двох державах не зосереджуються на двосторонньому діалозі, слід підкреслити, що їхня публічна програма включала низку заходів, спрямованих на зміцнення відносин між ЄС та східним сусідством.

Румунія неодноразово наголошувала на необхідності перегляду українською стороною своєї позиції щодо політичних та соціальних прав меншин, посиляючись на міжнародне право. Ми можемо наголосити на тому, що дві держави намагаються впливати на двосторонні відносини, використовуючи представників національних меншин на своїх територіях і їхні дії в цьому відношенні однакові: коли Київ приділяє більше уваги Союзу українців в Румунії⁴⁷, Бухарест відповідає мімікрією, активізуючи контакт з представником парламенту румунів в Україні⁴⁸.

Отже, очевидно, що дві етнічні спільноти відіграють ключову роль у нормалізації та навіть вдосконаленні двостороннього діалогу. Румунія та Україна повинні навчитися просувати свої спільні інтереси та допомагати підтримувати передачу чітких сигналів про економічну, політичну, соціальну та законодавчу структуру регіональних відносин, сприяючи значному зростанню рівня розвитку та добробуту.

Румунія та Україна можуть забезпечити оптимальну інституційну базу для цих дій з визначеними результатами та значним впливом на регіональну безпеку. Поновлення політичної співпраці на найвищому рівні є життєво важливим для двосторонніх відносин.

⁴⁷ The Union of Ukrainian in Romania it is a representative ethnic organisation in Romania, recognised on the base of the Law 246/2005. According to the Romanian Constitution and electoral code, UUR is a recognised as a political party in Romania.

⁴⁸ It should be noted that following the award of the National Order "For Merit", Class III, to the Ukrainian minority deputy in the Romanian Parliament by the President of Ukraine, the President of Romania conferred the Order "Merit for Education" in the rank of Knight to a language teacher and Romanian literature at a school in Chernivtsi. Also, the teacher received the Order "Merit for Education" in the rank of School Officer with teaching in Romanian in Oprişeni village, Hliboca district, Chernivtsi region.

РОЗДІЛ 3.

Вплив міжнародної ситуації на двосторонні відносини України та Румунії

3.1. Погляд з Києва

Ярослав МАТІЙЧИК (Київ, УКРАЇНА)

Відносини України й Румунії останніми роками відзначаються позитивною динамікою, зближенням і ростом конструктивності; помітно посилилась взаємна довіра між сторонами. Відносини України і Румунії тривалий час носили обережний, стриманий характер, що сформувався на історичному ґрунті. Однією з вирішальних/значущих проблем політики європейського партнерства і міжнародної кооперації в Чорноморському регіоні виступала стагнація двосторонніх відносин України та Румунії, що не відповідало стратегічним інтересам обох держав, потенціалу їх двосторонньої співпраці та забезпеченню історичної перспективи добросусідства. Серед головних причин такого стану справ виступав взаємний дефіцит знань, недостатнє розуміння або ж хибні уявлення сторін про концептуальний зміст, пріоритети і можливості зовнішньої політики одне одного.

Внаслідок поступового розгортання політичного та експертного діалогу між сторонами (включно з двосторонніми експертними форумами), довірливої і публічної дискусії щодо чутливих питань у відносинах із можливістю залучення до двосторонньої полеміки істеблішменту ЄС, стосунки потеплішали, з'явилися впливові «групи прихильників дружби». Суттєві позитивні зрушення в українсько-румунських відносинах відбулися у період 2013-2014 рр., вони стали конструктивними і набули, на тлі волюнтаристичної політики Росії, рис стратегічного партнерства (на рівні зі стратегічним партнерством зі США, Німеччиною, Великобританією, Польщею, Туреччиною та ін.). Минулими роками Україна та Румунія започаткували спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону, проводять спільні українсько-румунські навчання на Дунаї «Riverine», а також взаємодіють у контексті ширших навчань НАТО на кшталт «Морського бризу» та «Морського щита».

На багатосторонньому рівні Румунія продовжує підтримувати Україну, – вже традиційно виступає співавтором ініційованих Україною проєктів резолюцій ГА ООН, ПАРЄ, ПА НАТО, ОБСЄ та підтримує рішення ЄС, на підтримку України у рамках гібридної агресії Росії проти України.

Впродовж останніх років міжнародна ситуація як на глобальному, так і на регіональному рівні суттєво загострилась. Агресивна поведінка Росії в регіоні Східної Європи, трансатлантичні дебати, посилення присутності Китаю, трансформації у пріоритетах Європейського Союзу ставлять як перед Україною, так і перед Румунією питання стратегічного характеру. Румунська позиція в цьому контексті має особливе значення з огляду на членство Румунії в ЄС та НАТО, особливий характер відносин зі США, пріоритетність Чорноморського регіону для Бухаресту.

Румунія поділяє підходи України до російського чинника у регіоні. У Стратегії національної оборони Румунії зазначається, що дії Росії у Чорному морі та зневага до міжнародного права становлять для Румунії безпековий виклик. На такому тлі Румунія намагається вибудувати таку регіональну безпекову архітектуру, яка б не лише забезпечувала румунські безпекові інтереси, але й у ширшому контексті гарантувала відносну стабільність регіону. Такий підхід цілком відповідає й українському баченню. **Враховувати румунські підходи Україні варто і в контексті двосторонніх відносин, і у контексті власної безпекової та оборонної політики.**

Передусім, Бухарест робить ставку на поглиблену співпрацю зі Сполученими Штатами Америки, розглядаючи їх як ключового безпекового актора на глобальному та регіональному рівнях. Такий підхід є усталеним і не залежить від фігури президента США чи партійної більшості у Конгресі. У цьому контексті підходи Румунії та України видаються подібними. Щоправда, рівень співпраці різниться (що частково зумовлено різними економічними спроможностями держав та гібридною війною Росії проти України). Зокрема, Румунія перший союзник США у НАТО, який придбав у США ракетну систему HIMARS. Перша партія обладнання прибула до Румунії у лютому 2021 р. Вартість контракту, підписаного з Lockheed Martin у 2018 р. становить \$1,5 мільярди дол США.⁴⁹ У 2017 р. Румунія також підписала контракт щодо закупівель семи американських протиракетних систем Patriot, а у 2018 р. домовилась про придбання трьох додаткових систем. Вартість контракту становить \$3.9 мільярди дол. США. Перша партія згаданого обладнання прибула до Румунії у вересні 2020 р.⁵⁰

Використовуючи свій статус члена НАТО, Румунія також наполягає на посиленні присутності Альянсу у регіоні. Наразі йдеться про присутність у Румунії (м. Крайова) багатонаціональної п'ятитисячної бригади (здебільшого у складі румунських та польських вояків) керівництво якою здійснюють також представники інших держав НАТО. Разом США та Румунія щодва роки також організовують військові навчання Saber Guardian, що мають на меті забезпечити посилення злагодженості багатонаціональних військових підрозділів. У 2019 р. йшлося про навчання восьми тисяч вояків з Албанії, Болгарії, Боснії та Герцеговини, Румунії, США та Угорщини.⁵¹

В цьому контексті **інтереси Румунії та України співпадають**: Київ, як і Бухарест, прагне посилення присутності НАТО у регіоні. Окупація Криму, посилення російської військової присутності у Чорному морі, спроби Москви закріпити за собою статус ключового гравця у регіоні потребують реакції. Докорінно змінює ситуацію той факт, що нелегальним включенням Криму до Південного військового округу РФ, Москва перетворила його на один зі своїх ключових форпостів на південно-західному напрямі, зробила інфраструктурним та військово-стратегічним компонентом операцій у Сирії та інших державах Середземномор'я. Разом з тим, Москва використовує Крим для обмеження морського транзиту та морських операцій держав НАТО.

Серед спроб якщо не знівелювати, то принаймні послабити ці фактори – бажання України захистити свої інтереси у регіоні шляхом формування двох військово-морських баз - на Чорному та на Азовському морях. Про це, зокрема, заявляв прем'єр-міністр України Д. Шмигаль під час візиту до штаб-квартири НАТО. У цьому Україні сприяє Великобританія, яка вже надає відповідну консультативну та фінансову допомогу.⁵²

На цьому тлі варто **врахувати співпрацю Румунії і з іншими державами Чорномор'я**. Долучення України до таких регіональних альянсів може мати додану вартість. Тристоронній формат співпраці Румунії з Польщею та Туреччиною є лише одним з прикладів. Попри те, що наразі він обмежується лише щорічними зустрічами, Києву варто було б скористатися з високого рівня воєнно-стратегічного та військово-технічного співробітництва зі згаданими трьома державами і домогтися долучення до формату. Посиленню регіональної безпеки сприяло б включення до формату й Грузії.

Румунія також є вкрай чутливою до безпекових викликів, які США визначають пріоритетними. Загострення геополітичного суперництва США з Китаєм поставило Румунію

⁴⁹ Romania-Insider, First elements of HIMARS rocket system arrive in Romania, 22 February 2021, <https://www.romania-insider.com/elements-himars-system-arrive-romania>

⁵⁰ The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵¹ The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵² Stripes, Ukraine plans Black Sea bases as US steps up presence in region, 10 February 2020, <https://www.stripes.com/news/europe/ukraine-plans-black-sea-bases-as-us-steps-up-presence-in-region-1.661679>

перед вибором: збереження динаміки безпекової співпраці з Вашингтоном чи економічна співпраця з КНР. Видається, що американський напрям для Бухаресту є пріоритетнішим. У 2019 р. Румунія ухвалила рішення про відмову від співпраці з китайською компанією HUAWEI у частині розбудови мережі 5G.⁵³ У січні 2020 Бухарест також оголосив про припинення співпраці з Пекіном щодо розбудови атомної електростанції у м. Чернавода. Примітно, що замість китайської компанії China General Nuclear (CGN), провідну роль у проєкті з побудови двох атомних реакторів та оновлення наявних потужностей вартістю у 8 млрд. дол. США буде здійснювати американська будівельна та конструкторська компанія AECOM.⁵⁴ У січні 2021 р. Бухарест понизив рівень представництва під час саміту прокитайського об'єднання 17+1, що є платформою для співпраці між державами Балтії, Вишеградської четвірки, Румунії, Болгарії та Балканських держав з одного боку, та Китаю – з іншого.⁵⁵

Нині у Румунії також точаться дискусії про виключення з інфраструктурних проєктів компаній з поза-меж держав ЄС, що не мають торговельних угод з Європейським Союзом. Передусім, це обмежить участь у тендерах китайських компаній.⁵⁶

Тут українські підходи різняться від румунських. Україна була менш чутливою до позицій США і у 2017 р. було підписано План дій Україна – КНР з реалізації ініціативи спільної побудови «Економічного поясу Великого шовкового шляху» та «Морського шовкового шляху XXI ст.». КНР також згадується серед важливих партнерів у Національній експортній стратегії, ухваленій у грудні 2017 р. Разом з тим, з 2020 р. відчувається поступове охолодження. У Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 згадується про те, що загострюються змагання між США і КНР за світове лідерство. Водночас, Китай не згадується в Стратегії у якості стратегічного партнера чи партнера взагалі. Не прописані інтереси України щодо КНР. Разом з тим, КНР у 2020 р. лишається основним торговельно-економічним партнером України. Відбулось рекордне нарощування українського експорту до Китаю – понад 90% і відповідно суттєве скорочення негативного сальдо України. Для покращення умов для розвитку туризму Україна ввела тимчасовий безвізовий режим для китайських туристів з 1 серпня 2020 до 31 січня 2021 року. Усі ці фактори свідчать, що Київ займає щодо Пекіну більш обережну позицію. У разі, якщо адміністрація Дж. Байдена займе щодо Китаю більш помірковану позицію у порівнянні з адміністрацією Д. Трампа, такий підхід може бути виграним. Проте, якщо стратегічне суперництво США-КНР посилиться – **Україні доведеться обирати і, ймовірно, йти румунським шляхом.** Зрештою, першим кроком відповідного гатунку став Указ Президента України №36/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 січня 2021 року "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)"», яким введено санкції щодо китайських інвесторів української авіабудівної компанії «Мотор Січ»: Ду Тао (президент компанії Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment) та Чен Хойшен (генеральний представник компанії Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment в Україні). Санкції вводяться на 3 роки. Серед обмежень – обмеження торговельних операцій, заборона передання технологій, прав на інтелектуальну власність.

Зрештою, неабияким чинником міжнародного впливу на українсько-румунські двосторонні відносини є членство Румунії у ЄС та формування національної політики у відповідності до європейських пріоритетів. Наразі румунська політика цілком співпадає з пріоритетами ЄС у відносинах зі США, Росією та Китаєм.⁵⁷ Проте, для вибудовування ефективних двосторонніх українсько-румунських відносин необхідно брати до уваги й інші

⁵³ Radio Free Europe/Radio Liberty, Romania Considers Keeping Huawei Out From Its 5G Network, 21 August 2019, <https://www.rferl.org/a/romania-considers-keeping-huawei-out-from-its-5g-network/30121648.html>

⁵⁴ Reuters, U.S. AECOM to coordinate \$8 bln Romanian nuclear reactors project, 9 October 2020, <https://www.reuters.com/article/romania-nuclearelectrica-idUSL8N2H057K>

⁵⁵ Radio Free Europe/Radio Liberty, Chinese Summit Gets Chilly Reception From Central, Eastern European Countries, 9 February 2021, <https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html>

⁵⁶ Romania-Insider, RO Govt. prepares to ban Chinese companies from big infrastructure projects, 4 March 2021, <https://www.romania-insider.com/ro-govt-ban-chinese-companies-march-2021>

⁵⁷ The Atlantic Council, Josep Borrell outlines the EU's priorities in a multipolar world, 24 February 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/josep-borrell-outlines-the-eus-priorities-in-a-multipolar-world/>

стратегічні завдання, які ставить перед собою Євросоюз, у тому числі у сфері миру та безпеки, прав людини й верховенства права, сталого розвитку, громадського здоров'я, кліматичних змін.

Міжнародна ситуація, що склалася впродовж останнього часу, **визначила пріоритетність безпекових питань порядку денного для Києва та Бухареста** в усіх галузях/сферах двосторонніх відносин. Агресія Росії щодо України спричинила посилення загроз у сфері як національної безпеки України та Румунії, так і у сфері регіональної безпеки, і, передусім, безпеки у Чорному морі. Таким чином, попередня тенденція позитивного розвитку двосторонніх взаємин отримала в якості російського чинника додатковий поштовх – прискорення – до більш інтенсивного діалогу, пошуку спільного кута бачення та зближення і довіри між сторонами. Наразі, спостерігається зростання військового партнерства, втілення цілей Дунайської стратегії ЄС, боротьби з контрабандою, розвитком інфраструктури (розвиток авто-, авіа-, морського і залізничного сполучення/перевезення), співпрацею громадянського суспільства (в тому числі у форматі двосторонніх експертних форумів) тощо.

З урахуванням наведеного, можна стверджувати, що загалом **міжнародна ситуація є сприятливою для розвитку двосторонніх відносин України й Румунії**. Стає доцільним далі поглиблення довіри між сторонами у галузевих форматах, поживлення сторонами роботи над посиленням порядку денного стратегічного партнерства, та партнерства заради безпеки, стабільності і розвитку у Чорноморському басейні, запровадження спільного (можливо, багатостороннього) моніторингу безпекової ситуації в регіоні, де ініційована Україною «Кримська платформа» може розглядатися складовим елементом, практики двосторонніх політичних консультацій із чутливих для сторін питань, проведення економічних (галузевих) форумів задля сприяння розвитку ділових контактів, торгівлі, бізнесу, а також дальшого сприяння спільним дослідженням і стратегічним розробкам. Виокремленим напрямком взаємодії Києва та Бухареста має стати питання російської міжнародної гібридної агресії, її волюнтаризму на Чорному морі. Нинішню спільність поглядів доцільно втілити у певну (відкриту для інших сторін) політичну платформу.

Узагальнюючи, також треба акцентувати увагу на наступних аспектах багатостороннього політичного (інтеграційного, економічного, соціального, безпекового тощо) сьогодення Південно-Східної та Східної Європи: необхідно посилювати політичний діалог, гуртуватися і долати зростаючий у ЄС інтеграційний песимізм, усіляко сприяти загальній політичній консолідації; у наступних періодах необхідно стимулювати спільні проекти, корпоративну взаємодію на різних рівнях, що посилює ефективність на горизонтальному/безпосередньому рівні учасників; враховувати у своїй діяльності морський волюнтаризм РФ у Чорному морі і її деструктивний вплив на партнерство, так само, як і її прагнення з дискредитації зусиль ЄС у регіональній політиці у Південно-Східній та Східній Європі (в усіх форматах, і на всіх майданчиках); необхідно ініціювати виключення Росії з числа членів Дунайської комісії, як такого, що не відповідає як статутним критеріям, так і порушнику міжнародного морського права; у економічному вимірі доцільно більше акцентувати увагу на енергетиці, річковому транспорті та інфраструктурі (передусім, що стосується розвитку екошляхів), обміні та поширенні інформації про проектну діяльність та кращих практиках транскордонної співпраці; доцільно також розвивати міжпарламентські зв'язки, які сприятимуть загальному розвитку стратегічних комунікацій та актуалізації співпраці і розуміння сторонами можливостей і переваг, які надає нинішня регіональна та глобальна ситуація.

3.2. Погляд з Румунії

Александру ГИНКУ (Бухарест, РУМУНІЯ)

Боротьба з пандемією та її наслідками для двостороннього діалогу між Румунією та Україною

З перших офіційно перевірених випадків і до теперішнього часу пандемія COVID-19 спричинила низку змін як у національних службах охорони здоров'я, так і в тому, як здійснюється зовнішня політика держав. Країнам вдалося прийняти нову модель міждержавного співробітництва, надавши стратегічному діалогу ключову роль у вирішенні нагальних питань та нових світових подій. Пандемія висвітлила інституційні недоліки в державах, які зазнали безпрецедентних викликів. Надзвичайна ситуація неявно вимагала надмірного споживання ресурсів та їх перерозподілу в галузі охорони здоров'я та економіки. Щоб мінімізувати ризики та наслідки COVID-19, політики обмінялися передовою практикою, використовуючи таким чином ефективні моделі боротьби з новим вірусом. З іншого боку, слабкіші держави отримували економічну та гуманітарну підтримку як країн з високим потенціалом, так і міжнародних організацій відповідно до договорів, яких вони дотримувались. Для Румунії та України порядок денний внутрішньої політики став пріоритетом – як регіональні, так і двосторонні відносини посіли друге місце. Однак можна визначити набір ефективних заходів, які визначають двосторонній стратегічний діалог Бухарест-Київ під час пандемії.

Атестація першого випадку коронавірусу на румунській території 26 лютого 2020 р. та подальше зростання кількості інфікованих визначили надзвичайний контекст. Ця ситуація зумовила видання Указу №195 від 16 березня 2020 року, на підставі якого президент Клаус-Вернер Іоанніс оголосив: *"надзвичайний стан в Румунії терміном на 30 днів"*.⁵⁸ В Україні перший засвідчений випадок зараження новим вірусом був 3 березня 2020 р. Українська держава також пережила тенденцію до зростання кількості заражених після виявлення першого випадку. Так, глава української держави Володимир Зеленський розпорядився на підставі Указу Президента України №87 / 2020 від 13 березня 2020 року вжити комплекс обмежувальних заходів, починаючи з 17 березня 2020 року, таких як: *"закриття пунктів державного кордону на 2 тижні для впровадження регулярної системи пасажирських перевезень; обмеження в'їзду іноземців та осіб без громадянства на територію України"*.⁵⁹

Для протидії негативним наслідкам прийнятих обмежувальних заходів 25 березня 2020 р. міністри закордонних справ Румунії та України розглянули питання *"щодо підтримки українських громадян у Румунії під час обмеження транспортного сполучення, а також щодо безперервного транзиту українських товарів на румунську територію"*.⁶⁰ Міністр закордонних справ Румунії Богдан Ауреску *"наголосив на можливості співпраці щодо випадків транзиту румунською територією українських громадян, які хочуть повернутися в Україну з третіх країн, із суворим дотриманням норм, встановлених румунською владою в контекст зусиль із запобігання поширенню SARS-COV-2"*.⁶¹

Після двосторонніх переговорів Бухарест-Київ, розпочатих 25 березня 2020 року, глава румунської дипломатії провів нову телефонну розмову зі своїм українським колегою Дмитром Кулебою 4 червня 2020 року. Під час бесіди вони торкнулися теми сприяння транзиту громадян України на румунській території з метою репатріації.⁶² У той же час міністр Богдан Ауреску

⁵⁸Legislative website, DECRET nr. 195 din 16 martie 2020, București, 16 March 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/223831>

⁵⁹Official Website of the President of Ukraine, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №87/2020, Kyiv, <https://www.president.gov.ua/documents/872020-32741>

⁶⁰The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba: s-a ajuns la o înțelegere cu România cu privire la sprijinul reciproc privind protejarea cetățenilor și tranzitul liber pentru mărfuri, București, 25 March 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ministr-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitro-kuleba-proviv-telefonnu-rozmovu-zi-svoyim-rumunskim-kolegoyu-bogdanom-auresku>

⁶¹The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Convorbirea telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 25 March 2020, <http://www.mae.ro/node/52132>

⁶²The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Convorbire telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 04 April, 2020, <https://www.mae.ro/node/52712>

продемонстрував відкритість румунської влади щодо надання медичної підтримки Україні для менеджменту негативних наслідків пандемії. Незабаром після цієї дискусії уряд Румунії затвердив доповнення бюджету Міністерства охорони здоров'я з Бюджетного резервного фонду. Відповідно, згідно зі статтею 1, п. 2 Рішення No. 464 від 11 червня 2020 р. *"Міністерство охорони здоров'я закуповує для Румунії ліки, дезінфікуючі засоби, медичні вироби, медичне обладнання та засоби медичного призначення, що забезпечують профілактику та лікування захворювань, пов'язаних з COVID-19, аби надати безкоштовну зовнішню гуманітарну допомогу Україні"*.⁶³ Вартість цієї підтримки перевищила 8 мільйонів лейв. У той же час в інтерв'ю для AGERPRES міністр закордонних справ Б. Ауреску заявив, що: *"Румунія підтримала прийняття в Європейському Союзі пакетів фінансової підтримки на благо країн Східного партнерства, в тому числі на пряму користь громадяни Республіки Молдова та України в контексті пандемії"*.⁶⁴

Під час кризи як координація транскордонних реакцій, так і посилення регіональної співпраці між сусідніми країнами набули першочергового значення. У зв'язку з цим можуть спостерігатися інші заходи взаємної підтримки між Румунією та Україною.

Двосторонній дипломатичний діалог також матеріалізувався наданням Києвом літака "Антонов" 124-100, що належить українській авіакомпанії "Антонов". Український літак, який є частиною міжнародної програми НАТО "Стратегічні міжнародні авіап перевезення" (Strategic Airlift International Solution, SALIS), приземлився в аеропорту Отопені 7 квітня 2020 року, маючи на борту медичне обладнання з Китаю, придбане фірмою Unifarm.

У той же час, як частина зобов'язань на європейському рівні, Агентство з міжнародного співробітництва у галузі розвитку – RoAid – надало Онкологічному центру "Буковина" фінансові ресурси для придбання матеріалів, необхідних для зупинки поширення інфекції COVID-19. У супутньому повідомленні зазначено, що Румунія продовжує підтримувати український народ у дусі особливих стосунків, заснованих на спільноті мови, історії, а також співпраці в рамках Східного партнерства, сприяючи тим самим шляху європейської інтеграції України.⁶⁵

Паралельно за допомогою проекту, що фінансується RoAid, дошкільний заклад №7 "Теремок" у Донбасі був переобладнаний та забезпечений сучасним обладнанням та навчальними матеріалами. Фінансова допомога Румунії є частиною проекту, метою якого є модернізація двох дошкільних закладів в Закарпатській та Донбаській областях України. Проект відповідає четвертій Цілі глобального розвитку ООН-2030 з метою забезпечення доступу до якісної освіти.⁶⁶

Пандемічна криза дала громадськості, зацікавленій у аналізі двостороннього діалогу між двома сусідніми державами, можливість побачити, як двостороння та багатостороння законодавча база дозволила підтримувати стійкі дії для боротьби з негативними наслідками поширення коронавірусу. Румунія та Україна брали участь у проектах, спрямованих на реалізацію загальних цілей Європейського інструменту сусідства, спрямованих на створення максимально процвітаючого регіону в дусі європейських ідеалів. У зв'язку з цим ми визначаємо транскордонну співпрацю двох держав у рамках Спільної операційної програми Румунія-Україна – проекту, який адаптувався до сучасних потреб в умовах пандемії. Тому Чернівецька обласна клінічна лікарня в даний час реалізує проект *"Покращення якості медичних послуг щодо малоінвазивних процедур у транскордонному районі Румунія-Україна"*, який боровся з вірусом на передовій та пом'якшував його поширення. Завдяки проекту, який фінансується ЄС

⁶³Portal Legislativ, HOTĂRÂRE nr. 464 din 11 iunie 2020, București, 11 June 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/226735>

⁶⁴Agerpres, INTERVIU/Aurescu: Sprijinul acordat de România Ucrainei este dezinteresat; sunt acțiuni lipsite de orice conotație politică, București, 01 June, 2020, <https://www.agerpres.ro/politica/2020/07/01/interviu-aurescu-sprjinul-acordat-de-romania-ucrainei-este-dezinteresat-sunt-actiuni-lipsite-de-orice-conotatie-politica--532792>

⁶⁵The Romanian Agency for International Cooperation and Development – RoAid, Asistență pentru Ucraina în lupta contra pandemiei cu noul Coronavirus, București, 21 May 2020, <http://roaid.ro/asistenta-pentru-ucraina-in-lupta-contra-pandemiei-cu-noul-coronavirus/>

⁶⁶The Romanian Agency for International Cooperation and Development – RoAid, Finalizarea proiectului de reabilitare a grădiniței "Teremok" din regiunea Donbas (Ucraina), București, 23 November 2020, <http://roaid.ro/finalizarea-proiectului-de-reabilitare-a-gradinitei-teremok-din-regiunea-donbas-ucraina/>

в рамках Програми Румунія-Україна на 2014-2020 роки, персонал лікарні посилив свою здатність вирішувати майбутні виклики, а придбане медичне обладнання допоможе досягти тієї ж мети.⁶⁷

Від пандемії до активізації військово-технічного діалогу

В контексті останніх подій у галузі регіональної безпеки 5 вересня 2020 року Ніколае-Іонель Чуке, міністр оборони Румунії та його український колега Андрій Таран, під час візиту останнього до Бухареста, підписали урядову угоду про технічне та військове співробітництво. Ця угода, спрямована на посилення оборонного співробітництва, зосереджує увагу на практичному співробітництві у великих регіональних форматах або міжнародних організаціях. Паралельно можна відзначити регулювання законодавчої бази, покликаної створити належні умови для відповідних установ, зайнятих у розробці спільних проектів у військово-технічній галузі, про що також зазначав Ніколае-Іонель Чуке: *"Я запевнив міністра Тарана, що Румунія активізує співпрацю в рамках партнерства Україна-НАТО та у галузі військової освіти, наголошуючи в цьому контексті на тому, що наші країни мають подібні цілі з точки зору політики безпеки в регіоні."*⁶⁸

На засіданні було згадано про спільні військові навчання, такі як "Морський бриз 2020", які проводились у територіальних водах України, Одеському порту та в міжнародних водах Чорного моря. Щорічні навчання організовуються та координуються Військово-Морськими Силами США та Військово-Морськими Силами України під егідою Партнерства заради миру. *"Успіх "Морського бризу" ще більш чудовий, якщо врахувати надзвичайні обставини, що виникають внаслідок пандемії COVID-19"*,⁶⁹ - заявив контр-адмірал Мануель Агірре з ВМС Іспанії. Навчання проводяться для зміцнення багатонаціональної оперативної співпраці з метою сприяння та забезпечення постійної регіональної безпеки. Проведено низку спільних навчальних заходів, як на морі, так і в повітрі та на суші, для забезпечення військової присутності на південно-східному фланзі НАТО в Чорноморському регіоні, як це було відображено в офіційній заяві Штабу ВМС Румунії.⁷⁰

Під час переговорів між міністрами оборони Ніколае-Іонелем Чуке та Андрієм Тараном було обговорено чергове спільне військово-морське навчання, яке мало відбутися наступного дня після зустрічі двох чиновників. 10 вересня 2020 року в навчальних закладах Інженерної бригади 10 "Нижній Дунай" у Браїлі відбулися багатонаціональні навчання "Біла лавина 20": *"Навчання проводяться щороку на ротаційній основі на території держав-підписантів угоди між урядами Румунії, Словацької Республіки, Угорської Республіки та України. Наша країна бере участь у всіх навчаннях, що проводяться з 2002 року і до цього часу з інженерними спорудами, що належать до сухопутних військ."*⁷¹ Метою цих вправ було вдосконалення навичок організації, планування та виконання конкретних місій з метою обмеження та пом'якшення наслідків стихійних лих.

Після трьох років дипломатичного глухого кута та відсутності взаємних візитів румунських та українських чиновників на найвищому рівні, українці, як правило, заново розблоковують діалог. Остання зустріч керівників зовнішньополітичних відомств, а точніше між Теодором Мелескану та Павлом Клімкіним, відбулася на тлі прийняття в Україні Закону про освіту, що вплинуло на подальший двосторонній діалог.

Під час зустрічей Дмитра Кулеби з румунськими чиновниками 6-7 вересня 2020 року вони обговорили кілька важливих питань, які також перешкоджали прогресу діалогу: *"Сторони приділяли особливу увагу захисту прав національних меншин – румунської в Україні та*

⁶⁷The Common Cross-Border Cooperation Program România – Ukraine, Covid-19 – Speranță și rezistență. Proiecte transfrontaliere în prima linie de luptă, <https://www.ro-ua.net/ro/newsletters/1199-covid-19-speranta-si-rezistentat.html>

⁶⁸The Official Facebook Account of the Romanian Minister of National Defense, Nicolae-Ionel CIUCĂ, București, 05 September 2020, <https://www.facebook.com/IonelNicolaeCiuca/posts/2789186751304665>

⁶⁹Allied Maritime Command, NATO forces participate in Sea Breeze Exercise in the Black Sea, 21 July 2020, <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-forces-participate-in-sea-breeze-exercise-in-the-black-sea>

⁷⁰Romanian Navy, Exercițiul „Sea Breeze 20” la final, 28 July 2020, <https://www.navy.ro/comunicat.php?id=343>

⁷¹Press Trust of the Ministry of National Defense, Blonde Avalanche 20, <http://presamil.ro/blonde-avalanche-20/>

української в Румунії. Співрозмовники домовились, що відкритий діалог та конструктивний підхід до національних інтересів України та Румунії допоможуть подолати непорозуміння з цього питання, що дратує обидві країни".⁷²

Паралельно обговорювались теми, пов'язані з економічним співробітництвом, зростанням торгівлі, збільшенням інвестицій, наголошуючи на планах енергетичного співробітництва. Міністр закордонних справ України представив запуск нової платформи для Криму, в якій до участі було запрошено і румунську сторону, враховуючи всі переваги, які можуть виникнути в ситуації, в якій Румунія матиме можливість отримати статус співзасновника. Запрошення стало приводом для вивчення потенціалу розширення міжнародної підтримки України у спротиві зовнішній агресії, з якою вона стикається, та створення умов "співпереживання". Це також була демонстрація потенціалу української дипломатії щодо створення інструментів для діалогу.

Під час свого візиту міністр закордонних справ України зустрівся з представниками української громади в Румунії та заявив про рішення відкрити нове консульство в Сігеті Мармацей, оскільки *"Україні потрібна нова ефективна політика щодо питань, що стосуються українців за кордоном"*.⁷³ Міністр закордонних справ Ауреску наголосив на нагальній необхідності знайти широкий консенсус щодо теми Закону про освіту та законів про мовну політику в Україні. Було зроблено посилання на протоколи, узгоджені протягом декількох років, але які сторони досі не підписали. Українська сторона мало говорила щодо цього питання та уникала окреслення консенсусу щодо цього документа. Тим не менше, такі спільні дії спрямовані на заохочення соціально-економічних обмінів. Цей внесок у двосторонні відносини також слід розглядати у світлі його потенціалу сприяти безпеці або стабільності, а саме соціальному забезпеченню, метою якого є не лише сприяння однаковим діям обох сторін.

Використання цього розморожування дипломатичних відносин було різним у двох державах. Підхід України полягав у тому, щоб через пресу поділитися з громадськістю усіма позитивними аспектами; однак румунська сторона не широко «рекламувала» ці дискусії. Офіційний діалог з українською стороною не був точно відмежований від інших подій Щорічної зустрічі румунської дипломатії. Однак сам візит подав ряд позитивних сигналів, враховуючи, що Богдан Ауреску надав своєму українському колезі особливий статус, і той погодився взяти участь у зустрічі, засвідчивши тим самим відкритість для діалогу обох сторін.

Анексія Криму в 2014 році та війна на сході України створили новий виклик безпеці як на рівні України, так і в межах європейського регіонального комплексу безпеки. Безпека Румунії також поставлена під сумнів через мілітаризацію Росією Кримського півострова та басейну Чорного моря. Посилення російського військового впливу продовжує створювати клімат нестабільності та напруженості в регіоні. Для протидії можливим ризикам Україна намагалася наблизитись до структур Північноатлантичного альянсу, і Румунія підтримувала це як на двосторонньому рівні, так і на міжнародних форумах.

У цьому контексті присутність Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга та його заступника Мірчі Джоани та інших постійних представників Північноатлантичної ради в Україні 30 жовтня 2019 року було символічним. Чинovníки відвідали борт земснаряду "Lt. Lupu Dinescu" – корабля, інтегрованого в SNMCMG-2, який знаходився в порту Одеса.⁷⁴ Були проведені дискусії з румунським екіпажем щодо місій, які ВМС Румунії виконують разом з партнерами в Чорному морі для забезпечення безпеки на східному фланзі НАТО. Під час цього ж візиту заступник Генерального секретаря Мірча Джоана та посли країн НАТО зустрілися зі

⁷²The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba: Ucraina și România crează un grup de lucru privind domeniul energetic pentru realizarea proiectelor ambițioase, București, 08 September 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proyektiv>

⁷³The Embassy of Ukraine in Romania, Dmytro Kuleba la întâlnirea cu comunitatea la București: Ucraina va deschide un nou consulat în România, București, 07 September 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-na-zustrichi-z-gromadoyu-v-buharesti-ukrayina-vidkryie-nove-konsulstvo-v-rumuniyi>

⁷⁴Romanian Navy, Vizita secretarului general adjunct al NATO la bordul dragorului maritim „Lt. Lupu Dinescu”, București, 30 October 2019, <https://www.navy.ro/eveniment.php?id=727>

спікером парламенту України Дмитром Разумковим, керівниками фракцій законодавчого органу. Водночас на порядку денному був діалог із Дмитром Кулебою, на той час віце-прем'єр-міністром з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Єнс Столтенберг наголосив, що: *"Союзники та партнери пообіцяли понад сорок мільйонів євро на підтримку України. Вони будуть зосереджені на таких сферах, як командування та управління, кіберзахист та медична реабілітація. НАТО продовжуватиме надавати практичну допомогу та підтримку"*.⁷⁵

На засіданні Комісії Україна-НАТО в Києві була прийнята Декларація,⁷⁶ в якій вона: *"рішуче засуджує і не визнає незаконну анексію Криму Росією. Водночас вона засуджує продовження та масштабне нарощування військового потенціалу Росії в Криму, яке є частиною ширшого плану агресивних російських дій у регіоні"*. Визначення спільної декларації про Україну зустріло рішучий спротив Угорщини, яка заблокувала його прийняття шляхом вето, оскільки союзники НАТО не включали посилення на угорські етнічні меншини, які проживають в Україні. Глава угорської дипломатії Петер Сійярто заявив, що: *"його країна не готова жертвувати інтересами 150 000 угорців із Західної України заради геополітичних міркувань"*.⁷⁷ Заява Сійярто була зроблена в контексті візиту президента Росії Володимира Путіна до Будапешта, де він зустрівся з прем'єр-міністром Орбаном. Серед тем зустрічі було розширення співпраці між двома країнами в енергетичній галузі.

У той же час є нові загрози, на які посиляється Угорщина у двосторонніх відносинах України та НАТО. Вони спричинені обшуками українських спецслужб в Угорській культурній асоціації на Закарпатті та в будинку її голови. Служби безпеки підтвердили проведення обшуку, заявивши, що перевіряють *"інформацію про участь іноземних фондів у діяльності, спрямованій на підірвання українського суверенітету"*.⁷⁸ Відповідно, глава угорської дипломатії підніме це питання на засіданні міністрів закордонних справ НАТО 1 грудня.

Для кращого сприйняття відносин Україна-НАТО ми хотіли б висвітлити кроки, здійснені офіційним Києвом у цьому відношенні. Тому на засіданні Комісії Україна-НАТО в Брюсселі Дмитро Кулеба, на той час віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, попросив Північноатлантичний альянс розглянути можливість приєднання до програми *"Розширеного партнерства"*. Після обговорень Альянсу прохання України було підтримано. Таким чином, станом на 12 червня 2020 року, Україна є однією з шести країн (учасниць цієї програми НАТО), які роблять особливо вагомий внесок у операції НАТО та інші цілі Альянсу, помножуючи можливості для діалогу та співпраці з союзниками.⁷⁹

Питання безпеки в басейні Чорного моря та російська військова присутність також розглядалися міністром закордонних справ Богданом Ауреску та його українським колегою в рамках дискусії на міжнародній конференції *"Дорога до Варшавського форуму безпеки"*, яка проводиться у стратегічному партнерстві з НАТО. Глава румунської дипломатії наголосив на важливості залучення НАТО в регіоні та моніторингу розвитку безпеки в Чорному морі. Він також зазначив, що зустріч міністрів закордонних справ НАТО, яка відбулася на початку грудня 2020 року, стане гарною можливістю для предметних дебатів з питань безпеки в Чорноморському регіоні. Богдан Ауреску повторив позицію, згідно з якою НАТО та ЄС мають якомога активніше використовуватися політичний діалог з Україною.⁸⁰

⁷⁵North Atlantic Treaty Organization, Комиссия НАТО-Украина проводит заседание в Киеве, обсуждает обстановку в области безопасности на востоке Украины, 31 October 2019, https://www.nato.int/cps/ru/SID-579A9E35-13263643/natolive/news_170407.htm?selectedLocale=ru

⁷⁶North Atlantic Treaty Organization, Statement of the NATO-Ukraine Commission, Kyiv, 31 October 2019,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_170408.htm?selectedLocale=en

⁷⁷Reuters – ed.David Clarke, Hungary vetoes NATO statement on Ukraine over minority rights: minister, 30 October 2019

<https://www.reuters.com/article/us-hungary-nato-ukraine/hungary-vetoes-nato-statement-on-ukraine-over-minority-rights-minister-idUSKBN1X91ZI>

⁷⁸Radio Free Europe/Radio Liberty, Hungary Summons Ukrainian Ambassador Over Raids On Ethnic Hungarian Charities, 01 December 2020,

https://www.rferl.org/a/hungary-summons-ukrainian-ambassador-over-raids-on-ethnic-hungarian-charities/30977679.html?fbclid=IwAR210B_U1LpIVet8sYgwBzv0eGIPy3nBJFzdXqn-1_w9gRKu1_PETQAKaII

⁷⁹North Atlantic Treaty Organization, Relations with Ukraine,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?fbclid=IwAR2jQK4qX3jc6uvHFCw10jrOz-Wxxm4hASyIN8PjvCUenrihIQ3Q85njxLE

⁸⁰The Romanian Ministry of Foreign Affairs, Participarea ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu la conferința internațională Road to Warsaw Security Forum, București, 17 November 2020, <https://www.mae.ro/node/54195>

Міністр Дмитро Кулеба на запитання, чи прагне Україна до отримання Плану дій щодо членства в НАТО, відповів: "Єдиною альтернативою надання Україні Плану дій щодо членства є вступ України до НАТО".⁸¹ Головний український дипломат також заявив, що Україна відкрита для більш глибокої співпраці з інструментами та форматами НАТО для збільшення присутності союзників у Чорноморському регіоні. Водночас міністр закордонних справ Кулеба дотримувався подібної позиції з румунським колегою у питанні спільної вигоди від діалогу між Україною та НАТО для зміцнення східного флангу.

2 грудня 2020 року відбулася чергова онлайн-зустріч для міністрів закордонних справ країн - членів НАТО. У другій сесії взяли участь міністри закордонних справ Грузії та України. Генеральний секретар НАТО заявив наступне: *"Ми обговорили програми реформ і пояснили, що збільшимо свою практичну підтримку."*⁸²

Під час конференції було прийнято звіт про стан причорноморського регіону, який мав важливе значення для України. У звіті розкривається військовий потенціал – як наступальний, так і оборонний, – який Російська Федерація розвинула в Криму, а Чорноморський регіон визнаний геополітичною платформою конкуренції між державами. "Крим і причорноморський район є пусковою рампою для Російської Федерації на Близький Схід, Східне Середземномор'я та інші райони, тому в даний час є фактори, що надають Чорноморському питанню ще більшого значення, і ці зусилля будуть продовжуватися"⁸³, - пояснив заступник Генерального секретаря НАТО.

Іншим питанням, яке може бути пов'язане з безпекою в регіоні, є вибори в Республіці Молдова, які, як виявилось, представляють великий інтерес для сусідніх держав. Враховуючи протилежні орієнтації кандидатів у другому турі голосування, ці вибори можна охарактеризувати як такі, що мають регіональну значимість. Бої розгорнулися між кандидаткою з прозахідною орієнтацією Майєю Санду та її конкурентом з просхідною орієнтацією Ігорем Додоном. Моніторинг повідомлень, надісланих двома кандидатами, може продемонструвати, що голосування також має геополітичний зміст, хоча для Республіки Молдова такий підхід не є доречним. Масова присутність діаспори на виборах була символічною, враховуючи обмеження, введені в європейських державах через пандемію. Це явище не могло бути передбачене молдавськими політиками. Виборці продемонстрували велику обізнаність та безпрецедентну автономію.

Під час виборчої кампанії як Румунія, так і Україна надіслали сигнали, що сприймалися як пряма підтримка Майї Санду. Київ був особливо стурбований проведенням виборів, оскільки Республіка Молдова часто використовувалась для експорту різних політичних моделей для заморожених конфліктів, а термін "трансністрізація" України вже частіше з'являвся у професійній літературі. Позиція України кардинально змінилася після подій 2014 року, коли київська влада почала пильніше стежити за політичними процесами в Республіці Молдова. Вперше ЄС запровадив санкції проти придністровських лідерів у 2010 році, після чого вони переглядались щороку. Згідно з переглядом Рішення Ради 2020 року, обмежувальні заходи були продовжені до 31 жовтня 2021 року, і Україна приєдналася до цього Рішення Ради.⁸⁴ Київ забезпечить відповідність національної політики цьому Рішенню Ради та вживатиме заходів щодо їх втілення.

⁸¹ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Dmytro Kuleba: Only alternative to NATO MAP for Ukraine is Ukraine's NATO membership, Kyiv, 17 November 2020, <https://mfa.gov.ua/en/news/dmytro-kuleba-only-alternative-nato-map-ukraine-ukraines-nato-membership>

⁸² North Atlantic Treaty Organization, Foreign Ministers address NATO 2030, Afghanistan, Russia, security in the Black Sea region, and the rise of China, 02 December 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179805.htm?selectedLocale=en

⁸³ Deschide.md, Mircea Geoană: NATO au aprobat un raport referitor la zona Mării Negre, care este rampa de lansare a Federației Ruse către Orientul Mijlociu, Chișinău, 07 December 2020, <https://deschide.md/ro/stiri/externe/76662/Mircea-Geoan%C4%83-NATO-au-aprobat-un-raport-referitor-la-zona-M%C4%83rii-Negre-care-este-rampa-de-lansare-a-Federa%C5%A3iei-Ruse-c%C4%83tre-Orientul-Mijlociu.htm?fbclid=IwAR3GbSyAnck-Fpvx6EnYDi6W5a2gXwBXChOLRpcb9eZ8MjXgvr6agxzSOW>

⁸⁴ Council of the European Union, Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain third countries concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Republic of Moldova, Bruxelles, 20 November 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/20/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-third-countries-concerning-restrictive-measures-against-the-leadership-of-the-transnistrian-region-of-the-republic-of-moldova/>

Майя Санду зуміла набрати понад 57% голосів у другому турі і здобула перемогу над Ігорем Додоном. Ця перемога надсилає низку позитивних сигналів до діалогу між Кишиневом та Бухарестом або між Кишиневом та Києвом. І президент Йоханніс, і інші румунські чиновники надіслали привітальні повідомлення новому главі держави, де висловили свою цілковиту відкритість допомозі, запропонованій Республіці Молдова у процесі наближення до європейських структур та побудови верховенства права. Так само і президент України Володимир Зеленський привітав пані Санду, сказавши, що: *"... він готовий продовжувати тісну та взаємовигідну співпрацю між Україною та Молдовою, як це було встановлено, зокрема, під час візиту Маї Санду до Києва в якості прем'єр-міністра Республіка Молдова, у липні 2019 року".*⁸⁵ Президент України послався на той факт, що відновити конструктивний діалог з Республікою Молдова буде набагато легше, оскільки Майя Санду зуміла побудувати свої канали спілкування з українськими політиками, будучи головою виконавчої влади. З іншого боку, сприйняття Ігоря Додона було протилежним; його варіанти розвитку партнерських відносин із сусідами, а також зовнішньої політики в цілому, були обмежені.

На закінчення варто сказати, що на першому етапі ми були свідками стратегічної комунікації на теми, пов'язані з COVID-19. Пізніше був помітним повторний запуск відносин, визначений особливим статусом, запропонованим міністру закордонних справ України під час Щорічної зустрічі румунської дипломатії. Хоча не можна з упевненістю стверджувати, що зустрічі румунських чиновників з українськими колегами будуть регулярними, проте попередні події визначають відкритість з обох сторін. У період після анексії Криму та початку військової агресії на сході, Україна намагалася інтернаціоналізувати конфлікти та висвітлювати їх на міжнародних форумах. Водночас Україна заохочує Румунію бути якомога активнішою у форматах регіонального співробітництва, запрошуючи її приєднатися до Кримської платформи. Більше того, Київ використовує ту перевагу, що питання Криму залишається на порядку денному для громадськості не лише в рамках міжнародних організацій, але й сусідніх держав. Також українські органи прийняття зовнішньополітичних рішень усвідомлюють важливість румунської підтримки в структурах НАТО та ЄС, оскільки без партнерів важко підтримувати проблему на високому рівні комунікації.

Румунсько-український двосторонній діалог розвивався під впливом двох факторів: боротьби з пандемією та необхідності регіонального співробітництва у таких сферах, як військово-технічна. Очевидно, що на регіональному рівні співпраця має розширені характеристики, але вона досі обмежена через нові глобальні умови. Заходи влади двох держав щодо боротьби з пандемією сприяли вдосконаленню комунікаційної стратегії на найвищому рівні, раніше цей аспект був менш помітним. Підписання військово-технічного рамкового документу є результатом довготривалих дипломатичних зусиль Києва. Румунія розуміє, що підписання цього документу може зміцнити можливості України на регіональному рівні. Однак, стикаючись з регіональними викликами та викликами пандемії, політики зуміли визначити можливості для ефективного двостороннього діалогу.

⁸⁵ Official Website of the President of Ukraine, Володимир Зеленський поздравил Майю Санду с победой на выборах Президента Молдовы, Kyiv, 16 November 2020, <https://www.president.gov.ua/ru/news/volodimir-zelenskij-privitav-majyu-sandu-z-peremogoyu-na-vib-65109>

РОЗДІЛ 4.

Аналіз імплементації рекомендацій Форуму Україна-Румунія 2019 та Пропозиції для 2021

У 2019 році українські та румунські експерти проаналізували виміри двосторонніх відносин та можливі нові напрямки співпраці між Україною та Румунією. Як результат, були запропоновані рекомендації з викладом як українських, так і румунських поглядів. Далі наводиться детальний аналіз стану виконання цих рекомендацій, що було зроблено за ці два роки, а також проблем, які досі наявні у відносинах.

Два фактори суттєво вплинули на українсько-румунський діалог у 2019-2020 роках як на політичному, так і на експертному рівні. Перший з них – пандемія COVID-19, яка обмежувала мобільність, можливість проведення зустрічей на всіх рівнях та спричиняла концентрацію на внутрішніх програмах. Другий фактор – вибори в Україні та Румунії (президентські, парламентські, місцеві). Проте, якщо парламентська дипломатія та співпраця із ЗМІ залишаються на низькому рівні, співпраця у сфері безпеки та політичний діалог на високому рівні демонструють прагнення двох держав посилити співпрацю.

4.1. Погляд з України

Ганна ШЕЛЕСТ (Одеса, УКРАЇНА)

Рекомендації 2019 року переважно зосереджені навколо чотирьох основних тем:

- Посилення політичного діалогу між Україною та Румунією, в тому числі на міжпарламентському рівні;
- Використовувати потенціал Угоди про асоціацію України з ЄС;
- Вирішення проблем національних меншин;
- Посилення співпраці у сфері безпеки, насамперед у рамках євроатлантичної інтеграції України.

Українська парламентська група з питань міжпарламентських відносин з Румунією була сформована однією з останніх – у березні 2020 року, тоді як новий парламент розпочав свою діяльність у вересні 2019 року. Хоча група є досить великою (36 депутатів), вона не була активною. Обидва співголови попередньої групи (парламент скликання 2015-2019 рр.) не були переобрані до поточного Парламенту, тому не існує певного продовження діалогу з колегами з Румунії.

Загалом, 2020 рік відзначився надзвичайно низьким рівнем парламентської дипломатії, майже відсутністю залучення депутатів до зовнішньополітичних питань. Інтерес українських парламентарів до Румунії (включаючи запити на брифінги експертів) значною мірою був у межах трьох основних форматів – відносин із сусідами загалом, безпеки на Чорному морі та можливих форматів Україна-Румунія-Польща або відносини Україна-Румунія-Молдова. На жаль, незважаючи на рекомендації експертів, у 2019-2020 рр. візитів глав парламенту не відбулося. Надія на розмороження парламентського діалогу не збулася; проте важко сказати, що причиною була лише пандемія.

Одночасно відбулися дві важливі зустрічі високого рівня на рівні виконавчої влади. У вересні 2019 р. президент Зеленський зустрівся з президентом Іоаннісом у Нью-Йорку в кулуарах Генеральної Асамблеї ООН, де вони домовились про взаємні візити. Це сталося після скасування раніше запланованого візиту президента Румунії в Україну в 2017 році (через український Закон про освіту). Однак, незважаючи на досягнуту у вересні 2019 року

домовленість, вона не отримала практичної реалізації в 2020 році. Більш ефективним був вересневий візит міністрів оборони та закордонних справ до Румунії, коли було підписано декілька важливих угод, зокрема щодо військово-технічного співробітництва.

Крім того, українські експерти рекомендували залучення державних органів як спікерів та учасників другого видання Форуму громадянського суспільства Румунія-Україна для діалогу та співпраці. Такий Форум відбувся онлайн в грудні 2020 року. У заході взяли участь представники Міністерства закордонних справ та Міністерства територіального розвитку. Це дозволило їм обговорити найактуальніші питання двосторонньої співпраці між Україною та Румунією з експертами та громадськими активістами з України та Румунії.

Також у 2019 році експерти рекомендували активізувати співпрацю з медіа, включаючи спільні медіа-ініціативи, а також журналістські розслідування та спільні ініціативи громадянського суспільства, спрямовані на об'єднання журналістів обох країн. На жаль, навіть якщо ми і можемо спостерігати краще висвітлення Румунії в Україні, румунський медіа-простір все ще висвітлює Україну лише епізодично. Крім того, слід зазначити, що висвітлення Румунії в Україні головним чином пов'язане з діяльністю цієї держави в рамках ЄС. Жодних спільних проєктів не з'явилося, оскільки ЗМІ продовжували працювати більше з точки зору бізнесу, а не реалізації проєкту. Громадянське суспільство продовжувало розвивати можливості, включаючи заплановані взаємні візити українських журналістів до Румунії та румунських журналістів до України, які були перенесені на березень 2021 року через обмеження пандемії на подорожі.

Проблема меншин, обговорена у 2019 році, є однією з небагатьох тем, що отримали реальну увагу за останні два роки. Українсько-румунська змішана міжурядова комісія з прав етнічних меншин провела засідання у квітні 2019 року, включаючи відвідування Сучави та Марамуреша. Також у квітні заступник міністра закордонних справ України В. Боднар та державний секретар МЗС Румунії Д. Некулаеску взяли участь у політичних консультаціях, які висвітлювали це питання⁸⁶. Однак значних результатів досягти не вдалося. Позитивним моментом є те, що у порівнянні з угорським напрямком, румунський трек залишається в рамках дипломатичних та політичних переговорів, залишаючись на порядку денному двох країн і не порушуючи течії європейської та євроатлантичної інтеграції України. Одночасно рекомендації громадянського суспільства розглядати питання меншин ширше, ніж просто питання румунських та українських меншин – також звертати увагу на кримськотатарську меншину, яка присутня в обох країнах, – досі не розглядаються. Однак є шанс підняти це питання в рамках заснованої Кримської платформи, на установчий саміт якої запрошено Румунію.

Незважаючи на рекомендації щодо активізації діяльності Спільної міжурядової комісії з питань економічного, технічного та наукового співробітництва, на практиці цього не відбулося. Однак під час візиту Міністра закордонних справ України Д. Кулеби до Румунії у вересні 2020 року обидві сторони домовились активізувати роботу Комісії, яка не проводила засідань протягом останніх чотирьох років. Вони також домовились створити українсько-румунську робочу групу з питань енергетичного співробітництва для активізації діалогу щодо зеленої угоди ЄС, експорту електроенергії, транзиту газу, виробництва та транспортування водню.⁸⁷ За даними Державного комітету статистики України, товарообіг між Україною та Румунією у 2019 р. досяг 1,65 млрд. дол. США порівняно з 1,44 млрд. дол. США у 2018 р. У 2020 р., незважаючи на пандемічні виклики, дані продемонстрували 7% збільшення експорту товарів до Румунії та 6% збільшення експорту румунської продукції в Україну порівняно з 2019 роком⁸⁸. Проєкти транскордонного співробітництва та фінансові інструменти – спільним операційним програмам ENI досі не вистачає уваги. 2020 рік не вніс жодних змін у цю сферу, яка вже перебуває в стагнації та потребує, відповідно до рекомендацій експертів, суттєвого аудиту та перегляду. Запропоновані консультації з експертним співтовариством та громадянським суспільством

⁸⁶ Romania. Foreign Policy Scorecards 2019. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism”. <http://prismua.org/en/ukrainian-prism-foreign-policy-2019/>

⁸⁷ Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів, Cabinet of Ministers of Ukraine, 9.09.2020. <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv>

⁸⁸ Trade in goods with foreign countries. January-October 2020. Ukrainian State Statistics Committee. <http://ukrstat.gov.ua>

щодо встановлення пріоритетів на наступні фінансові цикли не розпочаті. Незважаючи на важливість транскордонного співробітництва як на шляху Румунія-Україна, так і на трикутнику Румунія-Україна-Молдова, спостерігається значне зменшення уваги до цієї теми як з боку ЄС, так і самих країн.

У 2019 році експерти також розглянули багатосторонні механізми, що використовуються для збільшення двосторонньої співпраці, такі як Дунайська стратегія ЄС. Дунай знову потрапив в центр уваги, оскільки українського представника обрано головою Дунайської комісії, тому він може надати нового подиху співпраці Дунаю з сусідніми країнами. Проте нових проектів щодо навколишнього середовища, розвитку туризму чи охорони природних ресурсів не було. Водночас посилилося військове співробітництво щодо Дунаю, оскільки вже третій рік українські та румунські ВМС і берегова охорона проводять навчання на Дунаї "Riverine", що відбулися у 2020 році, навіть незважаючи на пандемію.

Тривалий процес оцінки проектів PESCO, який ЄС розпочав після перших двох раундів відбору проектів, відклав перспективу для спільних румунсько-українських проектів у рамках PESCO, як пропонували експерти у 2019 році. Тим не менше, дві країни збільшили двосторонній військово-технічний діалог, включаючи підписання Угоди про військово-технічне співробітництво під час візиту Міністра оборони України до Румунії у вересні 2020 року. Міжурядова угода, яка ще має бути ратифікована, визначає правову основу військово-технічного співробітництва між двома країнами, спрощує процедуру державних закупівель у відповідній сфері та дозволяє розширити партнерство між Україною та Румунією, спрямоване на зміцнення безпеки в Чорноморському регіоні⁸⁹.

Ідея створення спільної українсько-румунської бойової групи чи батальйону, подібна до існуючого українсько-польсько-литовського формату, запропонована експертами у 2019 році, не відкидається; проте вона, все-таки, переважно обговорюється на рівні експертів та публічних заходах, а не розробляється в дійсності. Однак, оскільки основною ідеєю було побудувати довіру, якої бракує, та покращити потенціал сил для оборони як Північного Причорномор'я, так і Дунаю, то співпраця, яка розвивається протягом цих двох років, дає надію на можливий перехід до «інтелектуальної оборони» та «інтелектуальної морської оборони», як це і було запропоновано експертами. Делегація Збройних Сил України на чолі з начальником Генерального штабу та Головнокомандувачем Збройних Сил України генерал-лейтенантом Р. Хомчаком здійснила офіційний візит до Румунії в листопаді 2019 року. Сторони обговорили безпеку в Чорноморському регіоні, поділилися досвідом реформування та розвитку збройних сил. Міністр оборони А. Таран відвідав Румунію у вересні 2020 року, обговоривши питання безпеки Чорного моря та підписавши угоду про військово-технічне співробітництво.

Важко відокремити двостороннє співробітництво з питань зміцнення стійкості від треку розвитку відносин з НАТО, оскільки Румунія є активним членом Альянсу і намагається привернути якомога більше уваги до Чорного моря. Враховуючи, що плани проведення навчань "Послідовна стійкість", які мають відбутися в Чорному морі, були розроблені на жовтень 2020 року (проте були перенесені через пандемію на жовтень 2021 року), можна сказати, що рекомендації експертів 2019 року беруться до уваги. Однак необхідність додавання цієї складової до двостороннього шляху співпраці у сфері безпеки все ще залишається актуальною. У той же час спільні зусилля щодо сприяння розробці узгодженої Чорноморської стратегії НАТО поки не дають результатів, хоча такий проект і пропонували експерти. Обидві країни вітають більшу участь НАТО та саму роботу над цим питанням, проте спільних ініціатив та заяв не було. Одночасно це можна пояснити тим, що НАТО перебуває в процесі розгляду цього питання, очікуючи представлення нової стратегічної концепції. До цього не можна очікувати вузької Чорноморської стратегії. Досі в спільних деклараціях після зустрічей на рівні МЗС та МО сторони підтверджують більшу увагу до Чорного моря та необхідність більшої участі НАТО.

⁸⁹Ukraine, Romania sign agreement on military and technical cooperation. Ukrinform. 05.09.2020. <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3094040-ukraine-romania-sign-agreement-on-military-and-technical-cooperation.html>

4.2. Погляд з Румунії

Анжела ГРАМАДА (Бухарест, РУМУНІЯ)

Еволюція румунсько-українського двостороннього діалогу залежить від кількох факторів. На думку української влади, ці фактори пов'язані з проблемами національної безпеки та територіальної цілісності. Однак для румунської сторони на успіх двостороннього партнерства безпосередньо впливає реалізація державної політики, а також те, як в Україні дотримуються прав людини та як українська влада просувається в антикорупційних реформах.

У цьому контексті введення в дію законів про освіту та мовну політику залишається пріоритетом двостороннього діалогу. Саме тут набувають значення громадянські права румунської меншини в Україні. З вересня 2017 року ця тема миттєво стала необхідною умовою для переходу до стратегічного партнерства між нашими країнами. Влада Румунії позитивно оцінить будь-яке покращення щодо становища своєї меншини в Україні. Одночасно відсутність прогресу негативно вплине на укладення двосторонніх угод, тоді як українська сторона прагне поглибити відносини з Румунією. Таким чином, відновлення політичних переговорів у різних міжурядових форматах та прогрес у стратегічному партнерстві пов'язані з тим, як розвивається внутрішнє законодавство України.⁹⁰

На жаль, відкат у двосторонньому діалозі є реальністю. Навіть якщо виклики, пов'язані з регіональною безпекою, посилюються, питання прав меншин може вплинути на якість політичної взаємодії в майбутньому. Заохочення партнерства може здійснюватися виключно в умовах взаємної поваги інтересів та пріоритетів.

Співпраця у сфері безпеки стосується здебільшого технічних та правових аспектів співпраці та включає політичну та інституційну підтримку на внутрішньому (урядовому) та міжнародному рівнях (НАТО, ЄС тощо). Таким чином, Румунія продовжує бути активним гравцем у нашому регіоні як член НАТО та ЄС. Членство в цих двох організаціях розглядається як каталізатор просування демократичних цінностей та принципів. У цьому контексті Україна має спробувати дослідити переваги відносин з Румунією для просування свого партнерства з ЄС та НАТО.

Протягом тривалого часу необхідність подолання технічних викликів двосторонніх відносин була постійною темою для міжнародних експертів з питань безпеки. Важливим документом у цій галузі є Урядова угода про технічне та військове співробітництво (GATMC), підписана у вересні 2020 року після більш ніж десятиліття двосторонніх переговорів. GATMC забезпечує необхідну правову базу для продовження діалогу про співпрацю у військовому секторі та відкриває нові можливості для поглиблення спільних зусиль у таких сферах, як оборона, кібербезпека, технічне забезпечення проведення реформ та євроатлантичне зближення. У наступний період урядові експерти та частина громадянського суспільства повинні зосередити свої знання та експертизу на кількох ключових елементах:

а) обґрунтовано пояснюючи політичні наслідки Угоди про двосторонній діалог, як вона неминуче змінює структуру важких переговорів, як вона сприяє збільшенню можливостей безпеки для регіону, а не лише для держав, що її підписали;

б) точне відображення вигоди, яку Республіка Молдова могла б отримати внаслідок цього військово-технічного співробітництва між Україною та Румунією.

Крім того, центральним органам державної влади було потрібно продовжувати взаємодію на найвищому рівні для формулювання спільних позицій з основних питань (безпека, громадянські кризи та стійкість державних установ). Вирішення спільних проблем та пошук правильних рішень є обов'язком обох держав. Не слід забувати, що експерти, залучені

⁹⁰See ESGA. The Romania and Ukraine Bilateral Agenda.Perspectives for a Roadmap on Security and Defense Sector and Economic Cooperation COUNTRY REPORT. ROMANIA Bucharest | 2019, pg. 22, <http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2019/09/Country-Report-Romania-final1.pdf>

до аналізу двостороннього діалогу, пропонували ці можливості співпраці у деяких попередніх матеріалах.

У 2020 році наші суспільства позитивно сприйняли спільні виступи керівників міністерств закордонних справ Румунії та України⁹¹. Ці речі, як правило, забезпечували послідовність діалогу та мобілізували політиків для більш широкої взаємодії, навіть якщо лідери двох держав не домовились про взаємні офіційні візити. Очевидно, обидві сторони дотримувались досить обережного підходу. Декілька аспектів двостороннього діалогу України з іншими сусідніми державами породили підвищену чутливість до деяких питань серед політиків в Україні, які розуміють, що їм потрібна підтримка Румунії для просування вперед щодо питань співпраці з Північноатлантичним альянсом та Європейським Союзом. Румунія стабільна з точки зору своїх пріоритетів щодо України. Одночасно вона продовжувала наполягати на дипломатичному підході до викликів двостороннього партнерства, маючи більш скромний рівень комунікації для широкої аудиторії.

Одна з рекомендацій румунських експертів, аргументована як документами і офіційними позиціями, так і аналізом думок представників громадянського суспільства, стосується включення Республіки Молдова до формату дебатів Форуму. Республіка Молдова залишається, незалежно від політичної ситуації в цій країні, стратегічним пріоритетом зовнішньополітичного порядку денного Румунії.

Такий стан справ вимагає значної зацікавленості в інтенсивному просуванні деяких цілей Кишинєва щодо Києва. Ці занепокоєння стосуються насамперед цілей регіональної безпеки, управління кордонами, а також економічних інтересів. Коли молдавська влада потребувала підтримки у просуванні економічних та стратегічних цілей, Румунія надала необхідну допомогу для таких кроків. Іноді українська влада критикувала таку підтримку Румунії, оскільки це зачіпало українські економічні чи навіть політичні інтереси. Однак політичні події в Кишинєві, а також головне питання безпеки для Республіки Молдова – придністровський конфлікт – миттєво стали визначальною константою в порядку денному безпеки України, кардинально змінивши підхід політиків (особливо після анексії Криму). Таким чином, українська влада неодноразово намагалася сприяти врегулюванню придністровського та донбаського конфліктів паралельно, щоб підвищити рівень обізнаності та поінформованості міжнародної громадськості про виклики в Чорноморському регіоні.

Тому в більшості дискусій, що просуваються як через Форум громадянського суспільства Україна – Румунія для діалогу та співпраці, так і на інших публічних зустрічах чи дебатах, Республіка Молдова та її дилеми займають значну частину офіційних виступів. Потрібно вирішити ряд проблем тристоронньо або навіть регіонально. В іншому випадку діяльність лише однієї сторони чи взагалі одинична акція буде неефективною або навіть марною.

Рекомендації щодо комерційної взаємодії, що має наслідки для торгівлі, ІТ чи енергетичного співробітництва, залежать від еволюції політичних дискурсів, а також від волі та наполегливості, з якою керівники національних інституцій обох країн сприяють різним можливостям для своїх економічних гравців. Крім того, всебічний аналіз попередніх пропозицій та рекомендацій показує, що пандемія значною мірою вплинула на макроекономічні показники обох держав. Взаємодія в більшій мірі полягає у сфері підтримки розвитку та гуманітарної допомоги. Однак є кілька моментів, про які слід згадати, оскільки вони привернули увагу громадськості у 2020 році.

У 2020 році було запущено пункт пропуску Ісакча-Орловка – стратегічний інфраструктурний проект. Навіть якщо на даний момент через цей пункт можливе лише перевезення вантажів (наслідки пандемії), у майбутньому може бути досягнутий максимальний потенціал. Співпрацю також слід продовжувати шляхом розробки інших прикордонних

⁹¹The Casimir Pulaski Foundation. #Road2WSF Day 1 | Ministerial Conversation: Assuring Security in the Black Sea Region, Warsaw Security Forum, https://www.youtube.com/watch?v=1PvOix7Qty0&feature=emb_logo

інфраструктурних проектів, які можуть забезпечити торгівлю між підприємцями. Їм потрібні проекти, які можуть сприяти модернізації транспортних можливостей та підключенню до регіональних проектів та ініціатив. В даний час розробляються різні європейські можливості, які принесуть користь центральним та місцевим органам державної влади. Представникам місцевих органів влади, а також представникам громадянського суспільства пропонується внести свій досвід та знання у визначення нових пріоритетів співпраці не лише на двосторонньому, а й на регіональному рівні в регіоні Чорного моря⁹². Раніше, у період 2014-2020 рр., розвиток інфраструктурних проектів, пов'язаних з транскордонною співпрацею, був зменшений.

Нові можливості також розробляються в рамках Спільної морської програми. Представники ЄС наполягають, що стійкий підхід до економіки, включаючи перспективи синьої економіки замкнутого циклу, буде найкращим варіантом подолання економічної кризи після пандемії. Водночас ініціатива приділяє більше уваги проектам з модернізації інфраструктури морського транспорту, зосереджуючи увагу на сталому розвитку. Цей аспект виділяється як надзвичайно важливий у публікаціях першого видання Форуму громадянського суспільства Румунія-Україна для діалогу та співпраці. Двостороння взаємодія в економічній галузі, розробка послідовних проектів з точки зору вигоди, яку вони можуть принести, повинні надавати пріоритет цифровізації економіки та державних послуг.

Протягом 2019 року увага експертів громадянського суспільства була зосереджена на двосторонній взаємодії в енергетичній галузі. Експерти приділяли велику увагу започаткуванню дискусій, які створили б необхідні умови для більш послідовного діалогу в цій галузі. Під час візиту Міністра закордонних справ України Д. Кулеби до Бухареста у вересні 2020 року було оголошено про урядову ініціативу: створення активної групи, до складу якої входять експерти відповідних міністерств України та Румунії, для обговорення варіантів співпраці в галузі енергетики, пов'язаних технічних та судових питань, а також розвитку потенціалу статусу країн-членів на кількох міжнародних форумах, таких як Європейське енергетичне співтовариство. Таким чином, у галузі енергетичної співпраці 2020 рік відзначився відповідними ініціативами.

Потенціал економічної співпраці залишається невикористаним обома державами. Багато попередніх рекомендацій залишаються чинними протягом наступного періоду. Підхід до цих можливостей повинен бути системним, в тому числі через залучення робочих груп до двосторонньої спільної комісії.

Пандемія послідовно і негативно впливала на економічне співробітництво, і багато рекомендацій або пропозицій, розроблених у 2019 році, не могли бути реалізовані в 2020 році. Водночас вона показала, що деякими пріоритетами – особливо тими, що стосуються стратегічної комунікації у сфері цивільної безпеки – не можна нехтувати і вони вимагають негайних дій. Незважаючи на це, можливо було налаштувати співпрацю в технічних сферах – таких, наприклад, як військово-технічна співпраця, включаючи змішані навчання в регіональних форматах, – що свідчить про високий рівень розуміння обома сторонами загроз та ризиків у регіоні.

Останні події у двосторонньому діалозі та необхідність розвитку двостороннього стратегічного партнерства між Румунією та Україною аргументують необхідність посилення моніторингу перспектив співпраці для підтримки зусиль влади щодо отримання переваг для громадян обох держав.

⁹²Black Sea Basin CBC Public Consultations, 11 January 2021,
<https://www.facebook.com/BlackSeaBasin/photos/a.662726093759402/3979472892084689/>

РЕКОМЕНДАЦІЇ 2021

Більшість рекомендацій, зроблених експертами у 2019 році, залишаються актуальними і для 2021 року. Нижче наведено пріоритети, виділені під Форум громадянського суспільства Україна-Румунія-2020, який слід розглянути в контексті 2021 року для посилення двосторонньої співпраці на всіх рівнях.

1. **Посилити міжпарламентський діалог між Україною та Румунією. Розглянути можливість як двостороннього формату, так і тристороннього формату регулярних консультацій, включаючи Молдову.**
2. **Встановити інституціолізований формат двостороннього діалогу на рівні міністрів закордонних справ та оборони з регулярними щорічними (піврічними) засіданнями.**
3. **Розглянути можливість участі румунського Міністра оборони та Міністра закордонних справ у зустрічах в українсько-турецькому форматі «Квадрига» (зі статусом, прийнятним для всіх сторін).**
4. **Запропонувати участь українського міністра закордонних справ у тристоронньому форматі співпраці у галузі безпеки Румунія-Польща-Туреччина (із статусом, прийнятним для всіх сторін).**
5. **Провести консультації з Румунією та іншими залученими сторонами щодо залучення України до діяльності формату «Бухарест 9» у формі, вигідному для всіх сторін.**
6. **Заохочувати Румунію до активної участі у Кримській платформі, включаючи участь високого рівня в інавгураційному саміті в серпні 2021 року та подальші заходи на урядовому та експертному рівнях.**
7. **Вивчити потенціал двосторонньої співпраці з питань Дунаю та в рамках Дунайської стратегії та Дунайської комісії. Розширити щорічні річкових навчань до рівня Дунаю НАТО. Вивчити можливість застосування спільних зусиль для виключення Росії з Дунайської комісії як країни, яка не відповідає критеріям Статуту та порушує міжнародне право.**
8. **З метою поглиблення довіри між сторонами у галузевих форматах, прискорити діяльність щодо зміцнення порядку денного стратегічного партнерства та партнерства для безпеки та стабільності в Чорному морі шляхом запуску спільного (можливо, багатостороннього) моніторингу ситуації з безпекою в регіоні. Грузія та Болгарія можуть також бути запрошені до такої ініціативи. Центр реагування на гібридні війни може бути частиною цієї ініціативи.**
9. **Зосередити двосторонній діалог на економічних можливостях і на зв'язках між фінансовими ресурсами та пріоритетами сталого розвитку, транспортом та енергетичною інфраструктурою, а також оптимізація законодавчої бази, заохочення оцифрування, інновацій та впровадження технологічних рішень.**

10. Сприяти двосторонньому діалогу (як на урядовому, так і на експертному рівнях) з питань енергетичної безпеки. Спеціальні робочі групи, до складу яких також можуть входити представники Європейської Комісії, Центру передового досвіду енергетичної безпеки НАТО або Секретаріату Енергетичного Співтовариства, можуть стати початковим кроком. Без розуміння потреб обох сторін деякі економічні зусилля та рішення можуть закінчитися без перспективи реалізації. Необхідно забезпечити більшу узгодженість та систематизацію результатів, тому консультації повинні бути регулярними.
11. Пріоритети проектів транскордонної співпраці слід переглянути, враховуючи негативні наслідки пандемії COVID-19 та її наслідки для обох країн. Слід заохочувати активніше залучення кінцевих бенефіціарів до публічних консультацій, а не лише на початку нового фінансового року.
12. Розглянути можливість розширення щорічного українсько-румунського Форуму громадянського суспільства для представників Молдови з поступовим перетворенням його на тристоронній формат.
13. Посилити діалог між представниками громадянського суспільства та урядовими установами, а також парламентами двох країн, спрямований на підвищення державної експертизи та аналіз питань, що стосуються двостороннього питання, з одночасним зменшенням кількості дезінформації, маніпуляцій інформацією та негласних операцій, ініційованих третіми сторонами.
14. Розробити стратегію адвокації, яка може покращити двосторонній діалог між Румунією та Україною. Цей документ повинен визначати пріоритети, окреслити делікатні теми, інструменти та відповідні канали зв'язку.
15. Ініціювати двосторонній українсько-румунський та тристоронній українсько-молдавсько-румунський діалог щодо придністровського конфлікту та його наслідків для регіональної безпеки та стабільності.

PROIECT “Forum Civic Ucraina-România - 2020”

Grupului de cercetări strategice și de securitate (SSSG; Kyiv, UCRAINA)

Experților pentru securitate și afaceri globale (ESGA; București, ROMÂNIA)

Consiliului de politică externă „Prisma ucraineană” (FPC-UP; Kyiv, UCRAINA)

RAPORT ANALITIC

«Ucraina – România: consolidarea încrederii, cooperării și sprijinului reciproc»

ECHIPA DE AUTORI:

Sergiy GERASYMCHUK	Grupului de cercetări strategice și de securitate (Kyiv, UCRAINA)
Yaroslav MATIYCHYK	Grupului de cercetări strategice și de securitate (Kyiv, UCRAINA)
Angela GRĂMADĂ	Experților pentru securitate și afaceri globale (București, ROMÂNIA)
Hanna SHELEST	Consiliului de politică externă „Prisma ucraineană” (Odesa, UCRAINA)
Cătălin–Gabriel DONE	Experților pentru securitate și afaceri globale (București, ROMÂNIA)
Alexandru HÎNCU	Experților pentru securitate și afaceri globale (București, ROMÂNIA)

Conținut

	INTRODUCERE	73
CAPITOLUL 1.	Analiza situației politice interne din UCRAINA și influența ei asupra dezvoltării relațiilor bilaterale <i>Yaroslav MATIYCHYK</i>	74
CAPITOLUL 2.	Analiza situației politice interne din ROMÂNIA și influența ei asupra dezvoltării relațiilor bilaterale <i>Cătălin–Gabriel DONE</i>	81
CAPITOLUL 3.	Influența situației internaționale asupra relațiilor bilaterale dintre Ucraina și România	87
3.1.	Privire din Kiev <i>Yaroslav MATIYCHYK</i>	87
3.2.	Privire din București <i>Alexandru HÎNCU</i>	91
CAPITOLUL 4.	Analiza implementării recomandărilor Forumului „Ucraina-România 2019”	98
4.1.	Privire din Ucraina <i>Hanna SHELEST</i>	98
4.2.	Privire din România <i>Angela GRĂMADĂ</i>	101
	RECOMANDĂRI PENTRU ANUL 2021	104
	English version of the Analytical Report	1
	Україномовна версія Аналітичної доповіді	36

INTRODUCERE

Sergiy GERASYMCHUK (Kyiv, UCRAINA)

Relațiile ucraineano-române joacă un rol important în regiunea Mării Negre. Anul 2020 a fost un an activ din punct de vedere al dialogului bilateral, în pofida atmosferei de incertitudine provocată de pandemia COVID-19. Cu toate acestea situația n-a influențat asupra relațiilor diplomatice – dimpotrivă, ele au fost mai dinamice decât de obicei. Ministrul de Externe al Ucrainei Dmytro Kuleba și Ministrul Apărării al Ucrainei Andrii Taran au efectuat o vizită la București. A fost semnat un acord de cooperare tehnică și militară. S-a pus începutul discutării inițiativelor comune în domeniul energetic (în acest scop a fost format un grup special de lucru compus din experți ai ambelor state), de asemenea în cadrul a câtorva comisii bilaterale au fost discutate textele protocoalelor care se prevede să fie semnate. A fost deschis un punct de trecere româno-ucrainean la Isaccea. Se desfășoară o comunicație strategică în probleme privind dezvoltarea ajutorului strategic și umanitar în contextul pandemiei COVID-19. Toate aceste aspecte demonstrează încă o dată că, în pofida a tot felul de provocări, potențialul dialogului bilateral merită să fie studiat pentru atingerea scopurilor comune și în folosul cetățenilor ambelor state.

Ambele țări își exprimă îngrijorarea de concurența crescândă între actorii globali și regionali în zonă, militarizarea Mării Negre și acțiunile agresive ale Rusiei. Consolidarea comunităților de experți din ambele țări și lărgirea posibilităților experților de a contribui la dezvoltarea relațiilor dintre Ucraina și România în domeniul parteneriatului strategic reprezintă un scop important și ambițios în această direcție. În acest context Forumul Societății Civile Ucraina–România pentru Dialog și Cooperare continuă să rămână o platformă deschisă pentru experții societății civile, cercurile științifice, jurnaliști, reprezentanți ai României și Ucrainei, precum și ai Republicii Moldova și altor părți interesate. Contribuind la un dialog deschis privind colaborarea, ei au posibilitatea să discute problemele comune, să elaboreze recomandări și soluții pentru perfecționarea și încurajarea cooperării în formate multilaterale. Forumul este de asemenea o sursă de cunoaștere pentru autoritățile române și ucrainene. Interesul crescând față de Forum și diversitatea problemelor luate în dezbateri vădesc interesul reciproc atât față de relațiile bilaterale, cât și față de Forumul propriu-zis.

Aprofundarea subiectelor definite ca fiind actuale atât în cadrul Forumului societății civile, cât și la întâlnirile trilaterale ale experților a avut ca scop studierea mai multor posibilități și soluții care mai înainte nu au fost date publicității largi din cauza sensibilității lor sau scopurilor prea ambițioase. Actuala stare de lucruri oferă posibilitatea unei analize mai profunde a conducerii pe care fiecare dintre parteneri – România și Ucraina – ar putea să și-o asume în unele proiecte pentru a le face să devină subiecte sigure și importante în sistemul relațiilor internaționale.

În investigațiile pe care le propunem vor fi prezentate cele mai importante evenimente, procese și soluții politice ale anului 2020, care au influențat dialogul bilateral între România și Ucraina. Totodată, această investigație va cuprinde o succintă analiză a recomandărilor propuse de experții români și ucraineni în anul 2019. Această abordare retrospectivă și totodată critică va contribui la o mai bună monitorizare a rezultatelor preconizate, de asemenea, va oglindi prioritățile de viitor ale dialogului bilateral al celor două țări.

Părerile autorilor nu reflectă neapărat opiniile Grupului de cercetări strategice și de securitate, Consiliului de politică externă „Prisma ucraineană” și ale Experților pentru securitate și afaceri globale. Mai mult, în unele cazuri autorii se concentrează asupra diferitelor priorități și apreciază relațiile bilaterale sub diferite aspecte. Într-o anumită măsură, aceasta este un pas înapoi și nu corespunde obiectivelor căutării comune a unor oportunități suplimentare de consolidare a parteneriatului strategic dintre Ucraina și Români. O atare abordare este justificată, deoarece dă posibilitatea unei înțelegeri mai bune a pozițiilor principalelor părți interesate, iar realizarea unei astfel de înțelegeri reprezintă unul dintre scopurile-cheie ale proiectului și una dintre cele mai importante sarcini ale societății civile din ambele țări.

CAPITOLUL 1.

Analiza situației politice interne din UCRAINA și influența ei asupra dezvoltării relațiilor bilaterale

Yaroslav MATIYCHYK (Kyiv, UCRAINA)

Situația politică internă din Ucraina este relativ stabilă. În ultimii doi ani în țară au avut loc alegeri prezidențiale și parlamentare (2019), iar în 2020 alegeri locale. Alegerile s-au desfășurat în corespundere cu normele democratice internaționale și s-au bucurat de aprecieri pozitive din partea OSCE, CE și UE. Totuși, în rezultatul lor societatea n-a rămas mai satisfăcută (comparativ cu perioada precedentă) de politica guvernului sau politica reformelor; gradul de încordare socială se menține la același nivel relativ mediu; lumea este nemulțumită de excesul de populism, de caracterul măsurilor de combatere a epidemiei SARS Cov-19, precum și de restricțiile din această cauză impuse businessului. Totodată, creșterea frământărilor și dezamăgirilor sociale este nesemnificativă. Conform unui sondaj întreprins de Fondul „Inițiative democratice”, deși în noiembrie 2020 majoritatea covârșitoare a cetățenilor ucraineni (77,5%) apreciau negativ actuala situație politică din Ucraina, doar 28% din respondenți admiteau că în comunitățile lor pot izbucni proteste serioase și numai 2,5% din persoanele anchetate s-au declarat gata să participe la acțiuni radicale.¹

Asupra situației din Ucraina influențează semnificativ o serie de factori atât pozitivi, cât și negativi:

— **războiul hibrid cu Rusia.** În timpul de față Rusia își menține pozițiile pe teritoriile suverane ocupate ale Ucrainei, măsurile suplimentare privind intensificarea regimului de încetare a focului, adoptate la 22 iulie 2020, se află în pericol din cauza încălcării lor sistematice de către formațiunile armate (trupelor de ocupație) ale Rusiei, inclusiv cu aplicarea armamentului interzis prin acordurile de la Minsk. Aceasta necesită înfăptuirea unor măsuri de apărare și contraspionaj împotriva agresiunii rusești atât în interiorul țării, cât și pe arena internațională (este semnificativ faptul că din anul 2014 încoace Adunarea Generală a ONU a adoptat deja nouă rezoluții în care este sprijinită integritatea teritorială a Ucrainei și condamnată ocuparea temporară de către Rusia a teritoriilor ucrainene). În acest context mai pot fi amintite cele peste zece rezoluții ale APCE² și o serie de sancțiuni ale Uniunii Europene, SUA, Marii Britanii și Canadei, precum și altor state partenere ale Ucrainei. Concomitent Kievul depune eforturi susținute pentru intensificarea consolidării și mobilizării sociale. Sarcina principală este întărirea rezistenței și capacității de apărare a statului. După cum se menționează în Strategia securității naționale a Ucrainei (din anul 2020), ea se bazează pe trei principii fundamentale: reținerea – dezvoltarea potențialului de apărare și de securitate care să facă imposibilă orice agresiune armată împotriva Ucrainei; rezistența – capacitatea societății și a statului de a se adapta rapid la schimbările mediului de securitate și de a menține starea de funcționare durabilă, în special pe calea minimizării vulnerabilităților externe și interne; colaborarea – dezvoltarea relațiilor strategice cu principalii parteneri străini, în primul rând cu Uniunea Europeană și NATO și cu membrii lor, cu Statele Unite ale Americii, cooperarea pragmatică cu alte state și organizații internaționale pe baza apărării intereselor naționale ale Ucrainei.³ Nu-și pierde actualitatea nici procesul de negocieri cu Moscova privind deocuparea teritoriilor. Ce-i drept, activitatea Grupului de contact trilateral (Grupului de la Minsk) este blocată de către Moscova din diferite motive și partea rusă refuză să finalizeze chiar și hotărârile coordonate la nivel de experți.⁴ Pe tot parcursul anului 2020 Federația Rusă a declarat cu insistență că nu există teme pentru un nou summit în formatul Normandia. În acest context partea ucraineană în persoana vicepremierului pentru reintegrarea teritoriilor ocupate temporar Oleksii

¹ Ukrinform, Дух, що тіло рве до бою: революційні настрої українців на тлі протестів у Білорусі та РФ, 4 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3181958-duh-so-tilo-rve-do-bou-revolucijni-nastroi-ukrainciv-na-tli-protestiv-u-bilorusi-ta-rf.html>

² Permanent Mission of Ukraine to the Council of Europe, Україна і Парламентська асамблея Ради Європи, 16 April 2020, <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-v-parye>

³ Official Website of the President of Ukraine, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 <https://www.President.gov.ua/documents/3922020-35037>

⁴ Radio Svoboda, Підсумки дебатів у Генеральній асамблеї ООН щодо окупованих Росією територій України, 24 February 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/pidsumky-debaty-genasambleya-onn-agresiya-rosiya/31119583.html>

Reznikov insistă asupra faptului că necesitatea modernizării acordurilor de la Minsk este evidentă. Kievul de asemenea dorește să câștige un suport internațional suplimentar în războiul hibrid cu Rusia prin crearea „Platformei Crimeea” – un format consultativ și de coordonare nou (platformă de negocieri), inițiat de Ucraina cu scopul de a spori eficiența reacției internaționale la ocuparea PAC (Republicii Autonome Crimeea), a căuta răspunsuri la noile provocări de securitate, a intensifica presiunile internaționale asupra Rusiei, a preveni cazurile de încălcare a drepturilor omului și a apăra victimele regimului de ocupație, precum și pentru atingerea scopului principal – deocuparea peninsulei Crimeea. Summit-ul „Platformei Crimeea”, la care se prevede să participe lideri ai statelor străine, este planificat pentru a doua jumătate a anului 2021. Această inițiativă ucraineană s-a bucurat de o susținere fermă din partea unui grup de parteneri ai Ucrainei în frunte cu SUA, adresându-se și altor țări cu apelul de a-și uni eforturile pentru a da o ripostă energică agresiunii ruse.⁵ Și Parlamentul Europei a susținut crearea „Platformei Crimeii” și i-a chemat pe demnitarii Uniunii Europene și statele membre ale UE să-i acorde acestei inițiative tot sprijinul necesar.⁶

— **schimbarea guvernului, promovarea politicii reformelor, politica de combatere a corupției.** La începutul anului 2020 în Ucraina a fost schimbat guvernul: cabinetul condus de premierul Oleksii Honcharuk a fost demis și în locul lui a fost numit un nou guvern în frunte cu Denis Shmygal. Cauza demiterii guvernului condus de Honcharuk a devenit nemulțumirea președintelui și parlamentului de activitatea privind realizarea priorităților politice, anunțate anterior, și controversele din rândul partidului preșidențial „Servitorul poporului”. Candidatura lui Denis Shmygal pentru postul de șef al guvernului a fost înaintată de Președintele Volodymyr Zelensky. În raportul său D. Shmygal a declarat: „Prioritatea noastră rămâne tot ceea ce a proclamat președintele în ziua de 29 august 2019 în timpul numirii guvernului anterior, dar nu a fost dus la bun sfârșit”. Șeful noului guvern a specificat următoarele provocări primordiale: neadmiterea crizei economice; necesitatea corectării bugetului de stat pe anul 2020; lichidarea datoriilor față de minerii ucraineni; pericolul coronavirusului – trebuie elaborat un sistem complex de combatere a virusului și sporire a nivelului de informare a ucrainenilor; intensificarea politicii economice în scopul dezvoltării industriei și sectorului agrar; continuarea reformei de descentralizare; marele șantier; credite accesibile pentru businessul mic și mijlociu, credite ipotecare pentru populație, digitalizarea și popularizarea dezvoltării economice a țării, oprirea războiului din Donbas și întoarcerea Crimeii.⁷ În unele sectoare noul guvern a reușit să avanseze, însă printre problemele serioase continuă să rămână combaterea corupției și învingerea oligarhiei, îmbunătățirea managementului companiilor (monopolurilor) de stat, organizarea activității noilor organe de administrare publică locală (în cadrul reformei descentralizării), îndeplinirea eficientă a părții de venituri a bugetului de stat, susținerea dezvoltării businessului mic și mijlociu și, în cele din urmă, răspândirea și tratamentul virusului SARS Cov-19. Majoritatea acestor probleme au aspecte sociale și sunt sensibile politic atât în interiorul țării, cât și peste hotarele ei. Aceste probleme nu țin numai de competența guvernului ucrainean, ele într-o anumită măsură se află pe ordinea de zi a activității președintelui și parlamentului Ucrainei. În special, o problemă generală de stat este și funcționarea sistemului judecătoresc, organelor de combatere a corupției și de contracarare a activităților subversive. Un punct destul de vulnerabil în sistemul conducerii de stat este politica de cadre și activitatea cadrelor. Pentru rezolvarea tuturor acestor probleme Ucraina face eforturi susținute, dar lipsește voința politică și experiența, de aceea anume în aceste domenii Kievul solicită și găsește un larg și important sprijin internațional. În particular, în cadrul recentei reuniuni a Consiliului Asociației Ucraina – UE, Unirea Europeană a salutat eforturile Ucrainei în domeniul reformelor. Participanții au fost de acord că Ucraina trebuie să-și activeze eforturile pentru întărirea supremației dreptului și asigurarea independentă și eficientă a institutelor anticorupție pentru a-și asigura o încredere și susținere mai largă din partea societății în lupta contra corupției. Ei au confirmat că o reformă justițiară atotcuprinzătoare continuă să fie de o necesitate vitală. Este semnificativ și faptul că

⁵ Ukrinform, США закликали країни ООН приєднатися до Кримської платформи, 11 February 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3189110-ssa-zaklikali-kraini-oon-priednatisa-do-krimskoi-platforni.html>

⁶ European Parliament, Texts adopted - EU Association Agreement with Ukraine, 11 February 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html

⁷ Hromadske, Відставка уряду Гончарука і призначення уряду Шмигала (НАЖИВО), 7 May 2020, <https://hromadske.ua/posts/perestanovki-u-kabimini-pozachergove-zasidannya-radi>

Consiliul Asociației a fost de acord cu importanța continuării reformelor în sectorul energetic. Consiliul a salutat crearea Fondului de eficiență energetică și a subliniat oportunitatea garantării cotizațiilor necesare din bugetul de stat al Ucrainei pentru completarea acestui Fond. Ambele părți au convenit asupra importanței de a continua cooperarea pentru integrarea piețelor energetice și sistemelor energetice ale Ucrainei în piața energetică a UE.

— **Pandemia SARS Cov-2.** La data de 25 februarie 2021 în Ucraina erau înregistrate 1.325.841 persoane diagnosticate cu Covid-19. Din numărul total de persoane infectate cu virus 1.159.311 s-au tratat, altele 25.596 au decedat.⁸ Lupta împotriva răspândirii pandemiei s-a manifestat în aplicarea unor măsuri de carantină (restrictive), închiderea frontierelor, reducerea comunicațiilor aeriene, a comerțului interior și exterior, tranzacțiilor de vânzare-cumpărare, închiderea mai multor piețe (inclusiv a unui mare număr de unități de prestări servicii), reducerea veniturilor populației și falimentarea, lock down-uri, autoizolarea, munca și învățământul on-line etc. În prezent guvernul este criticat atât pentru măsurile de carantină exagerate sau nejustificate, cât și pentru organizarea necorespunzătoare și lipsa de echipamente și mijloace, pentru folosirea în alte scopuri a sumelor din fondul special de stat, iar în ultimul timp – și pentru întârzierile în achiziționarea vaccinului și organizarea vaccinării propriu-zise. Conștientizând faptul că Ucraina nu-și poate permite un nou lock dawn și că vaccinarea poate „salva economia și populația”, în prezent guvernul întreprinde pași energici pentru a recupera timpul și posibilitățile ratate. În caz contrar demiterea guvernului devine inevitabilă, iar Ucraina se va pomeni într-o situație umanitară, economică și politică grea.

— **stoparea recesiunii economice și încordarea socială.** Guvernul întreprinde măsuri pentru oprirea declinului economic, însă posibilitățile lui sunt mai mult decât modeste, iar deficitul de timp nu poate fi compensat prin soluții reușite. Economia națională și așa slabă, subminată de războiul cu Rusia, a suferit o lovitură grea din partea pandemiei și necesită ajutor internațional. Acest ajutor ar pune să vină în primul rând din partea FMI, însă negocierile în această privință se află în suspensie, în special din cauza eficienței slabe a luptei cu oligarhia. Criza cauzată de pandemie a provocat mai întâi o reducere substanțială a livrărilor, apoi și o scădere a cererii, deoarece un mare număr de cetățeni ucraineni au rămas fără locuri de muncă sau sunt afectați de scăderea veniturilor. Posibilitatea reducerii ritmului de scădere economică depinde în mare măsură de cooperarea Ucrainei cu FMI. Este adevărat că în prezent această colaborare a intrat în impas. Negocierile recente privind următoarea tranșă din programul general de finanțare în sumă de \$5 miliarde au suferit eșec. FMI condiționează primirea banilor de necesitatea modificării legislației bancare a Ucrainei, care să asigure independența regulatorului, eficiența reformei anticorupție⁹. Totodată, în septembrie 2020 agenția internațională Fitch Ratings a confirmat ratingul de default al emitentului Ucrainei în valută străină la gradul „B” cu prognoză stabilă¹⁰.

Războiul hibrid ucraineano-rus și **coincidența pozițiilor Kievului și Bucureștiului asupra pericolelor în regiunea Mării Negre impune aprofundarea cooperării ucraineano-române în domeniul securității.** La 5 septembrie 2020, în timpul vizitei sale în România, Ministrul Apărării al Ucrainei A. Taran împreună cu omologul său, Ministrul Apărării Naționale al României N. Ciucă, au semnat Acordul dintre Cabinetul de Miniștri al Ucrainei și Guvernul României privind cooperarea în domeniul tehnic și militar. Acordul interguvernamental stabilește baza juridică a colaborării tehnico-militare între cele două țări, simplifică procedura achizițiilor de stat în domeniul respectiv, de asemenea permite extinderea parteneriatului între Ucraina și România în scopul întăririi securității în regiunea Mării Negre.¹¹

⁸ Ministry of Health of Ukraine, Коронавірус в Україні, <https://covid19.gov.ua/>

⁹ Bloomberg, IMF Ends Ukraine Loan Review With No Deal on Next Tranche, 13 February 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-13/imf-ends-ukraine-loan-review-with-no-deal-on-next-tranche>

¹⁰ Fitch Ratings, Fitch Affirms Ukraine at 'B'; Outlook Stable, 4 September 2020, <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-ukraine-at-b-outlook-stable-04-09-2020>

¹¹ Ukrinform, Україна й Румунія підписали угоду про військово-технічне співробітництво, 5 September 2020, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3094057-ukraina-j-rumunia-pidpisali-ugodu-pro-vijskovotekhnichne-spirobitnictvo.html>

Semnarea documentelor interguvernamentale este însoțită de realizarea unei colaborări practice în domeniul securității atât în cadrul exercițiilor sub umbrela blocului NATO, cât și la nivelul relațiilor bilaterale. O direcție evidentă în acest context a devenit în ultimii ani cooperarea forțelor militare navale: între forțele navale române și forțele navale ale Ministerului Apărării al Ucrainei colaborarea are loc pe linia participării marinarilor militari români și ucraineni la exercițiile comune pe mare, precum și în domeniul instruirii maritime militare prin extinderea relațiilor de parteneriat între instituțiile de învățământ. Afară de aceasta, merită să fie menționate și exercițiile sistematice „Riverine” pe Dunăre. Sarcina principală a acestor exerciții este coordonarea activităților comune ale unităților Pazei de Coastă din cadrul Serviciului Frontierei de Stat al Ucrainei și Poliției de Frontieră a României. În anul 2020, în cadrul exercițiilor „Riverine-2020”, au fost îndeplinite misiuni de dragare a unor sectoare din bazinul Dunării și exerciții de apărare antiaeriană cu respingerea unui atac aerian al inamicului în condiții specifice de navigație fluvială.¹²

La 17 noiembrie 2020 Ministrul de Externe al Ucrainei Dmytro Kuleba a participat la conferința on-line a Forumului de securitate de la Varșovia *Road to Warsaw Security Forum*. În cadrul platformei comune cu ministrul de externe al României, D. Kuleba a mai declarat despre necesitatea „considerării Mării Negre ca un spațiu al răspunderii noastre comune. Indiferent de lungimea litoralului, capacitățile forțelor navale sau volumul comerțului”..¹³ Ministrul a mai menționat că participarea Ucrainei la formatul celor nouă de la București (B9) într-un cadru acceptabil pentru toate părțile ar putea contribui la o dezvoltare suplimentară a regiunii Europei Centrale și la întărirea securității în regiunea Mării Negre. Amintim că acest format (la care participă statele baltice, grupul celor patru de la Vișegrad, precum și România și Bulgaria), a fost inițiat de către Polonia și România – state expuse nemijlocit pericolului din partea Rusiei (pentru Polonia pericolul vine din regiunea Kaliningrad a FR, iar pentru România – din Crimeea ocupată de Rusia și de la militarizarea bazinului Mării Negre), care se străduiesc să întărească atmosfera de securitate în regiune atât pe calea cooperării regionale, cât și datorită atragerii la cauza securității în regiune a actorilor globali, în primul rând a Statelor Unite ale Americii. Evident, Ucraina speră la stabilirea unor relații cu această platformă, mai ales dacă luăm în considerație faptul că în toate declarațiile comune ale grupului B9 este amintită Ucraina, punându-se accentul pe integritatea și inviolabilitatea frontierelor ei.¹⁴

În ceea ce privește **realizarea reformelor, în special a reformei sectorului energetic** și intensificarea cooperării în domeniul energiei, Ucraina de asemenea contează pe România. În timpul vizitei sale la București din 7-8 septembrie 2020, Ministrul de Externe al Ucrainei D. Kuleba a purtat negocieri cu premierul L. Orban, părțile convenind asupra creării unui grup de lucru privind dezvoltarea cooperării în domeniul energiei.¹⁵ La 4 februarie 2021, în timpul convorbirii telefonice a Premierului Ucrainei D. Shmygal și Premierului României F. Cițu, iarăși a fost amintit potențialul dezvoltării cooperării în ramura energetică. Una din prioritățile sectorului energetic ucrainean este în acest context sincronizarea tehnică totală cu sistemul energetic al Uniunii Europene.¹⁶

Chestiunea cooperării energetice a fost abordată și în cadrul formatului trilateral Ucraina-România-Moldova. În timpul vizitei la Kiev a Președintelui Republicii Moldova M. Sandu din 12 ianuarie 2021 chestiunea a fost abordată la întrevvedere cu Președintele V. Zelensky. În rezultatul tratativelor părțile au constatat necesitatea continuării colaborării în sectorul energetic în scopul întăririi securității energetice în regiune și au menționat importanța sporirii siguranței și diversificării

¹² Ministry of Defence of Ukraine, В акваторії Дунаю розпочалось двостороннє українсько-румунське навчання Riverine-2020, 8 September 2020, <https://www.mil.gov.ua/news/2020/09/08/v-akvatorii-dunayu-rozpochalos-dvostoronne-ukrainsko-rumunske-navchannya-riverine-2020/>

¹³ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Єдина альтернатива наданню Україні Плану дій щодо членства — це членство України в НАТО, 17 November 2020, <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-yedina-alternativa-nadannyu-ukrayini-planu-diy-shchodo-chlenstva-ce-chlenstvo-ukrayini-v-nato>

¹⁴ Foreign Policy Council “Ukrainian Prism”, Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО?, July 2019, <http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/06/%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>

¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів, 9 September 2020, <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proektiv>

¹⁶ Communications Department of the Secretariat of the CMU, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

livrărilor de energie electrică și agent energetic, precum și asigurarea unei transparențe mai mari în sectorul energetic. Totodată, a fost subliniată și necesitatea sporirii cantităților de depozitare a gazelor naturale ale părții moldovenești în depozitele ucrainene, realizării proiectului de tranzitare a gazului european pe teritoriul Moldovei către Ucraina, restabilirii livrărilor de energie electrică către Moldova și tranzitului de energie electrică din Ucraina în România pe teritoriul Moldovei.¹⁷ Ce-i drept, având în vedere prezența considerabilă a Rusiei pe piața energetică a Moldovei, în prezent probabilitatea realizării acestor inițiative într-o perspectivă de scurtă durată este mică. Pe lângă toate, încă în decembrie 2019 Societatea „Operatorul STG al Ucrainei” (OSTGU) și Societatea Română „Transgaz” au semnat un acord tehnic între operatori (interconnection agreement) privind conlucrarea după regulamentul european de la data de 1 ianuarie 2020. Acordul semnat prevede cooperarea doar într-un singur punct al conexiunii. OSTGU este gata să semneze încă patru acorduri, însă procesul este frânat din cauză că România încă n-a reușit să-și revadă normele proprii, care limitează exportul în țările nemembre ale UE.¹⁸ Totodată, având în vedere planurile României privind sporirea extracțiilor interne de gaze naturale, în special din zăcămintele aflate în Marea Neagră, în viitor ea poate juca un rol mai mare în comerțul regional cu resurse de energie și diversificarea livrărilor către Ucraina.

Inspira optimism **cooperarea în domeniul combaterii corupției.** Încă în anul 2017 Biroul Național Anticorupție al Ucrainei și Direcția Națională Anticorupție (DNA) a României au semnat un Memorandum privind intensificarea colaborării în domeniul descoperirii și cercetării infracțiunilor legate de corupție. În 2018 a fost semnat Protocolul între Administrația Serviciului Frontierei de Stat al Ucrainei și Direcția Națională Anticorupție din cadrul Ministerului Afacerilor Interne al României privind cooperarea în domeniul prevenirii și contracarării cazurilor de corupție. Însă dezvoltarea dinamică a cooperării este frânată din cauza problemelor politice legate de organele anticorupție în Ucraina. Aceasta împiedică nu numai cooperarea cu România, ci și a devenit obiect al criticii Ucrainei din partea Uniunii Europene și, după cum s-a menționat deja, complică desfășurarea colaborării cu FMI. În particular, în timpul summit-ului Ucraina-UE din octombrie 2020, Președintele Consiliului UE Charles Michel, referindu-se la neajunsurile reformei anticorupție în Ucraina, a accentuat faptul că activitatea organelor anticorupție trebuie să se bazeze pe principiul independenței, deoarece aceasta garantează eficiența combaterii corupției; pentru a obține rezultate concrete și efecte juridice, el a precizat că este vorba despre hotărârea Curții Constituționale a Ucrainei, care a recunoscut ca fiind necorespunzătoare Legii Fundamentale numirea lui Artem Sytnik ca director al BNAU și normelor legislației conform căreia s-a făcut această numire.¹⁹

În contextul pandemiei SARS Cov-2 merită atenție faptul că încă în iulie 2020 partea română a adoptat o hotărâre privind acordarea unui ajutor umanitar de 2 miliarde USD sub formă de medicamente, mijloace de dezinfectare și de protecție individuală (însă până la finele anului 2020 hotărârea n-a fost îndeplinită din motive tehnice).

România de asemenea se numără printre statele UE care au sprijinit necesitatea dezvoltării mecanismului Comisiei Europene privind accesul țărilor membre ale Parteneriatului de Est la vaccinul împotriva SARS Covid-19²⁰, ceea ce are o mare importanță pentru Ucraina.

În contextul necesității stopării declinului economic, al problemelor economice și sociale complexe merită atenție nivelul cooperării economice dintre Ucraina și România. În momentul de față

¹⁷ Ukrinform, Зеленський та Санду зробили спільну заяву, 12 January 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3169456-zelenskij-ta-sandu-zrobili-spilnu-zaavu.html>

¹⁸ UA Transmission System Operator, Переосмислення ролі Трансбалканського трубопроводу, 26 October 2020, <https://tsoua.com/news/pereosmyslennya-rol-i-transbalkanskogo-truboprovodu/>

¹⁹ Deutsche Welle, Мішель нагадав Зеленському про принципи боротьби з корупцією в ЄС, 6 October 2020, <https://www.dw.com/uk/mishel-nahadav-zelenskomu-pro-pryntsy-py-borotby-z-koruptsiieiu-v-yes/a-55180815>

²⁰ Cabinet of Ministers of Ukraine, Прем'єр-міністр України провів телефонну розмову з очільником Уряду Румунії, 4 February 2021, <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-ochilnikom-uryadu-rumuniyi>

dinamica pozitivă a dialogului ucraineano-român în domeniul securității și combaterii pandemiei, precum și inițiativele în domeniul energiei nu se află la un nivel înalt în sfera economică. În cei 13 ani de existență oficială Comisia specială de colaborare economică, industrială, științifică și tehnică s-a întrunit de două ori. Acordurile fundamentale privind extinderea colaborării între instituțiile bancare, dezvoltarea infrastructurii afacerilor și a serviciilor speciale, încheiate în timpul ultimei ședințe a Comisiei din anul 2017, nu și-au găsit întruchiparea lor practică. 75% din volumul producției exportate în România o reprezintă materia primă și mărfurile cu un grad de tehnologizare scăzut, în timp ce 60% din mărfurile care circulă în direcția opusă sunt produse care produc un grad de tehnologizare mijlociu și înalt.

N-a fost folosit până la capăt nici **potențialul cooperării transfrontaliere**, deși părțile menționează importanța lui. Despre aceasta s-a vorbit și în timpul convorbirii telefonice din 4 februarie 2021 între D. Shmygal și F. Cîțu. În legătură cu aceasta trebuie subliniat și faptul că nu este folosit în măsură deplină potențialul cooperării transfrontaliere în regiunea Ivano-Frankivsk. Aceasta e unica regiune de frontieră a Ucrainei care nu are nici un punct de trecere a frontierei de stat. Propunerea privind amenajarea unui astfel de obiectiv este discutată timp de aproape 20 de ani. Încă în 2008 între Administrația Regională de Stat Ivano-Frankivsk și Consiliul Județean Maramureș (România) a fost semnat un acord de colaborare. În anul 2010 a fost semnat un protocol de anexe la Acord, în care era vorba despre deschiderea punctului internațional de trecere a frontierei de stat ucraineano-române Shebene – Poienile de sub Munte. Argumentarea tehnico-științifică a fost elaborată de ARS Ivano-Frankivsk în anul 2011. Cheltuielile pentru construcția și amenajarea punctului de trecere erau evaluate la circa 4,5 milioane de euro, încă aproape 70 de milioane de euro erau necesare pentru amenajarea drumului de la localitatea Iltse.²¹ La finele anului 2019 deputații Consiliului regional Ivano-Frankivsk au adoptat o adresare către Președintele V. Zelensky, Cabinetul de Miniștri și Rada Supremă a Ucrainei privind necesitatea deschiderii unui punct de trecere la frontiera ucraineano-română.²² Construcția drumului este prevăzută în Programul de stat de dezvoltare a regiunii Carpaților ucraineni pe anii 2020-2022, dar proiectul n-a fost realizat nici până astăzi.

Apreciind influența situației politice interne din Ucraina asupra relațiilor bilaterale dintre Kiev și București, se poate constata că ea este favorabilă. Dinamica relațiilor bilaterale este independentă. Sarcina de viitor constă în a le menține la același nivel și a căuta în mod activ alte teme/chestțiuni actuale și de perspectivă pentru intensificarea de mai departe a cooperării. Se înregistrează o creștere a dinamicii, îmbogățirea relațiilor cu conținuturi noi, apariția unor noi direcții de colaborare. Dar, ca și mai înainte, părții ucrainene îi lipsește caracterul sistematic, ca, de altfel, – deși într-o măsură mai mică, – și părții române. În ansamblu se creează impresia că dinamica relațiilor cu România se găsește la cel mai înalt nivel în domeniile prioritare în prezent pentru Kiev. Bucureștiul sprijină suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei, ocupă o poziție similară cu cea a Ucrainei privind pericolele care apar în regiunea Mării Negre, este solidar cu Kievul în aprecierea riscurilor pe care le actualizează politica Federației Ruse. În acest context s-a întărit substanțial încrederea reciprocă în domeniile militar și de securitate. Capătă un caracter sistematic exercițiile militare comune și participarea la exercițiile sub umbrela Blocului NATO.

România manifestă înțelegere și față de condițiile de criză în care Ucraina încearcă să minimizeze efectele pandemiei Covid-19. Guvernul român este gata să acorde ajutor Ucrainei la nivel bilateral și să sprijine inițiativele UE privind ajutorul din partea statelor vecine membre ale UE.

²¹ State Fiscal Service of Ukraine, Розбудова кордону з країнами ЄС та міжнародні інфраструктурні проекти, 2019, <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%83%20%D0%B7%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%84%D0%A1.pptx>

²² Ivano-Frankivsk Regional Council, Про звернення обласної ради щодо необхідності відкриття пункту пропуску на українсько-румунському кордоні, 13 December 2019, <https://orada.if.ua/decision/1274-33/>

S-a activizat cooperarea la nivelul sectorului energetic, deși pentru a obține un progres substanțial sunt necesari pași suplimentari atât în Ucraina, cât și în România. La fel, un nivel de pregătire mai înalt pentru cooperarea în sectorul energetic ar trebui să manifeste Republica Moldova.

În ceea ce privește asemenea domenii, cum este colaborarea în lupta pentru combaterea corupției, procesul este frânat din cauza lipsei unui progres în desfășurarea reformelor corespunzătoare în Ucraina. Nu este folosit în măsură deplină nici potențialul cooperării economice și transfrontaliere. O serie de probleme în aceste domenii au căpătat un caracter cronic și își așteaptă zeci de ani rezolvarea.

CAPITOLUL 2.

Analiza situației politice interne din ROMÂNIA și influența ei asupra dezvoltării relațiilor bilaterale

Cătălin–Gabriel DONE (București, ROMÂNIA)

Dialogul trilateral dintre România, Ucraina și Republica Moldova a reprezentat o provocare la adresa autorităților naționale, mai ales că în ultima perioadă România a preferat să adopte o poziție mult mai reținută față de relațiile bilaterale sau multilaterale regionale.

Agenda bilaterală dintre România și Ucraina reunește subiecte de maximum interes pentru cele două state, în marja celei de-a 74-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Președintele României reafirmând susținerea parcursului european al Ucrainei, precum și sprijinul constant pentru redobândirea integrității și suveranității teritoriale²³.

Având în vedere că cele două state împart cea mai lungă frontieră a Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, dialogul constant și susținut este vital pentru cooperarea regională, precum și pentru stabilitatea economică, politică și de securitate. În acest sens, trebuie remarcat faptul că, atât partea română, cât și cea ucraineană, au căutat să relanseze cooperarea mai strânsă, în timp ce găsirea unor soluții comune pentru temele sensibile ale relațiilor bilaterale a devenit prioritară.

Elita politică de la București a început să privească Ucraina ca pe un partener pragmatic, capabil să-și consolideze poziția față de anumite tematici cheie în regiune. Încă din 1991, partea română a arătat o deschidere, de asemenea reținută, față de cooperarea bilaterală, evitând în același timp abordările naționaliste privind reîncorporarea teritorială a regiunilor pierdute în urma Pactului Ribbentrop-Molotov²⁴. Evenimentele din Estul Ucrainei, precum și încercarea de aprofundare a parteneriatului cu Uniunea Europeană obligă Kievul să păstreze un climat politic cordial cu autoritățile române, obiectivele comune de securitate și dezvoltare economică fiind liantul dintre cele două state.

Atât structura bilaterală a relațiilor regionale, cât și cea multilaterală (incluzând aici și Republica Moldova) se bazează, în general, pe trei paliere elementare:

- a) condițiile economice;
- b) interesele de securitate;
- c) know-how-ul și socializarea elitelor politico-sociale.

Cele trei ramuri de analiză ale relațiilor regionale sunt extrem de importante, deoarece o evoluție paralelă sau independentă a acestora influențează categoric cooperarea dintre state.

Este recunoscut deja că statele în tranziție, în special cele din sud-estul Europei (fostele state comuniste), precum și cele din Comunitatea Statelor Independente, se confruntă cu anumite crize sistemice, fie de ordin politic și social, fie de ordin economic, ceea ce „*subminează capacitatea acestora de a face față provocărilor*”²⁵. În acest caz, structura relațiilor bilaterale și multilaterale suferă mutații continue, focalizarea explicită asupra intereselor realizându-se ca rezultat al convergenței agendelor politice naționale.

Caracterul extrem de sensibil al relației România – Ucraina trebuie analizat din perspectiva teoriei reducționiste, a unităților din cadrul sistemului internațional, interacțiunea dintre cele două state evidențiind atributele fiecăruia, precum și rezultatele dialogului și ale cooperării.

Relații politice și dialog strategic

²³Președinția României, „Întrevederea bilaterală a Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, cu Președintele Ucrainei, domnul Volodîmîr Zelenski, în marja segmentului de nivel înalt a celei de-a 74-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite”, 2019, <https://www.presidency.ro/ro/media/politica-externa/intrevedere-bilateral-a-cu-presedintele-ucrainei-domnul-volodimir-zelenski>.

²⁴Anatolii Kruglashov, „Troublesome neighborhood: Romania and Ukraine relationship”, *Nova Ukraina*, nr. 11 (2011): 114–24.

²⁵The United Nations Economic Commission for Europe, „The Role of Economic Dimension in Conflict Prevention”, 2001, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/osce/villars1/final_report.pdf.

Procesul de democratizare al spațiului post-comunist și post-sovietic a permis României și Ucrainei să își dezvolte un sistem bilateral al dialogului politic, precum și al cooperării strategice în varii domenii.

Speța cooperării contemporane dintre cele două state este extrem de complexă, abordările valorilor succesive ale *globalismului* bilateral necesitând crearea și consolidarea unor noi canale de comunicare, precum și schimbarea, în parte, a paradigmei de funcționare a sistemului regional, precum și consolidarea unei agende comune între România și Ucraina.

Sistemul politic și instituțional al relației româno-ucrainene are la baza sa democratizarea societății și a sistemului de instituții publice din Ucraina, ca parte a procesului de europenizare. Cum democratizarea unei societăți presupune generarea unor structuri de putere ca rezultat al angrenajului dintre capitalism-democrație-rolul claselor²⁶, România a acordat o atenție sporită procesului de democratizare și de europenizare a Ucrainei²⁷, mai ales că statutul de membru al Uniunii Europene face din România un promotor al demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și al drepturilor omului, așa cum reiese din Tratatul privind Uniunea Europeană²⁸. Accentul pus pe respectarea acestor principii a influențat într-o măsură extrem de mare relațiile bilaterale dintre cele două state, dialogul politic realizându-se în limitele impuse de rolul director al acestora. Aceste principii sunt incluse și în documentele oficiale de politică externă ale României, ele transformându-se în priorități care necesită susținere continuă și alocare de resurse.

Una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă relația româno-ucraineană este determinarea consecințelor deciziilor de natură strategică. Astfel, cooperarea interguvernamentală capătă valențe corporatiste ce îndreaptă relația bilaterală spre atingerea satisfacției reciproce, adică de generare a unor beneficii reciproc avantajoase. În acest sens, solidaritatea reciprocă este extrem de importantă, logica dinamicii dialogului bilateral regăsindu-se în campaniile de advocacy inițiate de cele două părți prin intermediul birocrăției (instituții publice) sau a societății civile. Ulterior, aceste inițiative sunt susținute de mediul de afaceri prin interacțiuni economice și financiare.

Statutul minorităților naționale – o abordare alternativă a dialogului politic

Fundamentul socio-politic al relațiilor bilaterale dintre România și Ucraina a fost reprezentat, de-a lungul timpului, de statutul minorităților etnice (română și ucraineană) din interiorul celor două state, atât Bucureștiul, cât și Kievul acordând o atenție sporită particularităților politice, culturale și socio-profesionale a acestora.

Cum istoric, pe teritoriul Ucrainei se află cea mai mare comunitate de etnici români²⁹, autoritățile române au depus constant eforturi ca statutul minorității românești să se îmbunătățească, etnicii români fiind subiectul mai multor negocieri bilaterale sau chiar teme pentru condiționalități pentru evoluția dialogului politic la cel mai înalt nivel. Mai mult, autoritățile de la București și-au expus de mai multe ori îngrijorarea cu privire la „politica de deznaționalizare” din punct de vedere social și cultural³⁰, mai ales că încă de la independența sa din 1991, Ucraina a ales să împartă vorbitorii de limbă română în *români* și *moldoveni*, în esență tocmai pentru a reduce cât mai mult ponderea minorității în populația națională.

Inițierea și promulgarea proiectului de lege ce restricționează educația în limba maternă a grupurilor etnice din Ucraina a determinat o și mai mare tensionare a dialogului româno-ucrainean, lucru ce a culminat cu anularea vizitei președintelui român la Kiev în toamna anului 2017³¹ și înghețarea dialogului la cel mai înalt nivel. În pofida acestor aspecte, interacțiunea dintre cei doi

²⁶Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, 1. paperback print, The Julian J. Rothbaum Distinguished Lecture Series 4 (Norman: Univ. of Oklahoma Press, 1993).

²⁷Ambasada României în Ucraina, „Relații politice”, f.a., <http://kiev.mae.ro/node/167>.

²⁸Beatrice Andreșan-Grigoriu și Tudorel Ștefan, *Tratatul Uniunii Europene: versiune consolidată : actualizată la data de 19 septembrie 2018*. (București: Editura Hamangiu, 2018).

²⁹Cristian Barna și Dragoș-Mircea Păun, „Romanians from Ukraine - Realpolitik and Identity”, *International Conference RCIC'18*, 2018, 107–10.

³⁰Victor Spinei, ed., *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, *Historica* 12 (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997).

³¹Digi24, „Iohannis își anulează vizita în Ucraina. «E un semnal extrem de puternic»”, 2017, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/iohannis-isi-anuleaza-vizita-in-ucraina-e-un-semnal-extrem-de-puternic-797543>.

parteneri a fost asigurată de mecanismele de dialog bilateral – delegații la nivel de ministere, agenții publice și alte instituții. Experții din ambele țări partenere au contribuit la explicarea și evidențierea aspectelor relevante pentru România și Ucraina.

În acest context, de la adoptarea legii educației de către parlamentul ucrainean și până în prezent, autoritățile române au solicitat părții ucrainene să-și respecte angajamentele luate față de respectarea prevederilor internaționale din domeniul protecției minorităților naționale. Mai mult, fără a se solidariza cu Ungaria, dar depunând eforturi constante pentru ca actul normativ să fie revizuit, România a reiterat importanța respectului reciproc, evidențiind aspecte din legislația internă a României cu privire la consolidarea drepturilor minorităților naționale.

Statutul minorității românești joacă un rol esențial în formularea obiectivelor strategice bilaterale, România fiind extrem de consecventă în abordarea problematicii. Nu de puține ori, comisiile de specialitate ale Parlamentului României ridică problema minorității românești din Ucraina la audierea candidaților pentru funcția de ministru al afacerilor externe, MAE având de fiecare dată poziții ferme și coerente față de această problematică³². În același context, este relevant a evidenția rolul reprezentanților minorității naționale românești din Ucraina. Aceștia au organizat în mod constant intervenții publice³³, în care să reamintească ambelor părți angajamentele asumate și rolul de garanți ai respectării drepturilor minorităților etnice. Aceste ieșiri publice au fost apreciate în mod diferit, atât la Kiev, cât și la București. Dar, niciuna dintre părți nu a putut să omită relevanța lor pentru conturarea agendei bilaterale. Mai mult, situația „minorității române din Ucraina” a fost parte importantă a discursului de politică internă. Pot fi evidențiate aici audierile în comisiile de politică externă în Parlamentul României ale lui Bogdan Aurescu³⁴, unde temele menționate mai sus au fost readuse în atenția opiniei publice. Reprezentanți ai diferitor partide politice apreciază în mod diferit relația cu Ucraina. Totuși, de fiecare dată aspectele abordate fac referințe la drepturile omului și la politica promovată de autoritățile ucrainene în relația cu minoritățile naționale. Discursul politic intern din România este ferm, dar nu poate fi apreciat drept unul radical în raport cu partenerii ucraineni și asta deoarece de fiecare dată poziția Bucureștiului reiese și din percepția asupra riscurilor și provocărilor cu care se confruntă regiunea, nu doar dialogul bilateral.

Partea ucraineană recunoaște importanța redeschiderii unor canale de discuții la nivel înalt, vizita ministrului afacerilor externe al Ucrainei la București fiind un prilej de a sublinia importanța pe care Kievul și Bucureștiul o acordă relațiilor bilaterale³⁵. Astfel, *„vizita șefului diplomației ucrainene are ca obiectiv identificarea de soluții pe termen lung privind unele aspecte relevante de pe agenda bilaterală, cu accent pe drepturile persoanelor aparținând minorității române din Ucraina”*³⁶.

Este extrem de important să înțelegem faptul că dialogul bilateral dintre România și Ucraina depinde, în mare parte, de modul în care autoritățile de la Kiev vor gestiona situația actuală a minorităților naționale, România uzând de statutul său de stat membru al UE în încercarea de a câștiga cât mai mult de pe urma punerii în acțiune a mecanismelor de implementare a agendei comune. În același context, pentru anul 2021 prioritară va deveni analiza unor elemente noi de politică internă, precum apariția unor actori politici noi, care au devenit relevanți odată cu depășirea pragului electoral la alegerile din 06 decembrie 2020³⁷ și a căror agendă și obiective diferă printr-o poziționare mai fermă față de anumite fenomene și procese politice. Astfel, dezbaterile din cadrul comisiilor de politică

³² Agerpres, LIVE UPDATE Parlament: Comisiile continuă audierile miniștrilor propuși în Guvernul Orban, 30 octombrie 2019, <https://www.agerpres.ro/viata-parlamentara/2019/10/30/parlament-comisiile-continua-audierile-ministrilor-propusi-in-guvernul-orban--393818>

³³ BucPress, Românii din Ucraina critică legile care lichidează dreptul la învățământ în limba maternă, 07 februarie 2020, <https://bucpress.eu/politica/romanii-din-ucraina-critica-legile-11310>

³⁴ Privesc.eu România. Audierea domnului Bogdan Aurescu, propus Ministrul Afacerilor Externe, 30 octombrie 2019, https://www.youtube.com/watch?v=SLxiwsVeLrA&fbclid=IwAR1vaMjFwYQ-I59hQfl7MZe5Z7_72qnO5kFZNoTuz_zIJnecAnXhZoVuDdA

³⁵ Ministerul Afacerilor Externe, *Conferință de presă comună Bogdan Aurescu – Dmytro Kuleba*, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=i5hTB3hv5F0>.

³⁶ Ministerul Afacerilor Externe, „Consultări ale ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean Dmytro Kuleba, în marja RADR 2020”, 7 septembrie 2020, <http://www.mae.ro/node/53543>.

³⁷ Mediafax, Rezultate finale alegeri parlamentare 2020. Cinci partide intra in parlament. AUR ias peste 9% din voturi, Pro Romania si PMP nu trec pragul electoral, 09 decembrie 2020, <https://www.mediafax.ro/alegeri-parlamentare-2020/rezultate-finale-alegeri-parlamentare-2020-cinci-partide-intra-in-parlament-aur-ia-pest-9-din-voturi-pro-romania-si-pmp-nu-trec-pragul-electoral-19770461>

externă³⁸ vor fi influențate și de agendele proprii ale partidelor și a beneficiilor pe care le pot atinge prin întreținerea unor subiecte abordate în următorii patru ani.

Securitatea, o tematică esențială a agendei bilaterale

Cele două state își înțeleg pe deplin condiția geostrategică în regiunea extinsă a Mării Negre, motiv pentru care securitatea și limitarea oricăror amenințări reprezintă o parte esențială a dialogului bilateral. După intervenția armată a Federației Ruse în estul Ucrainei și anexarea ilegală a Crimeei, mediul de securitate regional s-a transformat profund, obligând Ucraina să-și reconsidere poziția față de partenerii strategici³⁹.

În mod sintetic, România a înțeles pe deplin faptul că „*acțiunile destabilizatoare din vecinătatea estică generează provocări majore pentru securitatea spațiului euroatlantic*”⁴⁰, motiv pentru care consolidarea agendei bilaterale de securitate este esențială.

Statutul de membru al NATO obligă România să adopte un plan concret de răspuns la nevoile legitime de protecție în fața riscurilor sistemice, Ucraina jucând factorul determinant în construcția strategiilor naționale. Dacă problema minorităților ridică serioase probleme dialogului bilateral, securitatea și apărarea, ca elemente strategice ale României, reușesc să confere coerență relațiilor bilaterale și să ofere urgență acțiunilor comune. Astfel, România reușește să-și ducă la îndeplinire planul național de securitate și apărare, oferind, atât propriilor cetățeni, cât și structurilor euro-atlantice, mecanisme de coordonare și cooperare. Din acest motiv, România are nevoie de o creștere a rezilienței regionale, optimizarea furnizării de asistență, suport, precum și expertiză în domeniul apărării și securității către partenerii din vecinătatea estică contribuie semnificativ la întărirea capacității de răspuns în caz de amenințări, precum și la dezvoltarea unor noi opțiuni de parteneriate strategice. Trebuie menționat faptul că în cadrul cooperării internaționale, România a alocat resurse importante pentru întărirea cooperării în vecinătatea extinsă a Mării Negre, ultimii ani fiind definitorii pentru „*prevenirea și combaterea riscurilor și amenințărilor manifestate transnațional și suprastatal: terorism, spionaj, migrație ilegală, contrabandă, trafic de droguri, evaziune fiscală, spălare de bani, trafic ilegal de armament, amenințări cibernetice etc.*”⁴¹. În acest sens, semnarea acordului de cooperare tehnico-militară din luna septembrie a.c. nu doar că contribuie la implementarea dezideratelor României în planul securității naționale extinse, ci și la consolidarea securității în regiunea Mării Negre⁴². Această poziționare reiese din modalitatea în care România traduce în regiune priorități interne, care se referă la necesitatea de a consolida mecanisme și instrumente care să-i asigure o mai mare coerență în materie de priorități de securitate.

Susținerea dialogului bilateral în domeniul securității reflectă profunzimea abordării relațiilor dintre cele două state, reconfigurarea perspectivelor geostrategice impunând creșterea capacității de gestionare în comun a provocărilor de securitate, precum și susținerea stabilității politice regionale.

Deși perspectivele de viitor ale cooperării strategice dintre România și Ucraina sunt ținute departe de publicul larg, autoritățile de la București își exprimă pe deplin planul de acțiune extinsă în vecinătatea sa, adoptarea noii Strategii Naționale de Apărare subliniază faptul că obiectivul major pentru viitorii patru ani îl reprezintă „*continuarea politicilor de sprijin în relație cu statele din regiunea Balcanilor de Vest și cele din Parteneriatul Estic*”⁴³. În acest sens, România își asumă rolul

³⁸ G4media, Cum și-au împărțit partidele cele 23 de comisii din Senat și cine sunt noii președinți, 22 decembrie 2020, <https://www.g4media.ro/cum-si-au-impartit-partidele-cele-23-de-comisii-din-senat-si-cine-sunt-noii-presedinti.html>

³⁹ Siemon T. Wezeman și Alexandra Kuimova, „Ukraine and Black Sea Security” (SIPRI Paper, 2018), https://sipri.org/sites/default/files/2018-12/bp_1812_black_sea_ukraine_0.pdf.

⁴⁰ Administrația Prezidențială a României, „Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019”, 2015, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.

⁴¹ Serviciul Român de Informații, „5 ani de Intelligence în era informațională, 2011-2015”, 2015, https://www.sri.ro/assets/files/publicatii/5_ani_de_intelligence.pdf.

⁴² Ambasada Ucrainei în România, „Ucraina și România au semnat un acord de cooperare tehnico-militară”, 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ukrayina-ta-rumuniya-pidpisali-mizhuryadovu-ugodu-pro-vijskovo-tehnichne-spirobitnictvo>.

⁴³ Președinția României, „Strategia de Apărare Națională a Țării 2020-2024”, 2020, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.

definitoriu de a sprijini necondiționat parcursul euroatlantic al regiunii, recunoașterea statutului de partener cu oportunități extinse în cadrul NATO pentru Ucraina⁴⁴ deschizând noi canale de negociere bilaterală, dar și noi oportunități de cooperare strategică.

Aceste două orientări progresiste ale comportamentului strategic al României față de vecinătatea estică are ca scop limitarea efectelor acțiunilor politice ale Federației Ruse în arealul de interese strategice naționale. Ucraina reprezintă un pilon de stabilitate și un partener de încredere pentru atingerea acestui scop, atributele definitorii ale relației bilaterale fiind reprezentate de:

- a) evitarea disoluției suveranității statale în vecinătatea estică a României,
- b) consolidarea principiilor democratice în Ucraina și Republica Moldova,
- c) blocarea oricăror încercări de control exclusiv asupra bazinului Mării Negre de către Federația Rusă,
- d) favorizarea implementării deciziilor adoptate în formatul *București 9* cu impact direct asupra relației bilaterale, precum și
- e) consolidarea complementarității dimensiunii securității civile (fie că vorbim de combaterea crimei organizate, a poluării sau de cea a conflictelor interetnice).

În acest punct, trebuie menționat faptul că România depune eforturi majore pentru a asigura interconectarea vecinătății extinse a Mării Negre la sistemul euro-atlantic⁴⁵, politicile de cooperare bilaterale sau multilaterale asigurând o creștere continuă a vectorului economic regional.

Extinderea cadrului bilateral de cooperare româno-ucraineană și promovarea intereselor de securitate comune reprezintă un factor de importanță maximă pentru cele două state, eficientizarea instituțională a cadrului cooperativ contribuind la susținerea contactelor politice. Astfel, deschiderea unui nou punct de trecere a frontierei de stat dintre România și Ucraina la Isaccea accentuează importanța interacțiunilor bilaterale, precum și pe cea a mecanismelor de implementare a acordurilor economico-politice, chiar dacă conform noii strategii de apărare a Ucrainei, România nu capătă statutul de partener strategic⁴⁶.

În aceste condiții stabilitatea și securitatea regională pot fi realizate doar prin continuarea dialogului bilateral, asigurarea politicii de reformare a relațiilor dintre România și Ucraina depinzând extrem de mult de modul în care cele două state se vor percepe – prieteni sau potențiali dușmani. Țintele predilecte ale relațiilor bilaterale trebuie să se concentreze mai mult pe cadrul instituțional-politic, decidenții politici având capacitatea de a defini caracterul dialogului dintre România și Ucraina. Chiar dacă în ultimul timp platformele politice ale partidelor parlamentare din cele două state nu au pus accentul pe dialogul bilateral, trebuie subliniat faptul că agenda publică a acestora a cuprins o serie de măsuri menite să intensifice relațiile dintre UE și vecinătatea estică.

România a subliniat de nenumărate ori necesitatea ca partea ucraineană să-și revizuiască poziția privind drepturile politico-sociale ale minorităților, invocând legislația internațională la care Ucraina este parte. Putem evidenția faptul că cele două state încearcă să influențeze relația bilaterală făcând uz de reprezentanții minorităților naționale aflate pe teritoriile naționale, acțiunile în acest sens fiind în oglindă: când Kievul acordă o atenție sporită Uniunii Ucrainenilor din România⁴⁷ și Bucureștiul răspunde prin mimetism, intensificând contactul cu reprezentantul parlamentar al românilor din Ucraina⁴⁸. Astfel, este clar că cele două comunități etnice joacă un rol esențial în normalizarea și

⁴⁴NATO, „NATO recognises Ukraine as Enhanced Opportunities Partner” (2020, f.a.), https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176327.htm.

⁴⁵Iuliana-Simona Țuțuianu, „Alt studiu de caz pentru post-Westphalia: dezvoltarea securității cooperative în complexul de securitate al Mării Negre”, în *Apusul Westphaliei?: Statul național în sistemul relațiilor internaționale în anii post Război-Rece* (București: Editura Militară, 2011), 189–220.

⁴⁶Președintele Ucrainei, „УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»”, 2020, <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

⁴⁷Uniunea Ucrainenilor din România este o organizație reprezentativ-etnică din România recunoscută în baza Legii 246/2005. Conform Constituției României și a legii electorale, UUR este o organizație asimilată partidelor politice din România.

⁴⁸A se vedea că în urma acordării Ordinul Național „Pentru Merit”, Clasa a III-a, deputatului minorității ucrainene în Parlamentul României de către Președintele Ucrainei, Președintele României a conferit Ordinul „Meritul pentru învățământ” în grad de Cavaler unui profesor de limba și literatura română la o școală din Cernăuți, precum și Ordinul „Meritul pentru învățământ” în grad de Ofițer Școlii cu predare în limba română din satul Opișeni, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți.

chiar îmbunătățirea dialogului bilateral. România și Ucraina trebuie să învețe să-și promoveze interesele comune și să contribuie la sprijinirea transiterii de semnale clare privind structura economică, politică, socială și legislativă a relațiilor regionale, contribuind semnificativ la creșterea gradului de dezvoltare și bunăstare.

România și Ucraina pot oferi cadrul instituțional optim pentru acele acțiuni cu efecte certe și cu un impact major asupra pilonului de securitate regională, relansarea cooperării politice la cel mai înalt nivel fiind vitală pentru relația bilaterală.

CAPITOLUL 3.

Influența situației internaționale asupra relațiilor bilaterale dintre Ucraina și România

3.1. Privire din Kyiv

Yaroslav MATIYCHYK (Kyiv, UCRAINA)

În ultimii ani relațiile dintre Ucraina și România cunosc o dinamică pozitivă, devin apropiate și tot mai constructive; a crescut semnificativ nivelul încrederii dintre cele două părți. Un timp îndelungat relațiile dintre Ucraina și România au purtat un caracter precaut și reticent, determinat de trecutul istoric. O problemă decisivă/de mare importanță a politicii parteneriatului european și cooperării internaționale în regiunea Mării Negre a fost stagnarea relațiilor bilaterale dintre Ucraina și România, ceea ce nu corespundea intereselor strategice ale ambelor state, potențialului lor de cooperare bilaterală și asigurării perspectivelor istorice ale relațiilor de bună vecinătate. Printre cauzele principale ale acestei situații se numără deficitul reciproc de cunoștințe, înțelegerea insuficientă sau chiar închipuirile greșite ale părților despre fondul conceptual, prioritățile și posibilitățile politicii lor externe.

În rezultatul extinderii treptate a dialogului politic și de experți dintre părți (inclusiv la forumurile bilaterale ale experților), dezbaterilor publice într-o atmosferă de încredere asupra problemelor sensibile ale raporturilor reciproce cu posibilitatea atragerii establishment-ului UE la polemicele bilaterale, relațiile s-au ameliorat, au apărut grupuri influente de „adepti ai prieteniei”. Schimbări pozitive esențiale în relațiile ucraineano-române s-au înregistrat pe parcursul anilor 2013-2014, ele au devenit constructive și, pe fondul politicii voluntariste a Rusiei, au căpătat trăsături de parteneriat strategic (la nivelul parteneriatului strategic cu SUA, Germania, Marea Britanie, Polonia, Turcia și alte țări). În ultimii Ucraina și România au început patrularea comună a frontierei de stat ucraineano-române, desfășoară exercițiul comun „Riverine” pe Dunăre, cooperează la desfășurarea exercițiilor NATO „Sea Breeze” și „Sea Shield”.

Pe plan multilateral România continuă să sprijine Ucraina, se manifestă deja în mod tradițional în calitate de coautor al proiectelor inițiate de Ucraina ale rezoluțiilor AG ONU, APCE, AP NATO, OSCE și sprijină hotărârile UE în favoarea Ucrainei în cadrul agresiunii hibride a Rusiei împotriva Ucrainei.

În ultimii ani situația internațională s-a înrăutățit simțitor atât la nivel global, cât și regional. Comportarea agresivă a Rusiei în Estul Europei, dezbaterile transatlantice, intensificarea prezenței Chinei, schimbarea priorităților Uniunii Europene pun probleme de ordin strategic atât în fața Ucrainei, cât și a României. Poziția părții române în acest context are o importanță deosebită din punctul de vedere al calității ei de membru al UE și NATO, caracterului deosebit al relațiilor României cu SUA, priorității pentru București a regiunii Mării Negre.

România împărtășește poziția Ucrainei față de factorul rusesc în regiune. În Strategia națională de apărare a României se menționează că acțiunile Rusiei în Marea Neagră și desconsiderarea dreptului internațional sunt o provocare pentru securitatea României. În acest context România se străduiește să construiască o astfel de arhitectură a securității regionale, care să asigure nu numai interesele de securitate proprii, ci și într-un plan mai larg – să garanteze stabilitatea în regiune. Această poziție corespunde în întregime și viziunii ucrainene. **Ucraina trebuie să ia în considerație poziția părții române atât în contextul relațiilor bilaterale, cât și în contextul politicii sale proprii de securitate și apărare.**

În primul rând, Bucureștiul mizează pe colaborarea aprofundată cu Statele Unite ale Americii, pe care le consideră un actor de securitate principal la nivel global și regional. Această poziție este constantă și nu depinde de figura președintelui SUA sau partidul care deține majoritatea în Congres. În acest context pozițiile României și Ucrainei par a fi asemănătoare. Ce-i drept, nivelul colaborării diferă

(ceea ce se explică prin capacitățile economice diferite ale statelor și războiul hibrid al Rusiei împotriva Ucrainei). În special, România este primul aliat al SUA în NATO care a achiziționat sistemul de rachete HIMARS. Primul lot de echipamente a sosit în România în februarie 2021. Valoarea contractului semnat cu Lockheed Martin în 2018 este de \$1,5 miliarde.⁴⁹ În 2017 România a mai semnat un contract privind achiziționarea a șapte sisteme americane antirachetă Patriot, iar în 2018 a decis să achiziționeze încă trei sisteme suplimentare. Valoarea contractului se ridică la \$3,9 miliarde. Primul lot de echipamente ale acestui sistem a sosit în România în septembrie 2020.⁵⁰

Folosindu-se de statutul său de membru al NATO, România insistă și asupra intensificării prezenței Alianței în regiune. În prezent în România se găsește Brigada multinațională de la Craiova în componența a cinci mii de militari (cu precădere români și poloni), al cărei comandament este asigurat și de reprezentanți ai altor state membre ale NATO. Din doi în doi ani România împreună cu SUA desfășoară exercițiile militare Saber Guardian, cu scopul de a asigura o mai bună coordonare a unităților militare multinaționale. În 2019 la ele au participat opt mii de militari din Albania, Bosnia și Herțegovina, România, SUA și Ungaria.⁵¹

În acest context **interesele României și Ucrainei coincid**: Kievul, ca și Bucureștiul, dorește o intensificare a prezenței NATO în regiune. La ocuparea Crimeii, extinderea prezenței militare rusești în Marea Neagră, încercările Moscovei de a-și consolida rolul de actor principal în regiune trebuie să se reacționeze. Situația se schimbă radical datorită includerii nelegitime a Crimeii în Districtul militar de Sud al FR, pe care Moscova l-a transformat în unul din avanposturile sale principale în direcția sud-vest, într-o componentă infrastructurală și militar-strategică a operațiilor în Siria și alte state din bazinul Mării Mediterane. Totodată Moscova folosește Crimeea pentru a limita tranzitul pe mare și operațiile miliare ale statelor membre ale NATO.

Printre încercările de a nivela, sau cel puțin a reduce acești factori se numără și dorința Ucrainei de a-și apăra interesele în regiune prin înființarea a două baze militare navale – la Marea Neagră și Marea Azov. Despre aceasta a declarat și Premierul Ucrainei D. Shmygal în cadrul vizitei sale la cartierul NATO. În această privință Ucraina este asistată de Marea Britanie, care îi acordă ajutorul consultativ și financiar corespunzător.⁵²

În această privință trebuie **luată în considerație cooperarea României cu alte state din bazinul Mării Negre**. Participarea Ucrainei la asemenea alianțe regionale poate da un plus de valoare. Formatul trilateral al cooperării României cu Polonia și Turcia este doar un exemplu. Cu toate că în prezent el se reduce la întreveneri anuale, Kievul ar trebui să profite de nivelul înalt de colaborare tehnico-militară și strategică cu aceste trei state și să revendice aderarea sa la format. La întărirea securității regionale ar putea contribui și includerea în format a Georgiei.

România de asemenea este foarte receptivă la provocările de securitate pe care SUA le declară prioritare. Intensificarea rivalității geopolitice dintre SUA și China a pus România în fața dilemei: sau menținerea dinamicii cooperării în domeniul securității cu Washingtonul, sau cooperarea cu RPC. Se pare că pentru București vectorul american este prioritar. În 2019 România a decis să renunțe la cooperarea cu compania chineză HUAWEI în ceea ce privește construirea rețelei 5G.⁵³ În ianuarie 2020 Bucureștiul a anunțat că renunță și la colaborarea cu Pekinul în domeniul construcției centralei nucleare-electrice de la Cernavodă. Este semnificativ faptul că în locul companiei chineze China General Nuclear (CGN) rolul principal în proiectul de finalizare a două reactoare nucleare și renovare a capacităților existente în valoare de 8 miliarde USD a revenit companiei americane de

⁴⁹ Romania-Insider, First elements of HIMARS rocket system arrive in Romania, 22 February 2021, <https://www.romania-insider.com/elements-himars-system-arrive-romania>

⁵⁰ The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵¹ The National Interest, Romania Leading NATO Build-Up on the Black Sea?, 19 October 2020, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/romania-leading-nato-build-black-sea-170999>

⁵² Stripes, Ukraine plans Black Sea bases as US steps up presence in region, 10 February 2020, <https://www.stripes.com/news/europe/ukraine-plans-black-sea-bases-as-us-steps-up-presence-in-region-1.661679>

⁵³ Radio Free Europe/Radio Liberty, Romania Considers Keeping Huawei Out From Its 5G Network, 21 August 2019, <https://www.rferl.org/a/romania-considers-keeping-huawei-out-from-its-5g-network/30121648.html>

proiectare și consultanță AECOM.⁵⁴ În ianuarie 2021 Bucureștiul a redus nivelul reprezentanței la summit-ul reuniunii „17+1”, organizate de China, care este platformă de cooperare între statele baltice, grupul celor patru de la Vișegrad, România, Bulgaria și statele balcanice pe de o parte, și China pe de altă parte.⁵⁵

În prezent în România se discută despre eliminarea din proiectele de infrastructură a companiilor din statele nemembre ale UE, care nu au acorduri comerciale cu UE. În primul rând aceasta va reduce posibilitatea participării la licitații a companiilor chineze.⁵⁶

Aici pozițiile Ucrainei diferă de cele ale României. Ucraina a fost mai puțin receptivă la atitudinea SUA și în 2017 a semnat Planul de acțiuni Ucraina – RPC privind realizarea inițiativei construcției comune a „Centurii economice a Marelui drum al mătăsii” și „Drumului maritim al mătăsii în sec. XXI”. RPC este menționată printre partenerii importanți și în Strategia națională de export, adoptată în decembrie 2017. Totodată din anul 2020 se face simțită o răceală treptată. În Strategia securității naționale a Ucrainei din 14 septembrie 2020 este amintită competiția crescândă între SUA și RPC pentru poziția de lider mondial. În același timp China nu este amintită în Strategie ca partener strategic sau în genere ca partener. Nu sunt menționate nici interesele Ucrainei față de RPC. Cu toate acestea, în 2020 China a rămas partenerul comercial-economic principal al Ucrainei. S-a înregistrat o creștere-record a exporturilor ucrainene în China – peste 90% și, respectiv, o reducere substanțială a soldului negativ al Ucrainei. Pentru îmbunătățirea condițiilor de dezvoltare a turismului Ucraina a introdus temporar un regim fără vize pentru turiștii chinezi de la 1 august 2020 până la 31 ianuarie 2021. Toți acești factori sunt o dovadă a faptului că Kievul ocupă față de Pekin o poziție mai precaută. Dacă administrația Joe Biden va manifesta față de China o atitudine mai moderată decât administrația Donald Trump, această poate fi o poziție avantajoasă. Și dimpotrivă, dacă rivalitatea dintre SUA și RPC va crește, **Ucraina va trebui să aleagă, și atunci, probabil, va urma exemplul României.** În cele din urmă, primul pas în direcția respectivă a devenit Decretul Președintelui Ucrainei nr. 36/2021 „Cu privire la hotărârea Consiliului pentru securitate națională și apărare al Ucrainei din 29 ianuarie 2021 privind aplicarea unor măsuri personale economice speciale și altor măsuri restrictive (sanctiuni) față de investitorii companiei aerospațiale ucrainene „Motor Sich”: Du Tao (președintele companiei Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment) și Cheng Huisheng (reprezentantul general al companiei Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment în Ucraina). Sanctiunile se aplică pe un termen de 3 ani și prevăd o serie de măsuri restrictive: limitarea tranzacțiilor comerciale, interzicerea transferului de tehnologii, a drepturilor de proprietate intelectuală.

În fine, un factor însemnat de influență internațională asupra relațiilor bilaterale ucraineano-române este calitatea României de membru al UE și elaborarea politicii naționale în corespundere cu prioritățile europene. În prezent politica României corespunde în totalitate priorităților UE în relațiile cu CUA, Rusia și China.⁵⁷ Însă pentru stabilirea unor relații bilaterale ucraineano-române eficiente trebuie luate în considerație și alte sarcini strategice, inclusiv în domeniul păcii și securității, drepturilor omului și supremației dreptului, dezvoltării durabile, sănătății sociale, schimbărilor climatice.

Situația internațională din ultima vreme a înaintat pe ordinea de zi a Kievului și Bucureștiului prioritatea chestiunilor de securitate în toate domeniile/sferele relațiilor bilaterale. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei a provocat o intensificare a amenințărilor atât pentru securitatea națională a Ucrainei și României, cât și pentru securitatea regională și, în primul rând, securitatea în Marea Neagră. În felul acesta tendința precedentă de dezvoltare pozitivă a relațiilor bilaterale a căpătat datorită factorului rusesc un imbold suplimentar – accelerarea spre un dialog mai intensiv, găsirea unui punct de vedere comun și apropierea, întărirea încrederii dintre părți. În prezent se observă o extindere

⁵⁴ Reuters, U.S. AECOM to coordinate \$8 bln Romanian nuclear reactors project, 9 October 2020, <https://www.reuters.com/article/romania-nuclearelectrica-idUSL8N2H057K>

⁵⁵ Radio Free Europe/Radio Liberty, Chinese Summit Gets Chilly Reception From Central, Eastern European Countries, 9 February 2021, <https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html>

⁵⁶ Romania-Insider, RO Govt. prepares to ban Chinese companies from big infrastructure projects, 4 March 2021, <https://www.romania-insider.com/ro-govt-ban-chinese-companies-march-2021>

⁵⁷ The Atlantic Council, Josep Borrell outlines the EU's priorities in a multipolar world, 24 February 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/josep-borrell-outlines-the-eus-priorities-in-a-multipolar-world/>

a parteneriatului militar, se realizează scopurile Strategiei UE pentru regiunea Dunării, se fac eforturi comune pentru combaterea contrabandei, dezvoltarea infrastructurii (comunicațiilor/transporturilor auto, aeriene, maritime și feroviare), se întărește colaborarea reprezentanților societății civile (inclusiv sub formă de întruniri bilaterale ale experților) etc.

Având în vedere toate acestea, se poate afirma că în ansamblu **situația internațională este favorabilă dezvoltării relațiilor bilaterale dintre Ucraina și România**. Devine oportună întărirea încrederii între părți pe domenii de activitate, părțile urmând să-și intensifice eforturile în direcția realizării parteneriatului strategic și a parteneriatului pentru pace, asigurării stabilității și dezvoltării în bazinul Mării Negre, monitorizării comune (posibil multilaterale) a gradului de securitate în zonă, unde „Platforma Crimeea”, inițiată de Ucraina, poate fi considerată parte componentă, organizării unor consultări politice bilaterale în probleme sensibile pentru părți, desfășurării forumurilor economice (pe domenii) în scopul facilitării contactelor oamenilor de afaceri, dezvoltării comerțului și business-ului, precum și pentru inițierea unor cercetări și elaborări strategice comune. Un domeniu aparte al colaborării dintre Kiev și București poate deveni chestiunea agresiunii hibride rusești pe plan internațional, voluntarismul Rusiei în Marea Neagră. Ar fi cazul ca actuala coincidență de opinii să fie concretizată într-o platformă politică clară (deschisă pentru ambele părți).

Generalizând, urmează să ne concentrăm atenția și asupra următoarelor aspecte ale actualității politice multilaterale (de integrare, economice, sociale, de securitate etc.) din Europa de Sud-Est și Europa de Est: intensificarea dialogului politic, unirea și depășirea pesimismului care ia amploare privind integrarea în UE, consolidarea politică generală; în perioadele următoare trebuie stimulate proiectele comune, cooperarea corporativă la diferite niveluri pentru a spori eficiența la nivel orizontal/nemijlocit a participanților; în activitățile reciproce trebuie luate în considerație voluntarismul FR în Marea Neagră și influența ei distructivă asupra parteneriatului, precum și încercările ei de a discredita eforturile UE în domeniul politicii regionale în Europa de Sud-Est și Europa de Est (sub toate formele și pe toate platformele); trebuie inițiată excluderea Rusiei Comisia Dunării atât pentru nerespectarea prevederilor statutare, cât și pentru încălcarea normelor dreptului maritim internațional; în domeniul economic urmează să se acorde o atenție mai mare energiei, transportului și infrastructurii fluviale (în primul rând dezvoltării căilor de comunicație europene), extinderii schimbului de informații privind managementul proiectelor și cele mai bune practici de colaborare transfrontalieră; de asemenea trebuie dezvoltate relațiile interparlamentare menite să contribuie la dezvoltarea generală a comunicațiilor strategice și actualizarea cooperării, precum și la înțelegerea de către părți a posibilităților și avantajelor pe care le oferă actuala situație regională și globală.

3.2. Privire din București

Alexandru HÎNCU (București, ROMÂNIA)

Combaterea pandemiei și impactul acesteia asupra dialogului bilateral dintre România și Ucraina

De la primele cazuri atestate oficial și până în prezent, pandemia COVID-19 a catalizat un șir de schimbări atât în cadrul serviciilor de sănătate naționale, cât și în maniera în care se desfășoară politica externă a statelor. Țările au reușit să însușească un nou model de cooperare interstatală, oferind dialogului strategic o importanță primordială în procesul de soluționare a problemelor stringente și a noilor evoluții globale. Pandemia a scos la iveală carențele instituționale din cadrul statelor ce au fost supuse unor provocări fără precedent. Situația de urgență implicit a solicitat consumarea excesivă de resurse și redistribuirea acestora către sectorul sanitar și economic. Pentru minimizarea riscurilor și consecințelor aferente COVID-19, decidenții politici au recurs la schimburi de bune practici, preluând astfel modele eficiente de combatere a noului virus. Pe de altă parte, statele mai slabe au beneficiat de asistență economică și umanitară atât din partea țărilor cu un potențial sporit, cât și din partea organizațiilor internaționale, în baza tratatelor la care au aderat. Pentru România și Ucraina prioritate au avut agendele de politică internă, atât fenomenele regionale cât și relațiile bilaterale obținând un rol secundar. Cu toate acestea, poate fi identificat un set de măsuri eficiente care definesc dialogul strategic bilateral București-Kiev în perioada pandemiei.

Atestarea primului caz de coronavirus pe teritoriul României în data de 26 februarie și ulterioara evoluție a numărului de persoane infectate a determinat conturarea unui context excepțional. Situația respectivă a condiționat emiterea Decretului nr.195 din 16 martie 2020, în baza căruia președintele Klaus-Werner Iohannis a anunțat: „*stare de urgență pe întreg teritoriul României pe o durată de 30 de zile.*”⁵⁸ În Ucraina primul caz certificat de infectare cu virusul de tip nou a avut loc în data de 3 martie 2020. Statul ucrainean a cunoscut aceeași tendință ascendentă în raport cu numărul de persoane infectate după depistarea primului caz. Astfel, șeful statului ucrainean, Vladimir Zelenski, dispune în baza Decretului președintelui Ucrainei №87 / 2020 din data de 13 martie 2020, un set de măsuri restrictive începând cu 17 martie 2020 precum: „*închiderea pentru 2 săptămâni a punctelor de control ale graniței de stat pentru implementarea sistemului de trafic regulat al pasagerilor; limitarea intrării pe teritoriul Ucrainei a străinilor și apatrizilor.*”⁵⁹

Pentru contracararea efectelor negative rezultate în urma măsurilor restrictive adoptate, în data de 25 martie 2020, șeful diplomației de la București și cel de la Kiev au abordat subiecte „*cu privire la sprijinul cetățenilor Ucrainei în România în timpul restricțiilor conexiunii de transport, precum și cu privire la tranzitul neîntrerupt de mărfuri ucrainene pe teritoriul României.*”⁶⁰ Ministrul de externe român, Bogdan Aurescu „*a evidențiat disponibilitatea de cooperare în ceea ce privește cazurile punctuale de tranzitare a teritoriului României de către cetățenii ucraineni care vor să revină în Ucraina din state terțe, cu respectarea strictă a normelor impuse de autoritățile române în contextul efortului de gestionare și prevenire a extinderii SARS-COV-2.*”⁶¹

În continuarea discuțiilor bilaterale București-Kiev inițiate în data de 25 martie 2020, șeful diplomației românești a avut o nouă convorbire telefonică cu omologul său ucrainean, Dmytro Kuleba pe 4 iunie 2020. În cadrul discuției, a fost abordat subiectul facilitării tranzitului pe teritoriul României în vederea repatrierii cetățenilor ucraineni.⁶² Totodată, ministrul Bogdan Aurescu a semnalat

⁵⁸Portal legislativ, DECRET nr. 195 din 16 martie 2020, București, 16 martie 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>

⁵⁹ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №87/2020, Kiev, <https://www.president.gov.ua/documents/872020-32741>

⁶⁰Ambasada Ucrainei în România, Dmytro Kuleba: s-a ajuns la o înțelegere cu România cu privire la sprijinul reciproc privind protejarea cetățenilor și tranzitul liber pentru mărfuri, București, 25 martie 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/ministr-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitro-kuleba-proviv-telefonnu-rozmovu-zi-svoyim-rumunskim-kolegoyu-bogdanom-auresku>

⁶¹Ministerul Afacerilor Externe, Convorbirea telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 25 martie 2020, <http://www.mae.ro/node/52132>

⁶²Ministerul Afacerilor Externe, Convorbirea telefonică a ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu cu omologul ucrainean, Dmytro Kuleba, București, 04 aprilie, 2020, <https://www.mae.ro/node/52712>

deschiderea autorităților române în raport cu acordarea unui sprijin medical Ucrainei pentru gestionarea efectelor negative rezultate în urma pandemiei. La scurt timp după respectiva discuție, guvernul României aprobă suplimentarea bugetului Ministerului Sănătății din Fondul de rezervă bugetară. Respectiv, în baza articolului 1, p.2 al HOTĂRÂRII nr. 464 din 11 iunie 2020 „*Ministerul Sănătății achiziționează medicamente, dezinfectanți, dispozitive medicale, echipamente medicale și materiale sanitare care asigură prevenția și tratarea afecțiunilor asociate COVID-19 pentru acordarea de către România a unui ajutor umanitar extern, cu titlu gratuit, pentru Ucraina.*”⁶³ Valoarea sprijinului respectiv depășește suma de 8 milioane lei. Totodată, într-un interviu pentru AGERPRES, ministrul de externe, Aurescu a afirmat că: „*România a susținut adoptarea la nivelul Uniunii Europene a unor pachete de asistență financiară în beneficiul statelor din Parteneriatul Estic, inclusiv în beneficiul direct al cetățenilor din Republica Moldova și din Ucraina în contextul pandemiei.*”⁶⁴

În perioada de criză, primordiale devin atât coordonarea răspunsurilor transfrontaliere, cât și consolidarea cooperării regionale dintre statele învecinate. În acest sens, au putut fi observate ulterior și alte măsuri de susținere reciprocă dintre România și Ucraina.

Dialogul diplomatic bilateral s-a concretizat și prin punerea la dispoziție de către Kiev a unui avion Antonov 124-100 deținut de compania aeriană ucraineană cargo Antonov Airlines. Aeronava ucraineană, parte a programului internațional NATO Strategic Airlift International Solution (SALIS), a aterizat pe Aeroportul din Otopeni în data de 7 aprilie 2020, transportând la bordul său echipamente medicale din China, cele din urmă fiind achiziționate de către Unifarm.

Totodată, ca parte a angajamentelor asumate la nivel european, Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare – RoAid, a furnizat Centrului Bucovinean de Oncologie resursele financiare în vederea achiziționării de bunuri necesare pentru stoparea răspândirii infecției cu COVID-19. România continuă să sprijine poporul ucrainean, în spiritul unei relații speciale bazată pe comunitatea de limbă, istorie, precum și al cooperării în cadrul Parteneriatului Estic, contribuind astfel la parcursul de integrare europeană a Ucrainei, se spune în comunicat.⁶⁵

În paralel, prin intermediul unui proiect finanțat de RoAid, unitatea de învățământ preșcolar nr.7 „Teremok” din regiunea Donbas a fost reutilată și i-au fost puse la dispoziție echipament modern și materiale didactice. Ajutorul financiar oferit de statul român face parte dintr-un proiect care are în vedere modernizarea a două unități de învățământ preșcolar din regiunile Transcarpatia și Donbas din Ucraina. Proiectul răspunde celui de-al patrulea obiectiv de dezvoltare din Agenda ONU 2030, de asigurare a accesului la educație de calitate.⁶⁶

Criza pandemică a oferit publicului interesat de analiza dialogului bilateral dintre cele două state vecine să observe cum cadrul legislativ bi- și multilateral a permis acțiunea susținută în scopul combaterii efectelor negative ale răspândirii Coronavirusului. România și Ucraina au fost implicate în proiecte ce vizau implementarea obiectivelor generale ale Instrumentului European de Vecinătate, menit să fondeze o regiune cât mai prosperă în spiritul idealurilor europene. În acest sens identificăm o cooperare transfrontalieră ale celor două state în cadrul Programului Operațional Comun România-Ucraina, proiect ce s-a adaptat nevoilor actuale în context pandemic. Așadar, Spitalul Clinic Regional Cernăuți implementează în prezent proiectul „*Îmbunătățirea calității serviciilor medicale pe proceduri minim invazive în zona transfrontalieră România-Ucraina*”, ce a combătut virusul din prima linie și a atenuat dispersia acestuia. Datorită proiectului finanțat de UE în cadrul Programului 2014-2020

⁶³Portal Legislativ, HOTĂRÂRE nr. 464 din 11 iunie 2020, București, 11 iunie 2020, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/226735>

⁶⁴Agenția Națională de Presă Agerpres, INTERVIU/Aurescu: Sprijinul acordat de România Ucrainei este dezinteresat; sunt acțiuni lipsite de orice conotație politică, București, 01 iunie, 2020, <https://www.agerpres.ro/politica/2020/07/01/interviu-aurescu-sprrijinul-acordat-de-romania-ucrainei-este-dezinteresat-sunt-actiuni-lipsite-de-orice-conotatie-politica-532792>

⁶⁵ Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare – RoAid, Asistență pentru Ucraina în lupta contra pandemiei cu noul Coronavirus, București, 21 mai 2020, <http://roaid.ro/asistenta-pentru-ucraina-in-lupta-contra-pandemiei-cu-noul-coronavirus/>

⁶⁶ Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare – RoAid, Finalizarea proiectului de reabilitare a grădiniței ”Teremok” din regiunea Donbas (Ucraina), București, 23 noiembrie 2020, <http://roaid.ro/finalizarea-proiectului-de-reabilitare-a-gradinitei-teremok-din-regiunea-donbas-ucraina/>

România-Ucraina, personalul spitalului și-a îmbunătățit abilitățile pentru a face față provocărilor viitoare, iar echipamentele medicale achiziționate vor fi utile pentru atingerea aceluiași obiectiv.⁶⁷

De la pandemie la intensificarea dialogului tehnico-militar

În contextul evoluțiilor recente ale situației de securitate regională, în data de 5 septembrie 2020, Nicolae-Ionel Ciucă, ministrul apărării naționale al României și omologul său ucrainean, Andriy Taran, în cadrul vizitei la București au semnat un acord la nivel guvernamental privind cooperarea în domeniul tehnic și militar. Acest acord este orientat către consolidarea relațiilor de cooperare în domeniul apărării, accentul fiind pus totodată și pe o conlucrare eficientă în formate extinse regionale sau în cadrul organizațiilor internaționale. În paralel, poate fi descifrată și adaptarea cadrului legal menit să creeze condiții oportune pentru instituțiile de resort abilitate cu dezvoltarea proiectelor comune în domeniul tehnico-militar, acest lucru fiind menționat și de Nicolae-Ionel Ciucă: „*L-am asigurat pe ministrul Taran de sprijinul României în procesul de intensificare a cooperării în cadrul Parteneriatului NATO-Ucraina și în domeniul învățământului militar, subliniind în context faptul că țările noastre au obiective similare în ceea ce privește politica de securitate în regiune.*”⁶⁸.

În cadrul întreprinderii au fost evocate exercițiile militare comune, precum „Sea Breeze 20”, desfășurat în apele teritoriale ale Ucrainei, portul Odessa și apele internaționale ale Mării Negre. Respectivul exercițiu anual este organizat și coordonat de către Forțele Navele ale Statelor Unite ale Americii și Forțele Navale Ucrainene, sub egida Parteneriatului pentru Pace. „*Succesul Sea Breeze este și mai remarcabil dacă luăm în considerare circumstanțele extraordinare derivate din pandemia COVID-19,*”⁶⁹ a observat Contraamiralul Manuel Aguirre al marinei spaniole. Exercițiul vine să consolideze cooperarea operațională multinațională întru promovarea și asigurarea securității regionale continue. Au fost întreprinse un șir de acțiuni de instruire comună, atât în spațiul maritim, cât și în cel aerian și cel terestru, pentru asigurarea unei prezențe militare adaptate pe flancul sud-estic al NATO, în regiunea Mării Negre, se arată în comunicatul oficial al Statului Major al Forțelor Navale românești.⁷⁰

În cadrul negocierilor dintre ministrul apărării, Nicolae-Ionel Ciucă, și omologul său ucrainean, Andriy Taran, s-a discutat și despre un alt exercițiu militar comun ce urma să aibă loc următoarea zi după întreprinderea celor doi oficiali. Așadar, în data de 10 septembrie 2020 s-a desfășurat exercițiul multinațional „Blonde Avalanche 20” în cadrul facilităților de instruire ale Brigăzii 10 Geniu „Dunărea de Jos” din Brăila: „*Exercițiul se desfășoară anual, prin rotație, pe teritoriul statelor semnatare ale acordului dintre guvernele României, Republicii Slovace, Republicii Ungare și Cabinetului de Miniștri al Ucrainei, țara noastră participând la toate exercițiile desfășurate din anul 2002 și până în prezent cu structuri de geniu aparținând Forțelor Terestre.*”⁷¹ Scopul exercițiului respectiv consta în perfecționarea abilităților referitoare la organizarea, planificarea și executarea misiunilor specifice de limitare și înlăturare a consecințelor dezastrelor naturale.

După o perioadă de trei ani de impas diplomatic și lipsă a vizitelor reciproce la nivel înalt între oficialii români și cei ucraineni, putem observa tendința decidenților de la Kiev pentru deblocarea dialogului. Ultima întâlnire ale șefilor diplomației de la București și Kiev, mai exact dintre Teodor Meleșcanu și respectiv Pavlo Klimkin, s-a desfășurat într-un context sensibil, ce venea pe fundalul adoptării legii educației în Ucraina, acel act legislativ afectând dialogul bilateral ulterior.

În cadrul întreprinderilor pe care le-a avut Dmytro Kuleba cu oficialii români în perioada 6-7 septembrie 2020 au fost abordate un șir de probleme care erau preeminente la nivel oficial și care totodată împiedicau dialogul să evolueze: „*Părțile au acordat o atenție specială protecției drepturilor minorităților naționale - române în Ucraina și ucrainene în România. Interlocutorii au convenit că un*

⁶⁷ Programul Operațional Comun România-Ucraina, Covid-19 - Speranță și rezistență. Proiecte transfrontaliere în prima linie de luptă, <https://www.ro-ua.net/ro/newsletters/1199-covid-19-speranta-si-rezistenta.html>

⁶⁸ Pagina oficială Facebook a Ministrului Apărării Naționale, Nicolae-Ionel CIUCĂ, București, 05 septembrie 2020, <https://www.facebook.com/IonelNicolaeCiuca/posts/2789186751304665>

⁶⁹ Allied Maritime Command, NATO forces participate in Sea Breeze Exercise in the Black Sea, 21 iulie 2020, <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-forces-participate-in-sea-breeze-exercise-in-the-black-sea>

⁷⁰ Statul Major al Forțelor Navale, Exercițiul „Sea Breeze 20” la final, 28 iulie 2020, <https://www.navy.ro/comunicat.php?id=343>

⁷¹ Trustul de Presă al Ministerului Apărării Naționale, Blonde Avalanche 20, <http://presamil.ro/blonde-avalanche-20/>

*dialog deschis și o abordare constructivă cu privire la interesele naționale ale Ucrainei și României vor contribui la depășirea neînțelegerilor cu privire la acest subiect, care este iritant pentru ambele țări.”*⁷² În paralel, au fost discutate subiecte care vizează cooperarea economică, creștea comerțului, sporirea investițiilor, o importanță deosebită fiind dedicată planurilor de cooperare în domeniul energiei. Ministrul de externe al Ucrainei a scos la iveală lansarea unei noi platforme pentru Crimeea în care partea română a fost invitată să participe, fiind luate în calcul totalitatea beneficiilor ce pot surveni în situația în care România va avea calitate de fondator. Invitația a fost un moment de explorare a potențialului de extindere a susținerii internaționale pentru Ucraina și agresiunea externă cu care se confruntă aceasta și generare de „empatie”. De asemenea, a fost o demonstrație a potențialului diplomației ucrainene de a produce instrumente de dialog.

În cadrul vizitei sale, Ministrul afacerilor externe al Ucrainei a avut o întrevedere cu reprezentanții comunității ucrainene din România în care a enunțat decizia deschiderii unui nou consulat la Sighetu Marmăției și asta deoarece „*Ucraina are nevoie de o nouă politică eficientă privind ucrainenii din afara granițelor.*”⁷³ Ministrul de externe Aureescu, a pus accentul pe necesitatea stringentă de a găsi consensul larg pe subiectul legii educației și legile cu privire la politica lingvistică din Ucraina. A fost făcută referire la protocoalele negociate în decursul mai multor ani, dar care însă rămân a fi nesemnate de către părți. Partea ucraineană nu a fost atât de vocală pe acest subiect și a evitat să schițeze lipsa unui consens pe acest document. Totuși, acțiunea are menirea de a încuraja schimburi social-economice, iar contribuția trebuie să fie privită și din perspectiva potențialului său de a contribui la un alt tip de securitate sau stabilitate, adică cea socială, obiectivul fiind nu doar de a promova acțiuni în oglindă.

Modul în care a fost valorificată această dezghețare a relațiilor diplomatice s-a diferențiat în cadrul celor două state. Abordarea Ucrainei a fost de a transmite publicului prin intermediul presei toate aspectele pozitive, partea română, însă, nu a mediatizat pe larg respectivele convorbiri, iar dialogul oficial cu partea ucraineană nu a cunoscut o delimitare precisă de celelalte evenimente din cadrul Reuniunii Anuale a Diplomației Române. Cu toate acestea, vizita în sine a trezit un șir de semnale pozitive, ținând cont de faptul că Bogdan Aureescu a conferit un statut special omologului său ucrainean, iar cel din urmă a acceptat să participe la respectiva reuniune, atestând astfel o deschidere spre dialog din ambele părți.

Anexarea Crimeii în 2014 în paralel cu războiul din estul Ucrainei au creat noi presiuni de securitate, atât la nivelul statului ucrainean, cât și în cadrul complexului regional de securitate european. Securitatea României este, de asemenea, chestionată de militarizarea peninsulei Crimeea și a bazinului Mării Negre de către Rusia. Creșterea influenței militare rusești continuă să creeze un climat de instabilitate și tensiune în regiune. Pentru contracararea eventualelor riscuri Ucraina a încercat o apropiere de structurile Alianței Nord-Atlantice, iar poziția României a fost una de susținere atât la nivel bilateral, cât și în cadrul forurilor internaționale.

În acest context emblematică este prezența secretarului general NATO, Jens Stoltenberg, alături de adjunctul său Mircea Geoană și alți reprezentanți permanenți ai Consiliului Atlanticului de Nord în Ucraina pe data de 30 octombrie 2019. Oficialii au efectuat o vizită la bordul dragorului maritim „Lt. Lupu Dinescu”, navă integrată în Gruparea Navală Permanentă a NATO de Luptă împotriva Minelor SNMCMG-2, aflată în escală în portul din Odessa.⁷⁴ Au fost purtate discuții cu echipajul românesc referitoare la misiunile pe care Forțele Navale Române le desfășoară împreună cu partenerii în Marea Neagră întru asigurarea securității pe flancul estic al NATO. În cadrul aceleiași vizite, secretarul general adjunct, Mircea Geoană, și ambasadorii NATO au realizat întrevederi cu

⁷² Ambasada Ucrainei în România, Dmytro Kuleba: Ucraina și România crează un grup de lucru privind domeniul energetic pentru realizarea proiectelor ambițioase, București, 08 septembrie 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtilennya-ambitnih-proyektiv>

⁷³ Ambasada Ucrainei în România, Dmytro Kuleba la întâlnirea cu comunitatea la București: Ucraina va deschide un nou consulat în România, București, 07 septembrie 2020, <https://romania.mfa.gov.ua/ro/news/dmitro-kuleba-na-zustrichi-z-gromadoyu-v-buharesti-ukrayina-vidkrye-nove-konsulstvo-v-rumuniyi>

⁷⁴ Statul Major al Forțelor Navale, Vizita secretarului general adjunct al NATO la bordul dragorului maritim „Lt. Lupu Dinescu”, București, 30 octombrie 2019, <https://www.navy.ro/eveniment.php?id=727>

președintele Parlamentului Ucrainei, Dmytro Razumkov, șefii fracțiunilor din legislativ. Totodată, pe agendă a fost inclus un dialog cu Dmytro Kuleba, la acea perioadă în postura de viceprim-mistru pentru integrare europeană și euro-atlantică. Jens Stoltenberg a accentuat următoarele: „*Aliații și partenerii au promis peste patruzeci de milioane de euro pentru a sprijini Ucraina. Acestea vor fi orientate către domenii precum comandă și control, apărare cibernetică și reabilitare medicală. NATO va continua să ofere ajutor și sprijin practic.*”⁷⁵ Comisia NATO-Ucraina întrunită la Kiev a adoptat o Declarație,⁷⁶ prin care: „*condamnă cu tărie și nu recuoaște anexarea ilegală a Crimeei de către Rusia. Totodată, condamnă construcția militară continuă și amplă a Rusiei în Crimeea, care face parte din tiparul mai larg de acțiuni agresive rusești în regiune.*” Definirea declarației comune privind Ucraina a întâmpinat o puternică opoziție din partea Ungariei care a blocat prin veto adoptarea acesteia, motivul invocat fiind acela că aliații NATO nu au inclus o referire la minoritățile etnice maghiare care trăiesc în Ucraina. Șeful diplomației ungare, Peter Szijjarto a afirmat că: „*țara sa nu este pregătită să sacrifice interesele unui număr de 150.000 de etnici maghiari din vestul Ucrainei de dragul unor considerente geopolitice.*”⁷⁷ Declarația lui Szijjarto a venit în contextul vizitei președintelui rus, Vladimir Putin, la Budapesta unde a avut o întrevedere cu premierul Orban în care s-a abordat subiectul extinderii cooperării celor două state în domeniul energetic. Totodată, apar noi amenințări, invocate de Ungaria, în relația bilaterală Ucraina-NATO. Acestea sunt cauzate de perchezițiile serviciilor secrete ucrainesti a Asociației Culturale Maghiare din Transcarpatia și a casei președintelui acesteia. Serviciul secret a confirmat efectuarea percheziției, declarând ca au fost verificate „*informații despre implicarea fondului străin în activități care vizează încălcarea suveranității statului ucrainean.*”⁷⁸ În consecință, șeful diplomației maghiare a declarat că va ridica problematica respectivă în cadrul unei reuniuni a miniștrilor de externe ai NATO, începând cu 1 decembrie.

Pentru a percepe mai bine parcursul relației Ucraina-NATO, ținem să evidențiem demersurile realizate de administrația de la Kiev în acest sens. Așadar, în cadrul întâlnirii comisiei NATO-Ucraina la Bruxelles, Dmytro Kuleba, la acea perioadă în postura de viceprim-mistru pentru integrare europeană și euro-atlantică a cerut Alianței Nord-Atlantice să ia în considerare aderarea la Programul de capacități îmbunătățite (*Enhanced Opportunity Partners*) a țării pe care o reprezintă. În urma deliberărilor din cadrul Alianței, cererea Ucrainei a fost susținută. Astfel, începând cu 12 iunie 2020, Ucraina este una dintre cele șase țări (cunoscute sub numele de „parteneri cu capacitate îmbunătățită” în cadrul Inițiativei de interoperabilitate a parteneriatului) care aduc contribuții deosebite de semnificative la operațiunile NATO și la alte obiective ale Alianței, multiplicând oportunități de dialog și cooperare cu aliații.⁷⁹

Problematica aferentă securității bazinului Mării Negre și prezența militară rusească a mai fost abordată de către ministrul afacerilor externe Bogdan Aurescu și omologul său ucrainean într-o discuție panel la conferința internațională Road to Warsaw Security Forum ce se desfășoară în parteneriat strategic cu NATO. Șeful diplomației române a evidențiat importanța implicării și monitorizării de către NATO a evoluțiilor de securitate din zona Mării Negre. Tot el a indicat faptul că reuniunea miniștrilor afacerilor externe ai NATO, care s-a desfășurat la începutul lunii decembrie 2020, a constituit un bun prilej pentru o dezbatere de substanță privind securitatea în regiunea Mării

⁷⁵North Atlantic Treaty Organization, Комиссия НАТО–Украина проводит заседание в Киеве, обсуждает обстановку в области безопасности на востоке Украины, 31 octombrie 2019, https://www.nato.int/cps/ru/SID-579A9E35-13263643/natolive/news_170407.htm?selectedLocale=ru

⁷⁶North Atlantic Treaty Organization, Statement of the NATO-Ukraine Commission, Kiev, 31 octombrie 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_170408.htm?selectedLocale=en

⁷⁷Reuters – ed. David Clarke, Hungary vetoes NATO statement on Ukraine over minority rights: minister, 30 octombrie 2019, <https://www.reuters.com/article/us-hungary-nato-ukraine/hungary-vetoes-nato-statement-on-ukraine-over-minority-rights-minister-idUSKBN1X91ZI>

⁷⁸Radio Free Europe/Radio Liberty, Hungary Summons Ukrainian Ambassador Over Raids On Ethnic Hungarian Charities, 01 decembrie 2020, https://www.rferl.org/a/hungary-summons-ukrainian-ambassador-over-raids-on-ethnic-hungarian-charities/30977679.html?fbclid=IwAR210B_U1LpIVet8sYgwBzv0eGIPy3nBJFzdXqn-1_w9gRKu1_PETQAKAll

⁷⁹North Atlantic Treaty Organization, Relations with Ukraine, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?fbclid=IwAR2jQK4qX3jc6uvHFCw10jrOz-Wxxm4hASyIN8PjvCUenrihIQ3Q85njxLE

Negre. Bogdan Aurescu a reiterat poziția conform căreia dialogul politic cu Ucraina trebuie să fie cât mai puternic valorificat de către NATO și UE.⁸⁰

Ministrul Dmytro Kuleba întrebat în cadrul conferinței dacă Ucraina aspiră să obțină un plan de acțiune pentru aderare la NATO, a răspuns că: „Singura alternativă acordării Ucrainei Planului de Acțiune pentru aderare este aderarea Ucrainei la NATO.”⁸¹ De asemenea, șeful diplomației de la Kiev a precizat că Ucraina este deschisă spre o cooperare mai profundă cu instrumentele și formatele NATO într-o spori prezența aliaților în zona Mării Negre. Totodată, ministrul de externe Kuleba, a deținut o poziție similară cu omolgul său român în chestiunea referitoare la valorificarea dialogului dintre Ucraina și NATO pentru întărirea flancului estic.

În data de 2 decembrie 2020 a avut loc o nouă reuniune online a miniștrilor de externe din țările membre ale NATO, în a doua sesiune participând șeful diplomației georgiene și cel din Ucraina, în cadrul căreia secretarul general al NATO a menționat următoarele: „Am discutat despre programele lor de reformă și am clarificat că ne intensificăm sprijinul practic.”⁸²

În cadrul conferinței a fost adoptat un raport referitor la zona Mării Negre, act cu implicații majore asupra Ucrainei. Raportul scoate la iveală capacitatea militară, atât ofensivă, cât și defensivă, pe care Federația Rusă a dezvoltat-o în Crimeea, regiunea Mării Negre fiind platforma de competiție geopolitică dintre puteri. „Crimeea și zona Mării Negre reprezintă rampa de lansare a Federației Ruse către Orientul Mijlociu, Mediterana de Est și alte zone, deci există în acest moment ingrediente pentru a da zonei Mării Negre o importanță și mai mare și acest efort va continua,”⁸³ a explicat secretarul general adjunct al NATO.

Un alt subiect care ar putea fi corelat cu securitatea în regiune este cel al alegerilor din Republica Moldova care s-au dovedit a fi de interes sporit pentru statele vecine. Ținând cont de orientările diametral opuse ale candidaților ajunși în turul doi al scrutinului, aceste alegeri pot fi catalogate drept având o miză regională. Lupta s-a conturat în jurul candidatei cu viziuni pro-occidentale, Maia Sanda, și concurentul cu orientări pro-estice, Igor Dodon. Monitorizând mesajele transmise de către cei doi candidați, se poate afirma că votul a avut și conținut geopolitic, deși pentru Republica Moldova o atare abordare nu este tocmai potrivită. Emblematică a fost prezența masivă a diasporei la vot, ținând cont de restricțiile impuse în statele europene din cauza pandemiei. Acest fenomen ce nu a putut fi prevăzut sau anticipat de către decidenții politici din Republica Moldova. Alegătorii au demonstrat o conștientizare și o autogovernare fără precedent.

Pe parcursul campaniei electorale atât România, cât și Ucraina au transmis semnale care vedeau o susținere directă pentru Maia Sandu. Kievul îndeosebi a fost preocupat de desfășurarea scrutinului, întrucât Republica Moldova a fost deseori folosită pentru a exporta diverse modele politice pentru conflictele înghețate, semnificativ fiind și termenul de „transnistrizare” a Ucrainei apărut în literatura de specialitate. Poziția Ucrainei s-a remodelat dramatic după evenimentele din 2014, autoritățile de la Kiev începând să monitorizeze mai minuțios procesele politice din Republica Moldova. Pentru prima dată UE a impus sancțiuni împotriva liderilor din Transnistria în 2010, ulterior acestea fiind revizuite anual. În baza reexaminării Deciziei Consiliului din 2020, măsurile restrictive au fost prelungite până la 31 octombrie 2021, iar Ucraina s-a aliniat la prezenta decizie a Consiliului.⁸⁴ Kievul se va asigura că

⁸⁰ Ministerul Afacerilor Externe, Participarea ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu la conferința internațională Road to Warsaw Security Forum, București, 17 noiembrie 2020, <https://www.mae.ro/node/54195>

⁸¹ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Dmytro Kuleba: Only alternative to NATO MAP for Ukraine is Ukraine's NATO membership, Kiev, 17 noiembrie 2020, <https://mfa.gov.ua/en/news/dmytro-kuleba-only-alternative-nato-map-ukraine-ukraines-nato-membership>

⁸² North Atlantic Treaty Organization, Foreign Ministers address NATO 2030, Afghanistan, Russia, security in the Black Sea region, and the rise of China, 02 decembrie 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179805.htm?selectedLocale=en

⁸³ Deschide.md, Mircea Geoană: NATO au aprobat un raport referitor la zona Mării Negre, care este rampa de lansare a Federației Ruse către Orientul Mijlociu, Chișinău, 07 decembrie 2020, <https://deschide.md/ro/stiri/externe/76662/Mircea-Geoan%C4%83-NATO-au-aprobat-un-raport-referitor-la-zona-M%C4%83rii-Negre-care-este-rampa-de-lansare-a-Federa%C5%A3iei-Ruse-c%C4%83tre-Orientul-Mijlociu.htm?fbclid=IwAR3GbSyAnck-Fpvx6EnYDi6W5a2gXwBXCChOLRpcb9eZ8MjXgvr6agxzSOW>

⁸⁴ Council of the European Union, Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain third countries concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Republic of Moldova, Bruxelles, 20 noiembrie 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/20/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-third-countries-concerning-restrictive-measures-against-the-leadership-of-the-transnistrian-region-of-the-republic-of-moldova/>

politicile naționale sunt conforme cu prezenta decizie a Consiliului și va întreprinde măsuri pentru a le adapta. Maia Sandu a reușit să acumuleze peste 57% din voturile alegătorilor în turul doi, învingându-l pe Igor Dodon. Această victorie transmite un șir de semnale pozitive dialogului dintre Chișinău și București sau dintre Chișinău și Kiev. Atât președintele Iohannis, cât și alți demnitari români au transmis mesaje de felicitare noului șef al statului în care și-au manifestat deschiderea totală vis-a-vis de ajutorul oferit pentru Republica Moldova în procesul de apropiere de structurile europene și construirea statului de drept. La fel și președintele Ucrainei, Vladimir Zelenski a transmis felicitări doamnei Sandu spunând că: „... este gata să continue o cooperare strânsă și reciproc avantajoasă între Ucraina și Moldova, stabilită, printre altele, în timpul vizitei lui Maia Sandu la Kiev în calitate de prim-ministru al Republicii Moldova în iulie 2019.”⁸⁵ Președintele Ucrainei s-a referit la faptul că va fi mult mai ușor de reluat un dialog constructiv cu Republica Moldova întrucât Maia Sandu a reușit să construiască propriile canale de discuție cu decidenții ucraineni în perioada când se afla în fruntea executivului. De cealaltă parte, percepția față de Igor Dodon era diametral opusă, opțiunile sale pentru dezvoltarea unor parteneriate cu vecinii, dar și pentru politica externă, per ansamblu, erau limitate.

În concluzie, putem afirma că am asistat în primă fază la o comunicare strategică pe subiecte aferente COVID-19 pentru ca ulterior să surprindem o relansare definită de oferirea statului special ministrului de externe ucrainean în cadrul Reuniunii Anuale a Diplomației Române. Deși nu se poate afirma cu certitudine că întrevederile oficialilor români cu omologii ucraineni se vor permanentiza, totuși evenimentele ce le-au precedat definesc o primă deschidere din partea ambelor părți.

În perioada de după anexarea Crimeii și începutul agresiunilor militare în est, Ucraina a încercat o internaționalizare a conflictelor și punerea în lumină a acestora în cadrul forurilor internaționale. Totodată, Ucraina încurajează România să fie cât mai activă în formatele de cooperare regională ce urmează a fi lansate, adresând și o invitație de a se lătura platformei pentru Crimeea. Mai mult de atât, Kievul percepe avantajul ca problematica existentă să rămână pe agenda publică nu doar în cadrul organizațiilor internaționale, dar și a statelor din nemijlocită vecinătate. De asemenea, decidenții ucraineni percep importanța suportului românesc în cadrul structurilor NATO și UE, întrucât fără parteneri este dificilă menținerea problemei la un nivel înalt.

Dialogul bilateral româno-ucrainean a evoluat sub influența a doi factori: combaterea pandemiei și nevoile de cooperare regională în domenii precum cel tehnico-militar. Evident, la nivel regional, cooperarea are un caracter extins, dar în același timp și limitat datorită noilor realități globale. Măsurile întreprinse de autoritățile celor două state pentru combaterea pandemiei au contribuit la îmbunătățirea strategiei de comunicare la cel mai înalt nivel, anterior acest aspect fiind mai puțin vizibil. Semnarea cadrului tehnico-militar, care a avansat în ultimul an, este un rezultat al unor intervenții diplomatice din partea Kievului care s-au desfășurat pe termen lung, România înțelegând că acceptând aceste interacțiuni, poate contribui la întărirea capacităților Ucrainei la nivel regional. Totuși, în fața provocărilor regionale, dar și a celor generate de pandemie, decidenții au reușit să identifice oportunități pentru dialog bilateral eficient.

⁸⁵ПРЕЗИДЕНТ УКРАИНЫ, Владимир Зеленский поздравил Майю Санду с победой на выборах Президента Молдовы, Киев, 16 noiembrie 2020, <https://www.president.gov.ua/ru/news/volodimir-zelenskij-privitav-majyu-sandu-z-peremogoyu-na-vib-65109>

CAPITOLUL 4.

Analiza implementării recomandărilor Forumului „Ucraina-România 2019”

În 2019 experții ucraineni și români au analizat aspectele relațiilor bilaterale și noile direcții posibile de colaborare între Ucraina și România. Drept rezultat, au fost făcute recomandări cu expunerea opiniilor părților ucraineană și română. În continuare se face o analiză detaliată a îndeplinirii acestor recomandări din ultimii doi ani, precum și a problemelor care încă mai există în domeniul relațiilor.

Doi factori au influențat esențial dialogul ucraineano-român din anii 2019-2020 atât la nivel politic, cât și la nivel de experți. Primul dintre ei este pandemia COVID-19, care a limitat mobilitatea, posibilitatea organizării întâlnirilor la toate nivelurile și a făcut ca atenția să fie concentrată asupra programelor interne. Al doilea factor sunt alegerile din Ucraina și România (prezidențiale, parlamentare și locale). Totuși, dacă diplomația parlamentară și cooperarea cu mass-media continuă să rămână la un nivel scăzut, cooperarea în domeniul securității și dialogul politic la nivel înalt demonstrează năzuința ambelor state de a intensifica colaborarea.

4.1. Privire din Ucraina

Hanna SHELEST (Odesa, UCRAINA)

Recomandările anului 2019 au fost concentrate în principal pe patru teme principale:

- intensificarea dialogului politic dintre Ucraina și România, inclusiv la nivel parlamentar;
- folosirea potențialului Acordului de Asociere a Ucrainei cu UE;
- soluționarea problemelor minorităților naționale;
- intensificarea cooperării în domeniul securității, în primul rând în cadrul integrării euroatlantice a Ucrainei.

Grupul parlamentar ucrainean de relații interparlamentare cu România a fost creat printre ultimele – în martie 2020, deși noul parlament și-a început activitatea în septembrie 2019. Cu toate că grupul are o componență numeroasă (36 de deputați), el n-a fost activ. Ambii copreședinți ai grupului precedent (parlamentul de legislatură anilor 2015-2019) n-au fost realeși în actuala componență a parlamentului, de aceea lipsește continuitatea dialogului cu colegii din România.

În genere, anul 2020 a fost marcat de un nivel foarte scăzut al diplomației parlamentare, lipsind aproape cu desăvârșire participarea deputaților la problemele de politică externă. Interesul parlamentarilor ucraineni față de România (inclusiv întrebările formulate la briefing-urile experților) s-a manifestat în temei în cadrul a trei formate principale – relațiile cu vecinii în genere, securitatea pe Marea Neagră și formatele posibile Ucraina-România-Polonia sau relațiile Ucraina-România-Moldova.

Cu părere de rău, în pofida recomandărilor experților, în anii 2019-2020 n-au avut loc vizite ale președinților parlamentelor. Speranțele privind dezghețul dialogului parlamentar nu s-au îndreptățit, și e greu de spus că numai din cauza pandemiei.

În același timp au avut loc două întrevederi importante la nivel înalt al puterii executive. În septembrie 2019 Președintele Zelensky s-a întâlnit cu Președintele Iohannis la New-York în culoarele Adunării Generale a ONU, unde au convenit asupra vizitelor reciproce. Aceasta s-a întâmplat după anularea vizitei planificate anterior a Președintelui României în Ucraina în anul 2017 (din cauza Legii educației). Însă, în pofida înțelegerii convenite în septembrie 2019, ea n-a fost realizată în practică în 2020. Cea mai eficientă a fost vizita din septembrie a miniștrilor apărării și afacerilor externe în România, în cadrul căreia s-au semnat câteva acorduri importante, în special privind cooperarea tehnică și militară.

Afară de aceasta, experții ucraineni au recomandat atragerea organelor de stat în calitate de spicheri și participanți la ediția a doua a Forumului Societății Civile Ucraina–România pentru Dialog și Cooperare. Acest Forum a avut loc în regim on-line în decembrie 2020. La el au participat reprezentanți ai Ministerului de Externe și Ministerului Dezvoltării Teritoriale. Aceasta a permis să fie luate în dezbateri cele mai actuale probleme ale colaborării bilaterale între Ucraina și România cu experți și activiști ai societății civile din Ucraina și România.

De asemenea, în 2019 experții au recomandat activizarea cooperării cu mediul asociativ, inclusiv media-inițiative comune, precum și investigații ale jurnaliștilor și inițiative comune ale societății civile orientate la unirea jurnaliștilor din ambele țări. Cu părere de rău, chiar dacă se poate observa o oglindire mai bună a situației din România în Ucraina, spațiul mediatic românesc continuă să oglindească Ucraina doar episodic. Pe lângă aceasta, trebuie menționat faptul că oglindirea României în Ucraina este legată în principal de activitatea acestui stat în cadrul UE. N-au apărut nici un fel de proiecte comune, întrucât mass-media a continuat să funcționeze mai mult din punctul de vedere al businessului, decât al realizării proiectului. Societatea civilă a continuat să dezvolte posibilitățile, inclusiv vizite reciproce planificate ale ziariștilor ucraineni în România și ziariștilor români în Ucraina, care, însă, au fost amânate pentru luna martie a anului 2021 din cauza restricțiilor de călătorie datorită pandemiei.

Problema minorităților, luată în dezbateri în anul 2019, este unul dintre puținele subiecte care s-au bucurat de o atenție efectivă în ultimii doi ani. Comisia mixtă interguvernamentală ucraineano-română privind protecția persoanelor aparținând minorităților naționale s-a întrunit în aprilie 2019, cuprinzând și vizitarea județelor Suceava și Maramureș. De asemenea, în luna aprilie ministrul adjunct al afacerilor externe al Ucrainei V. Bodnar și secretarul de stat în MAE al României D. Neculăescu au participat la consultări politice pentru elucidarea acestei probleme, însă nu s-a reușit să se obțină rezultate însemnate⁸⁶. Un moment pozitiv este faptul că, în comparație cu direcția ungară, calea României continuă să rămână în cadrul negocierilor diplomatice și politice, menținându-se pe ordinea de zi a celor două țări și neîmpiedicând cursul integrării europene și euroatlantice al Ucrainei.

În același timp recomandările societății civile privind examinarea problemei minorităților au un aspect mai larg decât pur și simplu chestiunea minorităților română și ucraineană – de asemenea, trebuie să se atragă atenția la minoritatea tătarilor din Crimeea, existentă în ambele țări, care în prezent nu este examinată. Dar există șansa ca această problemă să fie ridicată în cadrul nou-createi „Platforme Crimeea”, la al cărei summit de constituire a fost invitată România.

În pofida recomandărilor privind activizarea Comisiei mixte interguvernamentale ucraineano-române pentru cooperare economică, industrială și tehnico-științifică, în realitate așa ceva nu s-a întâmplat. Însă în timpul vizitei Ministrului de Externe al Ucrainei D. Kuleba în România din septembrie 2020 ambele părți au convenit să dinamizeze activitatea Comisiei care în ultimii patru ani nu a avut nici o ședință. Părțile s-au înțeles de asemenea să creeze un grup de lucru ucraineano-român în problemele cooperării energetice pentru a activa dialogul privind Acordul Verde al UE, exportul de energie electrică, tranzitul de gaze, producerea și transportarea hidrogenului.⁸⁷

Potrivit datelor Comitetului de Stat pentru Statistică al Ucrainei, volumul circulației mărfurilor între Ucraina și România în 2019 s-a atins cifra de 1,65 miliarde USD comparativ cu 1,44 de miliarde USD în anul 2018. În anul 2020, în pofida provocărilor pandemiei, datele arată o creștere cu 7% a exporturilor de mărfuri în România și o creștere cu 6% a exportului de produse românești în Ucraina comparativ cu anul 2019⁸⁸.

Deocamdată nu se bucură de atenția cuvenită Proiectele de cooperare transfrontalieră și instrumentele financiare din cadrul programelor operaționale comune ENI. Anul 2020 nu a adus schimbări în acest domeniu, care deja a intrat în faza stagnării și necesită, așa cum recomandă experții,

⁸⁶ Romania. Foreign Policy Scorecards 2019. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism”. <http://prismua.org/en/ukrainian-prism-foreign-policy-2019/>

⁸⁷ Дмитро Кулеба: Україна та Румунія створюють робочу групу з енергетики задля втілення амбітних проєктів (Dmytro Kuleba: Ucraina și România formează un grup de lucru pentru realizarea unor proiecte ambițioase), Cabinet of Ministers of Ukraine, 9.09.2020. <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-rumuniya-stvoryuyut-robochu-grupu-z-energetiki-zadlya-vtillennya-ambitnih-proektiv>

⁸⁸ Trade in goods with foreign countries. January-October 2020. Ukrainian State Statistics Committee. <http://ukrstat.gov.ua>

un audit și o revizie substanțială. N-au fost demarate consultările cu echipele de experți și societatea civilă privind stabilirea priorităților pentru ciclurile financiare următoare. În pofida importanței cooperării transfrontaliere atât bilaterale România-Ucraina, cât și trilaterale România-Ucraina-Moldova, se observă o scădere simțitoare a atenției față de această tematică atât din partea UE, cât și din partea țărilor respective.

În anul 2019 experții au examinat și mecanismele bilaterale utilizate pentru sporirea cooperării bilaterale, cum este Strategia UE pentru Regiunea Dunării. Dunărea a revenit iarăși în centrul atenției, întrucât reprezentantul părții ucrainene a fost ales președinte al Comisiei Dunărene și poate da un nou imbold cooperării la Dunăre cu țările vecine. Totuși noile proiecte privind mediul înconjurător, dezvoltarea turismului sau protecția resurselor naturale au lipsit. În același timp s-a intensificat cooperarea militară la Dunăre, întrucât deja al treilea an forțele navale ucrainene și românești și paza de coastă desfășoară exercițiile „Riverine” pe Dunăre, care în 2020 au avut loc chiar în pofida pandemiei.

Procesul de evaluare a proiectelor PESCO, pe care UE l-a demarat după primele două runde de selecție, a amânat perspectiva pentru proiectele comune româno-ucrainene în cadrul PESCO, pe care experții le-au propus în 2019. Cu toate acestea, cele două țări au intensificat dialogul bilateral în domeniul tehnic și militar, inclusiv prin semnarea Acordului privind cooperarea în domeniul tehnic și militar în timpul vizitei din septembrie 2020 a Ministrului Apărării al Ucrainei în România. Acordul interguvernamental, care încă trebuie ratificat, stabilește baza juridică a cooperării tehnico-militare dintre cele două țări, simplifică procedura achizițiilor de stat în sfera respectivă și permite extinderea parteneriatului dintre Ucraina și România, orientat la întărirea securității în regiunea Mării Negre ⁸⁹.

Ideea creării unui grup sau batalion de luptă mixt ucraineano-român, asemănător formatului existent ucraineano-polono-lituanian, propusă de experți în 2019, nu este respinsă; totuși, deocamdată ea este discutată cu precădere la nivel de experți și în cadrul dezbaterilor publice, și nu este elaborată în realitate. Dar, deoarece ideea de bază a fost întărirea încrederii care lipsește și îmbunătățirea potențialului forțelor de apărare atât în partea de nord a Mării Negre, cât și la Dunăre, cooperarea care se desfășoară în ultimii doi ani inspiră speranțe la o posibilă trecere la „apărarea intelectuală” sau „apărarea navală intelectuală”, așa cum propun și experții. O delegație a Forțelor Armate ale Ucrainei în frunte cu general-locotenentul R. Homceak, șeful Marelui Stat Major și comandantul șef al Forțelor Armate ale Ucrainei, a efectuat o vizită oficială în România în noiembrie 2019. Părțile au discutat securitatea în regiunea Mării Negre, au făcut schimb de experiență privind reforma și dezvoltarea forțelor armate. Ministrul Apărării A. Taran a vizitat România în septembrie 2020, discutând probleme de securitate în regiunea Mării Negre și semnând Acordul de colaborare în domeniul tehnic și militar.

Este greu de separat cooperarea bilaterală în domeniul consolidării rezistenței de starea dezvoltării relațiilor cu NATO, deoarece România este membru activ al alianței și încearcă să atragă o atenție cât mai mare asupra Mării Negre. Având în vedere faptul că planurile desfășurării exercițiilor „Coherent Resilience”, care urmează să aibă loc pe Marea Neagră, au fost elaborate în octombrie 2020 (dar amânate din cauza pandemiei pentru luna octombrie 2021) se poate spune că recomandările experților din anul 2019 sunt luate în considerație. Însă necesitatea atașării acestei părți componente la căile de cooperare bilaterală în domeniul securității continuă să rămână actuală.

În același timp eforturile privind contribuția la elaborarea unei strategii coordonate NATO privind Marea Neagră deocamdată nu dau rezultate, deși anume un astfel de proiect au propus experții. Ambele țări salută intensificarea participării NATO și activitatea propriu-zisă în această direcție, însă inițiativele și declarațiile comune lipsesc. Totodată, aceasta se poate explica prin faptul că NATO se află în procesul examinării chestiunilor respective, fiind în așteptarea prezentării unei noi concepții strategice. Mai mult, nu se poate aștepta la o strategie îngustă privind Marea Neagră. Până în prezent în declarațiile comune după întâlnirile la nivel de MAE și MA părțile confirmă sporirea atenției față de Marea Neagră și necesitatea intensificării participării blocului NATO.

⁸⁹Ukraine, Romania sign agreement on military and technical cooperation. Ukrinform. 05.09.2020. <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3094040-ukraine-romania-sign-agreement-on-military-and-technical-cooperation.html>

4.2. Privire din România

Angela GRĂMADĂ (București, ROMÂNIA)

Evoluția dialogului bilateral româno-ucrainean depinde de mai mulți factori. Acești factori, potrivit autorităților ucrainene implică provocări de ordin de securitate națională și integritate teritorială. Pentru autoritățile de la București, însă, performanțele parteneriatului bilateral sunt direct proporționale cu modul în care sunt implementate documente de politici publice, sunt respectate drepturile omului și este abordată reforma anti-corupție. În acest context, rămâne a fi prioritară, nu doar ca subiect al agendei pentru discuțiile bilaterale, implementarea legilor educației și a celei cu privire la politica lingvistică, ținând cont de drepturile minorității române din Ucraina, adică de recomandările Comisiei de la Veneția. Începând cu anul 2017, această recomandare s-a transformat și în condiționalitate pentru a avansa spre un parteneriat strategic. Comportamentul autorităților ucrainene în această direcție va fi apreciat în consecință și va avea drept efect apropierea sau, dimpotrivă, îndepărtarea momentului de semnare a unor documente bilaterale importante sau de reluate a discuțiilor în cadrul Comisiei mixte prezidențiale româno-ucrainene, a grupurilor de lucru sau a altor formate de dialog (a se vedea Raportul de țară, România, ediția 2019⁹⁰). Pentru partea română aceste momente rămân în continuare non-negociabile, chiar dacă provocările care se referă la securitatea regională cresc în intensitate. Consolidarea parteneriatului poate fi făcută doar în condiții de respect reciproc a intereselor și priorităților pe care le au cele două state.

Cooperarea în domeniul securității conține atât aspecte tehnice, dar și de ordin legal, care include și o suținere politică și instituțională – națională (discuții între instituții guvernamentale) și internațională (NATO, UE, etc.). România rămâne a fi un actor activ în regiune în ceea ce privește asumarea statutului de țară membră a unor organizații internaționale și promotoare a valorilor și principiilor euro-atlantice. Explorarea acestui statut continuă să rămână o prioritate pe agenda de politică externă a Ucrainei.

Experții în domeniul securității au apreciat ca prioritate depășirea provocărilor tehnice, și avansarea în ceea ce privește semnarea unor documente de cooperare în domeniul de securitate și apărare. Un astfel de document este Acordul guvernamental privind cooperarea în domeniul tehnic și militar, semnat în septembrie 2020, după mai bine de un deceniu de negocieri bilaterale. Practic, acest document conține cadrul legal necesar pentru a permanentiza dialogul de cooperare în domeniul de securitate și deschide noi oportunități pentru a aprofunda cooperarea în domenii precum apărarea, securitatea cibernetică, asistență tehnică pentru implementarea reformelor și apropierea euro-atlantică. În perioada următoare, aceiași experți din societatea civilă vor trebui să se concentreze pe două aspecte:

- să explice opiniei publice care sunt implicațiile acestui Acord asupra dialogului bilateral, cum modifică el structura dialogului, cum contribuie la multiplicarea oportunităților de securitate pentru regiune, nu doar pentru statele semnatare;

- să reflecteze asupra modului în care Republica Moldova ar putea să beneficieze de efectele acestei coopărări tehnico-militare între Ucraina și România.

La rândul lor, autoritățile publice centrale din cele două state vor trebui să continue interacțiunea la cel mai înalt nivel, să formuleze poziții comune pe probleme de actualitate majoră (securitate, crize civile, reziliență a instituțiilor publice), în care să abordeze provocări și să dezbată soluții. O asemenea abordare a fost sugerată anterior în materialele experților implicați în analiza dialogului bilateral. În anul 2020 opinia publică din ambele state a putut să observe mai multe astfel de procese⁹¹. Aparițiile comune ale șefilor diplomațiilor române și ucrainene au oferit consistență dialogului și au mobilizat decidenții în sensul unei interacțiuni mai mari, chiar și în lipsa interacțiunii la cel mai înalt nivel, a șefilor de state. Evident, ambele părți au avut o abordare mai degrabă precaută.

⁹⁰ ESGA. The Romania and Ukraine Bilateral Agenda. Perspectives for a Roadmap on Security and Defence Sector and Economic Cooperation COUNTRY REPORT. ROMANIA Bucharest | 2019, pg. 22, <http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2019/09/Country-Report-Romania-final1.pdf>

⁹¹ The Casimir Pulaski Foundation. #Road2WSF Day 1 | MINISTERIAL CONVERSATION: Assuring Security in the Black Sea Region, Warsaw Security Forum, https://www.youtube.com/watch?v=1PvOix7Qty0&feature=emb_logo

Mai multe aspecte din dialogul bilateral al Ucrainei cu alte state vecine au generat o sensibilitate crescută în rândul decidenților, aceștia înțelegând că au nevoie de susținerea României pentru a avansa în aspecte legate de cooperarea cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană. România a rămas constantă în ceea ce privește opțiunile și prioritățile sale în relație cu Ucraina. În același timp, a continuat să insiste pe abordarea diplomatică a provocărilor din cadrul parteneriatului bilateral, cu o comunicare mai modestă a problemelor.

Una dintre recomandările experților români, argumentată atât prin documente și luări de poziții oficiale, cât și analiză a opiniilor exprimate de societatea civilă, s-a referit la includerea Republicii Moldova în dezbaterile Forumului. Republica Moldova rămâne a fi, indiferent de situația politică din această țară, prioritatea strategică a agendei de politică externă a României. Această realitate impune o abordare specială, adică de promovare intensivă a unor interese ale Chișinăului în relația cu Kievul. Aceste interese se referă în primul rând la obiective de securitate regională, managementul frontierelor, precum și interese de securitate economică. Atunci când autoritățile Republicii Moldova au avut nevoie de sprijin în ceea ce privește promovarea unor obiective economice, strategice, România a oferit suportul necesar pentru demersurile întreprinse. Uneori aceste demersuri au fost criticate de autoritățile ucrainene, pentru că afectau interese particulare sau chiar politice.

Totuși, evenimentele politice de la Chișinău, precum și principala problemă de securitate a Republicii Moldova – conflictul transnistrean – au devenit o constantă a agendei de securitate a Ucrainei, schimbând radical abordarea decidenților. La rândul lor, autoritățile ucrainene de mai multe ori au încercat să promoveze soluționarea conflictului transnistrean și a celui din Ucraina în paralel, pentru a spori nivelul de cunoaștere și informare a opiniei publice internaționale despre provocările din regiunea Mării Negre.

Așadar, în majoritatea discuțiilor promovate, atât prin intermediul Forumului Societății Civile Ucraina – România pentru Dialog și Cooperare, cât și în cadrul altor reuniuni sau dezbateri publice, ”Republica Moldova” și dilemele sale au fost parte importantă a discursurilor publice. Există mai multe provocări care trebuie să fie abordate trilateral sau chiar regional. Altfel, acțiunea singulară rămâne a fi inefficientă sau chiar inutilă.

Recomandările care se referă la interacțiunea economică, cu implicații asupra cooperării comerciale, IT sau în domeniul energetic depind extrem de mult de evoluția discursurilor politice, dar și a voinței și insistenței cu care liderii de instituții publice promovează oportunități diferite pentru agenții economici. O analiză mai detaliată a sugestiilor și recomandărilor anterioare arată că pandemia a afectat destul de mult indicatorii macroeconomici ai ambelor state, interacțiunea fiind mai mult în domeniul asistenței pentru dezvoltare și a celei umanitare. Există, însă, câteva momente care trebuie să fie menționate, pentru că ele au apărut în atenția opiniei publice în anul 2020.

În anul 2020 a fost lansat punctul de trecere al frontierei Isaccea – Orlovka – obiectiv strategic de infrastructură. Chiar dacă deocamdată este posibil doar transportul de mărfuri prin acest punct (consecințe ale pandemiei), potențialul maxim va putea fi atins în următoarea perioadă. Inițiativa trebuie să fie continuată și prin dezvoltarea altor proiecte de infrastructură la frontieră, care să poată asigura comerțul între agenții economici, care au nevoie de proiecte care să contribuie la modernizarea infrastructurii de transport și a conectivității la diferite proiecte și inițiative regionale. În prezent sunt în curs de dezvoltare diferite oportunități europene de care vor putea beneficia autoritățile publice centrale și locale. Reprezentanții autorităților publice locale, precum și cei ai societății civile, sunt invitați să contribuie cu experiența și expertiza lor la identificarea priorităților noi pentru cooperare nu doar bilaterală, dar și la nivel regional, adică în zona Mării Negre⁹². Anterior, în perioada 2014 – 2020 opțiunea pentru dezvoltarea unor proiecte de infrastructură, care se refereau la cooperarea transfrontalieră a fost scăzut, sub potențialul său.

Noi oportunități sunt dezvoltate și în cadrul Agendei Comune Maritime. Inițiatorii acestei politici europene insistă că economia sustenabilă va fi soluția optimă pentru ieșirea din criză și

⁹² Black Sea Basin CBC Public Consultations, 11 ianuarie 2021, <https://www.facebook.com/BlackSeaBasin/photos/a.662726093759402/3979472892084689/>

generarea de locuri de muncă. În același timp, inițiativa acordă atenție sporită proiectelor de modernizare a infrastructurilor de transport maritim, cu accent pe sustenabilitate și dezvoltare durabilă – moment evidențiat ca fiind extrem de important în cadrul materialelor primei ediții a Forumului Societății Civile România – Ucraina pentru Dialog și Cooperare. Interacțiunea bilaterală în domeniul economic, dezvoltarea unor proiecte consistente din punct de vedere al beneficiilor pe care le pot genera, trebuie să includă drept prioritate și digitalizarea economiei și a serviciilor publice.

Tot în anul 2019 atenția experților din societatea civilă s-a concentrat și asupra interacțiunii în domeniul energetic. S-a insistat pe lansarea unor discuții care să genereze condițiile necesare pentru un dialog mai consistent în acest domeniu. În cadrul vizitei ministrului de externe al Ucrainei, Dmytro Kuleba, la București în septembrie 2020, a fost anunțată o inițiativă guvernamentală, adică crearea unui grup de lucru, care să cuprindă experți din ministerele de resort din Ucraina și România, care să discute opțiunile de cooperare în domeniul energetic, aspecte tehnice și legale, precum și valorizarea potențialului statutului de țări membre în cadrul mai multor forumuri internaționale de profil, precum Comunitatea Energetică Europeană. Astfel, în domeniul energetic, anul 2020 a venit cu inițiative relevante pentru cooperare, care urmează să fie valorificate.

Potențialul cooperării economice rămâne și în continuare nevalorificat de către partenerii din ambele state. Multe din recomandările anterioare rămân a fi valabile pentru perioada următoare. Abordarea acestor oportunități trebuie să obțină un caracter sistemic, care să implice și grupurile de lucru din cadrul comisiei mixte bilaterale.

Multe din recomandările sau sugestiile elaborate în anul 2019 nu au putut fi aplicate în 2020. Pandemia a avut un impact consistent asupra cooperării economice, dar a arătat că unele priorități, mai ales cele care se referă la comunicare strategică despre securitate civilă, nu pot fi neglijate și necesită acțiune imediată. În același timp, domenii tehnice, precum cooperarea tehnico-militară, anumite exerciții mixte în cadrul formatelor regionale au fost posibile, ceea ce indică o înțelegere a amenințărilor și riscurilor din regiune. Evoluțiile recente din dialogul bilateral, precum și nevoie de a avansa un parteneriat strategic bilateral între România și Ucraina, argumentează continuarea monitorizării perspectivelor de cooperare pentru a susține eforturile autorităților de a genera beneficii pentru cetățenii ambelor state.

RECOMANDĂRI PENTRU ANUL 2021

Majoritatea recomandărilor experților, elaborate în 2019, continuă să rămână actuale și pentru anul 2021. În continuare vom arăta prioritățile evidențiate în cadrul Forumului societății civile „Ucraina-România 2020”, care urmează să fie examinate pe parcursul anului 2021 pentru intensificarea cooperării bilaterale la toate nivelurile.

1. Să fie intensificat dialogul interparlamentar între Ucraina și România. Să se examineze posibilitatea unor consultări atât în format sistematic bilateral, cât și trilateral, inclusiv cu Moldova.
2. Să se stabilească un format instituționalizat al dialogului la nivel de miniștri de externe și miniștri ai apărării cu ședințe regulate anuale (sau la fiecare jumătate de an).
3. Să se examineze posibilitatea participării ministrului român al apărării și ministrului de externe la întâlnirile în format ucraineano-turc „Quadriga” (cu statut acceptabil pentru toate părțile).
4. Să se propună participarea ministrului ucrainean de externe la formatul trilateral de cooperare în domeniul securității România-Polonia-Turcia (cu statut acceptabil pentru toate părțile).
5. Să se desfășoare consultări cu România și cu alte părți privind atragerea Ucrainei la activitatea formatului „București 9” sub o formă avantajoasă pentru toate părțile.
6. Să fie încurajată participarea activă a României la Platforma Crimeea, inclusiv participarea la nivel înalt la summit-ul de inaugurare din august 2021 și la activitățile ulterioare la nivel guvernamental și de experți.
7. Să fie studiat potențialul cooperării bilaterale în problemele Dunării și în cadrul Strategiei Dunării și Comisiei Dunărene. Să fie extinse exercițiile fluviale anuale pe Dunăre la nivelul NATO. Să fie studiată posibilitatea aplicării unor eforturi comune pentru excluderea Rusiei din Comisia Dunăreană ca țară, care nu corespunde criteriilor Statutului și încalcă dreptul internațional.
8. În scopul adâncirii încrederii dintre părți pe domenii de activitate, să fie accelerată activitatea de consolidare a ordinii parteneriatului strategic zilnic și parteneriatului pentru securitate și stabilitate pe Marea Neagră prin demararea unei monitorizări comune (posibil, multilaterale) a situației privind securitatea în regiune. Georgia și Bulgaria de asemenea pot fi invitate la această inițiativă. Centrul de reacționare la războaiele hibride poate deveni parte a acestei inițiative.
9. Dialogul bilateral să fie concentrat asupra posibilităților economice și legăturilor dintre resursele financiare și prioritățile dezvoltării durabile, transport și infrastructura energetică, precum și optimizării bazei legislative, stimulării digitalizării, inovațiilor și aplicării soluțiilor tehnologice.
10. Să fie stimulat dialogul bilateral (atât la nivel guvernamental, cât și de experți) în chestiunile privind securitatea energetică. Grupurile de lucru speciale, din care pot face parte și reprezentanți ai Comisiei Europene, Centrului NATO de experiență avansată în domeniul securității energetice sau Secretariatului Comunității Energetice pot să devină un prim pas în

această direcție. Dacă va lipsi înțelegerea necesităților ambelor părți unele eforturi și soluții economice se pot termina fără perspective de realizare. Urmează să se asigure o coordonare și sistematizare mai bună a rezultatelor, de aceea consultările trebuie să devină sistematice.

11. Proiectele prioritare ale cooperării transfrontaliere trebuie examinate, ținându-se cont de consecințele negative ale pandemiei COVID-19 pentru ambele țări. Urmează să fie încurajată participarea mai activă a beneficiarilor finali la consultările publice, și nu doar la începutul noului an financiar.
12. Să se examineze posibilitatea extinderii Forumului civic anual ucraineano-român pentru reprezentanții Moldovei, cu transformarea lui ulterioară în format trilateral.
13. Să fie intensificat dialogul între reprezentanții societății civile și instituțiilor guvernamentale, precum și între parlamentele ambelor țări, orientat la sporirea expertizei de stat și analizarea chestiunilor privind aspectele bilaterale, cu reducerea concomitentă a dezinformărilor, manipulării informațiilor și operațiilor nepublice, inițiate de părțile terțe.
14. Să fie elaborată strategia „advocacy”, care ar putea contribui la o îmbunătățire a dialogului bilateral între România și Ucraina. Urmează să fie stabilite prioritățile, schițate temele delicate, să fie propuse instrumentele și canalurile de legătură corespunzătoare.
15. Să fie demarat un dialog bilateral ucraineano-român și trilateral ucraineano-moldovenesc-român privind conflictul din Transnistria și consecințele sale pentru securitatea și stabilitatea regională.

SUPPORTED BY:

IMPLEMENTED BY:

www.gsbs.org.ua
info@gsbs.ua
+380444913830

www.prismua.org
info@prismua.org
+380935788405

www.esga.ro
contact@esga.ro